

**Ozbekiston Respublikasi
Xalq ta'limi vazirligi
Jizzax davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti**

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va amaliyoti kafedrası

MEHNAT VA UNI O'QITISH USLUBI FANIDAN

MA'RUZALAR MATNI

*5111700 – Boshlang'ich ta'lim va tarbiyaviy ish bakalavr
ta'lim yo'nalish 3-kurs talabalari uchun*

Tuzuvchilar:

Katta o'qituvchi Suvonqulova. N

Haydarov. D

Qulboyeva. D

Jizzax 2014-2015

Mavzu: №1. Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limi va tarbiyasining vazifalari.

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi – ma'ruza

Aosiy masalalar

1. Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limini fan sifatida o'qitilishi, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi xaqida tushuncha berish.
2. Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limi va tarbiyasining vazifalari.

Tayanch ibora va tushunchalar: milliy dastur, mexnat ta'limi, tarbiya, sharoit mutaffakirlari, jamoa, kasb-xunar, intizom, aqliy mexnat, jismoniy mexnat, rivojlantiruvchi maksad, ta'limiy maksad, etnik, vosita.

1 - asosiy masala bo'yicha darsning maqsadi : kadrlar tayyorlash milliy dasturining mazmun va mohiyati xaqida tushuncha berish. Talabalarning mexnat tarbiyasi xaqidagi bilim ko'nikma va malakalarini shakllantirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

- 1.1 Kadrlar tayyorlash milliy dasturini mazmun va mohiyatini tushuntirib beradilar .
- 1.2 Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limini o'qitishning o'ziga xosligini gapirib beradilar.

1 - asosiy masalaning bayonini:

Respublikamiz ta'lim tizimi, jumladan umumiy o'rta ta'lim mazmuni "Ta'lim to'g'risida"gi qonun hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" asosida bosqichma-bosqich yangilab borilmokda. Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 13 maydagi "O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'limni tashkil etish to'g'risida"gi 203-sonli qaroriga asosan ta'lim tizimi mazmunini yangilash, ta'lim oluvchilarning yuksak tayyorgarlik darajasi malakasi, madaniy va ma'naviy-axloqiy saviyasining sifatiga nisbatan qo'yiladigan zarur talablarni belgilab beruvchi davlat ta'lim standartlari yaratildi va bosqichma-bosqich joriy etib borilmoqda.

Mehnat tarbiyasi uning ahamiyati to'g'risida qomusiy mutafakkirlarimiz Ibn Sino, Farobiy, Naqshbandiy, Kaykovus, A.Navoiy, Termiziy kabi allomalarimiz o'z asarlarida mehnat tarbiyasini ulug'lab, yoshlarni mehnat qilishga, mehnatning inson faoliyatida o'rnini haqida fikr bildirishgan.

Respublikamizda mehnat ta'limi uning taraqqiyotiga ko'pgina olimlar A.Varobyev, N.Shodiyev, E.Choriyev, N.Nishonaliyev, O.M.Ma'zumov, R.Mavlonova, O.Magdiyev, K.Davlatov, U.Tolipovlarning darslik va metodik qo'llanmalari chop etilgan. Mexnat ta'limi fanining umumiy o'rta ta'lim maktablariga fan sifatida o'qitilishi 1932 yildan amalga oshirildi. Olimlar o'rtasida mexnat ta'limining fan sifatida o'qitilishi ancha tortushuvlarga sabab bo'ldi. Birinchi

toifali olimlar mehnat ta'limi barcha fanlarga kushilib utilishi maksadga muvofiq degan fikrlarni olg'a surdilar.

Loyixa sistemasiga binoan matematika, kimyo, biologiya va boshqa o'quv predmetlariga oid bilim elementlari o'quvchilarga beriladigan mehnat topshiriqlari atrofiga gruppalash boshlandi.

Masalan, bog'da o'ra qazish topshirig'ini olgan o'quvchilar uni bajarish uchun qancha tuproq chiqarib tashlashni hisoblashlari (matematika), o'ra konturini belgilashlari (chizmachilik), tuproq xarakteri bilan tan olishlari (geografiya) kerak edi. O'quv jarayonini bunday tashkil etishda o'quvchilarni fan asoslarining sistemali bilimlar bilan qurollantirishni iloji yo'qligi mutlaqo ravshan.

1937 yilda maktablarda mustaqil o'quv predmeti sifatida mehnat ta'limi tugatildi chunki o'sha vaqtlarda maktabning moddiy bazasi juda nochor edi.

1952 yil mehnat ta'limiga jamoatchilik e'tibori qaratildi. Maktablarda mehnat ta'limi va mehnat tarbiyasini zarurligi o'quvchilarni ishlab chiqarish bilan aloqasi bo'lishi kerakligi ko'rsatib o'tildi.

1954 yilda mehnat ta'limini o'rta maktab o'quv rejasiga o'sib kelayotgan yosh avlodni kamol toptirish vositalaridan biri sifatida kiritildi.

Amalga oshirilayotgan islohotlar natijasi sifatida barcha o'quv predmetlari, jumladan mehnat ta'limini o'qitish mazmuni ham mukammallashib bormoqda. Ushbu o'quv fanining maqsadi-o'quvchilarni aqliy va jismoniy mehnat turlari va jarayonlari hamda kasblar bilan dastlabki tanishtirish, kasb tanlashga tayyorlash, o'quvchilar mehnatni qadrlashni, uning jamiyatdagi o'rnini bilishni, mehnatga qiziqish va mehnatsevarlikni shakllantirish orqali kasbgacha tayyorgarliklarini amalga oshirishdan iborat. Respublikamiz mustakillikka kadam kuygan kundan boshlab ta'limga katta e'tibor berila boshladi jumladan Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ishlab chikildi va uch boskichda amalga oshirilmokda.

Birinchi bosqich-o'tish davri bo'lib, u 1997-2001 yillarda ya'ni 4 yil davomida joiry etiladi. Bunda kadrlar tayyorlash tizimi salohiyatini saqlab qolish, uning rivojlanishi uchun xuquqiy-meyoriy ilmiy metodik moliyaviy moddiy shart sharoitlar yaratish lozim.

Ikkinchi bosqichda 2001-2005 yillarni o'z ichiga oladi. Bunda milliy dasturni keng miqiyosida amalga oshirishga erishish darkor. Tizim faoliyatning samaradorligini mehnat bozorini inobatga olib, ijtimoiy iqtisodiy sharoitlaridan kelib chiqib dastur g'oyalari va qoidalariga kerakli o'zgarishlar kiritiladi.

Uchinchi bosqichda 2005 va keyingi yillarga mo'ljallangan bo'lib, unda to'plangan tajribalarni tahlil etish va umumlashtirish asosida o'zgaruvchan ijtimoiy iqtisodiy shart sharoitlarni etiborga olgan holda kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish zarur.

Bizga ma'lumki xalq ta'limining asosiy bugunini uzluksiz ta'lim tizimi tashkil etadi.

Shuning uchun ham umumta'lim darslarini maktabgacha tarbiya, boshlang'ich umumiy ta'lim va maktabdan tashqari ta'lim tarzida tuzilsa maktabga muvofiq bo'ladi. Buning uchun quyidagi tizimni asos qilib olamiz;

Birinchi ;maktabgacha ta'lim. Uch yoshdan boshlanib, olti, yetti yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va mulkchilik ko'rinishidan qattay nazar boshqa hil ta'lim tashkilotlarida olib boriladi.

Ikkinchi; umumiy ta'lim. Bunda o'quvchilarga 5-9-sinflar doirasida ta'lim va tarbiya beriladi.

Uchinchi; boshlang'ich ta'lim 1-4-sinflarni o'z ichiga oladi. Bunda o'qish olti, yetti yoshdan boshlanadi.

To'rtinchidan; o'rta maxsus bilim va kasb xunar ta'limi. O'qish muddati uch yildan kam bo'lmagan muddatda davom etadi. Oliy mutaxassis ta'limi bakalavrlik ham magistraturaga bo'linadi. Bakalavrlik yo'nalishidan biri bo'lib, ba'zaviy oliy ta'lim berish demakdir. Undan o'qish kamida to'rt yil davom etib, u oliy ma'lumot va tayanch mutaxassislik diplomini olish bilan tugaydi. Magistratura aniq mutaxassislik bo'yicha oliy kasbiy ta'lim bo'lib, bakalavrlik negizida kamida ikki yil davom etadi. Undagi taxsil yakuniy klassifikasion davlat atestasiyasi va magistrlik disertasiyasini himoya qilishi bilan nihoyasiga yetkaziladi.

Aspirantura va doktorantura fan nomzodi ilmiy darajasi negizida uch yil davochm etadi, disertasiya himoya qilish bilan yakunlanadi. Bulardan tashqari yangi tizimda, qo'shimcha kasbiy ta'lim qayta tayyorlash va malaka oshirish masalasiga ham katta e'tibor berilishi kerak.

Bu borada ishlab chiqilgan umumiy o'rta ta'lim davlat standarti mehnat ta'limining mazmunini, ta'lim oluvchilar bilim, ko'nikma va malakalarining zarur va yetarli darajasini, o'quv yuklamalari hajmiga qo'yiladigan asosiy davlat talablarini belgilab beradi.

Ta'lim mazmunining zaruriy o'zagi xisoblanmish ta'lim standarti mamlakat xududidagi turli o'quv muassasalarida ta'limning barqaror darajasini ta'minlash sharti amalga oshiriladi, o'quv yuklamalari me'yoriga keltiriladi, o'quvchilar bilimini baholash mezonlari ishlab chiqiladi.

O'qivchi ta'lim standarti bilan cheklanishi mumkin yoki bilimlarni chuqurroq egallash maqsadida mustaqil ravishda kengroq, chuqurlashtirilgan bilim olishga va yuqori reyting bali to'plash huquqiga ega. Natijada, qiyin yoki o'quvchi xush ko'rmaydigan predmetni o'rganishda unda standartda belgilangan me'yor bilan cheklanishga imkon beriladi. Bunda o'quvchi o'zining qiziqishi, layoqati, qobiliyatini ro'yobga chiqarish, o'zi uchun eng maqbul yo'lni ongli va mustaqil tanlash imkoniga ega bo'ladi.

Mehnat ta'limining davlat ta'lim standartlari o'quv-tarbiya jarayonining barcha ishtirokchilari uchun majburiy tayyorgarlikka qo'yiladigan talablarning ochiq bo'lishini nazarda tutadi. Ta'lim oluvchilar uchun shakl va mazmun jihatidan tushunarli tarzda ifoda qilingan mazkur talablar o'quvchilar va ularning ota-onalariga oldindan ma'lum qilinadi.

«Kadrlarni tayyorlash bo'yicha milliy dasturi»da boshlang'ich tayanch va o'rta umumta'lim bosqichlari asosan, umum-mehnat va kasb ta'limini chuqurlashtirib o'rganishga qaratilishi ushbu soxaning xozirgi davrda yanada dolzarbligini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda mehnat ta'limi o'zining ilmiy, nazariy va amaliy, moddiy-texnik, ijtimoiy pedagogik muammolarini hal etishda, uning an'anaviy mazmunini isloh qilishda qator nomutanosibliklar va ziddiyatli holatlar sodir bo'lmoqda:

- yangi ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va mafkuraviy tuzimda ro'y berayotgan tub o'zgarishlar bilan mehnat ta'limining ilmiy-uslubiy, pedagogik va moddiy-texnik jihatdan istiqbol talablari darajasida ma'muriy ta'minlanishining nomutanosibligi, hamda Respublikada ta'lim jarayonining moddiy-texnik ta'minotini ishlab chiqaruvchi maxsus korxonalarning yetishmasligi;

-mexnat ta'limini amalga oshirishning asosiy qismi bo'lgan umumta'lim bo'g'ini bilan uzluksiz ta'limning boshqa bo'g'inlari-maktabgacha tarbiya, o'rta maxsus va oliy ta'lim hamda keyingi bosqichlari o'rtasida uzviylikning ta'minlanmaganligi; mehnat ta'limining hozirgi kundagi an'anaviy mazmuni, maqsadi, shakli, vositalari va uslublarida respublikamizning milliy, etnik, xududiy, tarixiy xususiyatlari va sharqona tafakkur mezonlarining aks etmaganligi;

- mehnat ta'limining o'ziga xos bo'lgan xususiyatlarini xisobga olib, uni amalga oshirish mexanizmlarining pedagogik, psixologik, fiziologik va didaktik asoslarining ishlab chiqilmaganligida kurishimiz mumkin.

Nazorat topshiriklari

1.1.1.Ta'lim tugrisidagi konun kaysi yillarda Respublikamizda e'lon kilindi ?

- a) 1995 y
- v) 1996 y
- s) 1997 y
- d) 1999 y

1.1.2. Umumiy urta ta'lim maktablariga mexnat fani nechanchi yil fani sifatida kiritildi?

- a) 1950
- v) 1951
- s) 1953
- d) 1954

1.1.3. Kadrlar tayerlash milliy dasturi necha boskichda amalga oshirilmokda.

- a) ikki boskichda
- v) uch boskichda
- s) turt boskichda
- d) besh boskichda

1.2.1Shark mutaffakkirlarining mexnat tugrisidagi fikrlarini izoxlab bering.

1.2.2 Kadrlar tayyorlash milliy dasturining kandy axamiyati bor.

2 - asosiy masala bo'yicha darsning maqsadi : Boshlangich sinflarda mexnat ta'limining maksad va vazifalari xakida tushuncha berish ..

Identiv o'quv maqsadlari:

2.1.Boshlangich sinflarda mexnat ta'limini ukitishning maksad va vazifalarini aytib beradilar.

2.2. Mexnat ta'limini yunalishari xakida tushuncha beradilar.

2 - asosiy masalaning bayonini:

Umumiy urta ta'lim maktablarining boshlangich sinflarida o'qitiladigan mehnat ta'limi fanining maqsadi-o'quvchilarni aqliy va jismoniy mehnat turlari, kasblar bilan dastlabki tanishtirish, kasb tanlashga tayyorlash, mehnatni qadrlash, mehnatga qiziqish hamda mehnatsevarlikni shakllantirish orqali ularning kasbgacha tayyorgarligini 5-sinf uchun uzviy bog'lanish zaminini tayyorlashdan iborat. Bular ta'limiy-tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlar hisoblanadi. Ularda davlat ta'lim standartlariga asoslangan yo'nalishlar mavjud bo'lib, quyidagicha ifodalanadi.

(Bular ta'limiy-tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlar hisoblanadi)

Ta'limning maqsadi-o'quvchilarning barkamol shaxs bo'lib shakllanishlari uchun ularga mehnat jarayonlari, kasblar asoslarini (texnologiyasini) o'rgatish, ularni kasb tanlash bilan uyg'unlashtirish orqali ularning kasbgacha tayyorgarligiga zamin tayyorlashdan iborat.

Tarbiyaviy maqsad-o'quvchilarning mehnat ko'nikmalarini egallashlari jarayonida mehnat

va kasbga munosabatlarini yuqori axloqiy sifatlarini, mehnatsevarlik, insonparvarlik va

tadbirkorlikni shakllantirishdan iborat.

Rivojlantiruvchi maqsad mehnat va ta'lim mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarga aqliy, jismoniy, axloqiy, badiiy-estetik tarbiya va ta'lim berish orqali ularning barkamol shaxslar bo'lib yetishishlariga yordam berishdan iborat.

Nazorat maqsadi-o'quvchilarning dasturda belgilangan bilim ko'nikmalarini Davlat ta'lim standartlariga binoan o'zlashtirish xolatini dastlabki oraliq va yakuniy nazorat qilishdan iborat.

+uyi sinflarda ukuvchilarning amaliy faoliyatlariga asosiy e'tibor beriladi bunga ukuv vaktining 80-85% ajratiladi. Shunga karamay dastur ukuvchilar ishlov beriladigan materialning xossalari va ularni tayerlanish usullari ishlatiladigan asboblardan foydalanish koidalari uz mexnati faoliyatlarini rejalashtirish mexnat madaniyati va albatta xavfsizlik texnikasi koidalari xakida tegishli ma'lumotlar olishlarini takazo etadi.

Mexnat topshiriklarini bajarishda ukuvchi kursatma kullanmalar uyinchoklar modellar tabiiy materiallardan bumlar yasaydilar.

Nazorat topshiriklari:

- 2.1.1 O'rta maktablarda o'qitiladigan mehnat ta'limi fanining maqsadini aytib bering ?
- 2.1.2. Mehnat ta'limi mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarga aqliy, jismoniy, axloqiy, badiiy-estetik tarbiya va ta'lim berish orqali ularning barkamol shaxslar bo'lib yetishishlariga yordam berishdan iborat, bunda qaysi maqsad berilgan.
 - a) ta'limning maqsadi
 - v) tabiyaviy maqsad
 - s) Rivojlantiruvchi maqsad

d) barcha javob notugri

2.2.1.Nazorat maksadining asosiy vazifasi nima.

2.2.2 Mexnat ta'limini asosiy vazifasi nima.

2.2.3.Mexnat darslariga nimalar kiradi apirib bering.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

2.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi.– T.:O'qituvchi.1980.

3.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – T.: O'qituvchi. 1986.

4.Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – T.: Mehnat 1993.

5.Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. –T.: Mehnat.1995.

Mavzu: №2. Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limining mazmuni.

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi – ma'ruza

Asoosiy masalalar

1.Boshlangich sinflarda mexnat ta'limining mazmuni.

2.Ukuvchilarii mexnat darsiga amaliy tayyorlash

Tayanch ibora va tushunchalar: Boshlangich sinf, kasb-xunar,mexnat malaka,kunikma, amaliyot, shugullanish, dars jarayoni, mashg'ulot, vosita, moxiyat, manba, ma'ruza, umumiy ta'lim, biddiy ta'lim.

1 - asosiy masala bo'yicha darsning maqsadi : Boshlangich sinflarda kul mexnat ta'limining mazmuni, mexnat ta'limi yunalishlari xakida tushuncha berish

..

Identiv o'quv maqsadlari:

1.1. Mexnat ta'limining mazmunini gapirib beradilar.

1.2.Boshlang'ich sinflarda mexnat ta'limini o'qitishning o'ziga xosligini izoxlaydilar.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: boshlangich sinflarda mexnat ta'limini ukitishning maksad va vazifalari,mazmuni ,shakllari xakida tushuncha berish.

1-asosiy masalaning bayeni:

1-4-sinfidagi barcha fanlarni o'qitish, o'quvchilarni mehnat qilish va kasb tanlashi bilan uzviy bog'lab tayyorlashdan iborat.

1-4-sinfda mehnat ta'limi fani mazmuni shartli ravishda umumiy mehnat ta'limi tayyorgarligi uning mazmuniga mavjud bo'lgan kasblar atroflicha

ma'lumotlari bilan tanishilgan hamda shu yoshga maxsus tayyorgarlik qismlaridan iborat. Bu qismlar har bir dars va mashg'ulotlarning tarkibiga singib ketgan bo'lib, ularni o'qituvchi va uslubchilar tomonidan ilmiy uslubiy nuqtai nazaridan hisobga olgan holda, tahmin qilib berish, mehnat ta'limi mashg'ulotlarining aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishini ta'minlash uchun zarur mehnat ta'limi darslarini 1-4-sinfda umumiy va badiiy mehnat kursi xalq amaliy bezak san'atlari sohasidagi ayrim kasblar asoslari bilan tanishtirishni nazarda tutadi. Bu kurs bo'yicha mashg'ulotlar mazmuni bajarilayotgan mehnat jarayonining ajralmas qismi bo'lgan amaliy eskizlar, jadvallar, rasmlar, naqshlar ishlash va ayrim dizaynerlik qoidalarini o'rgatishdan iborat. Shu nuqtai nazarga asoslangan holda 1-4-sinf mehnat ta'limi o'quv fani tarkibiga quyidagi kurslari kiradi:

1. Umumiy va badiiy mehnat;
2. Amaliy ishlar tayyorlash tartibi texnologik asoslari.

Ushbu yo'nalishning har biri yuzasidan quyidagi mavzular bo'yicha o'zoro uyg'unlashtirilgan nazariy bilimlar beriladi va amaliy ish ko'nikmalari shakllantiriladi.

1. Materialshunoslik asoslari.
2. Asbob-uskunalar haqida ma'lumot va ularni ishlatish usullari.
3. Milliy xunarmandchilik kasblari bo'yicha umumiy ma'lumotlar va o'zoro turdosh kasblar bo'yicha dastlabki tayyorgarlik hamda ularni 5-sinfda o'zoro uyg'unlashtirilgan holda integrasiyalashtirib o'qitish jarayonida amalga oshirib boriladi. 1-4-sinfda ta'lim oluvchilarning ijtimoiy dunyoqarashlarini kengaytirgan holda olib boriladi. Ular kasb-hunarni ongli ravishda tanlashga yo'naltiriladilar.

Bunda o'quvchilarning tanlagan kasblariga nisbatan qiziqishlari shu kasblar ularning mayillariga muvofiq va qobiliyatlari turlariga mos bo'lishini, kasb tanlashning ongli va mustaqil ravishda amalga oshirilishini, o'quvchilar shaxsiy intilishlari va imkoniyatlarini jamiyat ehtiyojlari bilan mos kelishini ta'minlash lozim. Bu vazifa tabiiyki 1-4-sinfga kelganda hal qilinadi deb tushunilmasligi lozim. Aslida kasbga yo'naltirilishlari o'quvchilar bilan 1-sinf dan boshlab barcha fanlar mavzular uzviy bog'liqligi asosida ularga kasblar turlari bilan tanishtirish hamda tabiat, odam-texnika, odam-odam, odam-bilim tizim, odam badiiy obraz tiplarining qaysi biriga mos ekanligini aniqlash hamda shu yo'nalishida rivojlantirib borib jarayonning natijasi hisoblanadi.

1-4-sinfda o'quvchilarni kasbga yo'naltirish ishlari maxalliy ixtiyojlar va imkoniyatlardan kelib chiqqan holda, shuningdek isdiqubol-larini belgilovchi chambarchas iboralar tavsiyalari asosida hamda maxalliy kasb-xunar kollejlari va akademik liseylarning yo'nalishlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. 1-4-sinf mehnat ta'limi darslarida o'quvchida kasb turlariga oid bilim, ko'nikma va malakalarni maktab joylashgan xududdagi imkoniyat va ehtiyojlarni hisobga olgan holda tanlanadigan kasb, asosida shakllantiriladi. Hozirgi sharoitni hisobga olgan holda ko'proq maktablarda mehnat ta'limi mashg'ulotlarining mazmuni asosida milliy xunarmandchilik kasblari yo'nalishida olib boriladi. Yirik sanoat ishlab

chiqarish rivojlangan xududlardagi maktablarda mehnat ta'limi darslarida o'quvchilarni shu sanoat sohasiga oid zamonaviy kasblarga yo'naltirish ikoniyatlari yaratilishi lozim.

Tashkiliy vazifalar. Mehnat ta'limi bo'yicha nazariy va amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv xonasi hamda unda maxsus ish joyi tashkil qilish va ularda xavfsiz va qulay mehnat sharoitlarini tashkil qilish. O'quvchilarni mashg'ulotlar uchun zarur materiallar hom ashyosi, asboblari bilan ta'minlash masalalar mexanizmlari bilan ishlashlarni tashkil qilish.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quv rejasida mehnat ta'limi o'quv faniga 1-4 sinflarda haftasiga 1 soatdan, 5-7 sinflarda haftasiga 2 soatdan va 8-9 sinflarda haftasiga 1 soatdan, hammasi bo'lib 4-8 soat vaqt ajratiladi.

O'quvchilarni mehnatga tayyorlash jarayonida kasb-xunarga yo'nalti-rishni yanada kuchaytirish, ularni zamonaviy ishlab chiqarish asoslari, yog'ochga, metallga va gazlamaga ishlov berish texnologiyasi, pazandachilik asoslari, qishloq xo'jalik asoslari, badiiy mehnat texnologiyasi va mashina elementlari yo'nalishlari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni egallash ko'zda tutiladi. Maktablarda mehnat ta'limi mazmuni asosan quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi.

1. I-IV sinflar keng ko'lamda ishlatiladigan turli xil oddiy materiallar (qog'oz, rangli qog'oz, karton turlari, kalka, poralan, penoplas, paxta va matolar qiyqimlari, plastilin, simlar va boshqalar) bilan tanishtirish ulardan o'yinchoqlar va oddiy buyumlar yasash, halq hunarmandchiligi to'g'risida boshlang'ich tushanchalar berish, o'quvchilarini o'z-o'ziga xizmat ko'rsatishga odatlantirish, uy-ro'zg'or buyumlarining kichraytirilgan nusxalarini modellar, maketlarni tayyorlashni, turli xil shakllar mehnat ta'limi darslariga ajratilgano'quv soatlarini yana bir soatga oshirish maqsadga muvofiqdir, chunki 1 soat davomida o'quvchilarga bajaradigan ishlari to'g'ri-sida umumiy nazariy ma'lumotlar berilsa, keyingi soatda esa aytilgan ish harakat usullari amalda bajariladi, buyumlarni yasash usullari, uslublari o'rganiladi.

3. V-IX sinflarda mehnat ta'limi va kasblarga yo'naltirish 5 asosiy yo'nalish bo'yicha tashkil etiladi va 4-7 sinflarda haftasiga 2 soat, 8-9 sinflarda haftasiga 1 soat mehnat ta'limi darslarini o'qitiladi.

1. Yog'ochga ishlov berish texnologiyasi
2. Metallga ishlov berish texnologiyasi
3. Gazlamaga ishlov berish texnologiyasi
4. Pazandachilik asoslari
5. +ishloq xo'jalik asoslari.

Nazorat topshiriqlari.

1.1.1O'quv rejasida mehnat ta'lim 1-4 sinflarga haftasiga necha soat vaqt ajratilgan.

A. 1 soat

V .2 soat

S .3 soat

D .4 soat

1.1.2.Uquv rejasida mehnat ta'limi bir yilga necha soat berilgan.

A. 32 soat

V. 33 soat

S. 34 soat

D. 35 soat

2.2.1. Boshlang'ich sinf mehnat ta'limi mazmunini aytib bering.

2.2.2. V-IX sinflarda mehnat ta'limi mazmunini so'zlab bering

2.2.3. Boshlang'ich sinf mehnat ta'limining mazmuniga nimalar kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I. A. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.-T.: 1997. 20-29 b.
2. O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablarida mehnat ta'limining o'qitilishining taraqqiyotini tizimi (konsepsiyasi). Loyiha. Z.M. Yahyoyeva va boshqalar.-T.:1994. 34-64b.
3. O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi. A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov.-T.:1992.
4. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – T.: O'qituvchi.1992.
5. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi.-T.: O'qituvchi. 1992. 87-112 b.

3-mavzu: Boshlang'ich sinf mehnat ta'limining didaktik tamoyillari

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar:

1. Mehnat ta'limi tamoyillarining umumiy tavsifi.

2. Onglililik va faollilik, nazariya bilan amaliyot birligi.

Tayanch tushuncha va iboralar: didaktika, onglilik va faollilik, nazariya bilan amaliyot birligi, ko'rsatmalilik, izchilik.

I-asosiy masala bo'yicha o'qituvchining maqsadi:

Talabalarga mehnat ta'limi tamoyillari to'g'risida tushuncha berish va boshlang'ich sinf mehnat darslarida ularni qo'llashga o'rgatish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1.1Mehnat ta'limi tamoyillarini tariflaydilar

1.2.Mehnat ta'lim tamoyillarini sanab o'tadilar.

Mehnat ta'lim tamoyillarini bir-biridan farkini izohlaydilar.

1-asosiy masala bo'yicha o'qituvchining bayoni.

Mehnat ta'limi tamoyillari ta'lim berish nazariyasini boshlang'ich qoidalari bo'lib ular o'quv ishlarining mazmunini uning tashkiliy formalarini va o'qituvchi mehnat darsini tayyorlash va o'tkazish vaqtida amal qilish lozim bo'lgan metodlarini belgilab beradi. Mehnat ta'lim tamoyillari o'quvchilarning tarbiya maqsadlaridan kelib chiqadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Yana shuni ham ta'kidlab o'tish kerakki ta'lim jarayoni mohiyati turli olimlar tomonidan turlicha tushunishganligi sababli didaktikaning ayrim tamoyillarini talqin qilish ham shunnigdek ularni bayon qilish tuzilishi ham turlicha bo'ladi. Mehnat ta'limi tamoyillarini bayon qilishda uni juftlab o'rganish prinsipini to'g'ri deb xisoblamoq kerak. Shunday qilganda mehnat ta'limi didaktikaning ayrim tamoyillari o'rtasidagi muayyan obyektiv mavjud aloqani ko'rsatish imkoniyati tug'iladi.

Didaktika pedagogikaning ta'lim jarayonini umumiy qonuniyatlarini o'rganadigan qismidir. Didaktika grekcha so'z bo'lib saboq bermok so'zidan kelib chiqkan. So'zma-so'z tarjima qilinganda didaktika ta'lim nazariyasi demakdir. Didaktika hususiy metodikalar bilan bog'langan holda barcha o'quv fanlari uchun umumiy qonun qoidalari belgilab beradi. Mehnat ta'limini o'qitish uslubiyati fanidan tamoyillar mehnat darsi jarayonida qanday tadbqiq etilishi ko'rib chiqamiz ular quyidagicha:

1. Onglilik va faollilik.
2. Ilmiylik sistemaliligi
3. Nazariya bilan amaliyot birligi.
4. Ta'lim va tarbiya birligi.
5. Ko'rsatmalilik
6. Mustaxkamlash va o'zlashtirish
7. Yosh va individual hususiyatlarini xisobga olish.
8. Izchillik.
9. Politexnik.

Mehnat ta'limi o'qituvchisi shuni unutmaslik kerakki xar qanday amaliyot mashg'ulotda yuqorida sanab o'tilgan mehnat ta'limi tamoyillaridan bitta yoki ikkitasini emas balki o'quvchilarga o'quv materialini sifatli va to'la yetkazib berish imkonini beradigan didaktik tamoyillar sistemasiga amal qilinadi. Mehnat ta'limi o'qituvchining mahorati mehnat darsida barcha didaktik ta'moyillardan ustalik bilan foydalani bilishi va ularni to'g'ri bog'lab olib borishi namoyon bo'ladi.

Nazorat topshiriqlari:

1.1.1Mehnat ta'limi didaktik ta'moyillar to'g'risida tushuncha bering.

1.1.2.Didaktika ... so'z bo'lib saboq bermok so'zidan kelib chiqqan, tushib qoldirilgan so'zni toping.

A. Yunoncha

V. Lotincha

S Grekcha

D Barcha javob tugri

1.2.1. Didaktika so'zi so'zma-so'z tarjima qilinganda ta'lim.....si demakdir.
+oldirilgan so'zni o'rniga quying.

A. Amaliyot

V. Nazariya

S. Forma

D. Barcha javob tugri

1.2.2. Mehnat ta'limining didaktik tamoyillarini sanab bering.

2- asosiy masala bo'yicha ukituvchining maqsadi:

Talabalarga didaktik tamoyillarni tushuntirib berish ularni mehnat darslarida amal qilishga o'rgatish usullari

Identiv o'quv maqsadlari

2.1 Onglilik va faollik ta'moyillarini tushuntirib beradilar.

2.2 Ilmiy sistemaliligi tamoyilini ta'riflaydilar

2-asosiy masalaning bayoni:

1. Onglilik va faollik –o'quvchi bajarayotgan ishini mazmunini yaqqol tasavvur qilgandagina ishga ongli ravishda kirishadi. Bu prinsiplar o'quvchilar dunyoqarashini shakllantiradi.
2. Ilmiy prinsipi-xozirgi zamon texnologik ilg'or ishlab chiqarish texnologiyasi bilan tanishadilar, ilmiy prinsipi terminlarni to'g'ri ishlatishga o'rgatadi.
3. Sistemali prinsip –o'quv materialining to'g'ri taqsimlash ya'ni ma'lum texnologiyalarini bajarishga o'tishni talab qiladi.
4. Nazariya bilan amaliyot birligi –nazariyani amaliyot bilan bog'lashning har hil formalari mavjuddir (laboratoriya ishlari, ekskursiya, amaliy ishlar) bu bilan biz o'quvchilardagi bilimni sifatini oshirishga erishimiz.
5. Ta'lim va tarbiya birligi prinsipi- o'quvchi faqat bilim ko'nikma va malakalarini egallabgina qolmay balki har jihatdan mukammal tarbiyalanadi.
6. Ko'rsatmalilik prinsipi –o'qitish jarayonida o'quvchilarda malaka va ko'nikmalar xosil qilish uchun mehnat jarayonlari ko'rsatish keng qo'llaniladi. Ko'rsatmalilik o'quvchilarni qiziqishini ortiradi va qiziqtiradi. O'tilayotgan darsni yaxshi esda saqlab qolishga yordamlashadi. (plakat, namuna, deofilm)
7. O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini xisobga olish deb u yoki bu o'quvchining xususiyatlarini o'rganib amaliy ish jarayonida o'quvchilarni ulg'ayishlarga yordam beradi.
8. Izchillik prinsipi- bu prinsip didaktika qoidalarga amal qilishni talab etadi: Oddiydan murakkabga, ma'lumdan-noma'lumga. Mavzularni o'tishda yoki texnologik muammolarini yetishda o'qituvchi darsni shunday rejalashtirish kerakki o'quvchilarning hammmalariga tushunarli bo'lsin. Bunda ham o'quvchilarni yosh va individual xususiyatlari hisobga olinishi kerak.
9. Politeknik prinsip-bu prinsip ta'lim tarbiyani ishlab chiqarish asoslari bilan bog'lab ya'ni tanishtirib olib borishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Bu prinsip orqali biz o'quvchilarni xalq xo'jaligiga kerak bo'lgan kasblar bo'lgan kasblar bilan tanishtiramiz

Nazorat topshiriqlari

2.2.1 Onglilik va faolilik tamoyilini ta'riflang.

2.2.2 O'quvchilarni hozirgi zamon ilg'or ishlab chiqarish texnologiyalari bilan tanishtiradilar bu qaysi tamoyilga tegishli?

a) Ko'rsatmalilik

b) Faolilik va onglilik

v) Ilmiylik

g) Izchillik

2.2.3 O'quv materialini to'g'ri taqsimlash va'ni oddiydan

murakkabga, oddiy opperasiya qiyinroq jarayonini bajarishga o'tishni talab qaladi. Bu qaysi tamoyilga tegishli?

a) Ko'rsatmalilik

v) Izchillik

s) Sistemalik

d) Politexnik

2.2.4 Izchillik prinsipiga tarif bering.

2.2.5 Didakti tamoyillarini bir biridan farqini ayting.

2.2.6 Didaktik tamoyillarini izohlang

Fodalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – T.: O'qituvchi.1992.
2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi.–T.: O'qituvchi 1992.
3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
4. Vorobyev A. I. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi.–T.: O'qituvchi. 1980.
5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi.–T.: O'qituvchi. 1986.
6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – T.:Mehnat 1993.
7. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – T.: Mehnat.1995.

4-mavzu: Boshlangich sinf mehnat ta'limini o'qitish metodlari

Ajratilgan vaqt –2 soat

Mashg'ulot turi –ma'ruza

ASOSIY KO'RILADIGAN MASALALAR

Mehnat ta'limi metodlari haqida tushuncha berish.

Mantiqiy, ko'rsatmalilik, amaliy metodlar.

Instruktaj metodining mehnat ta'limida qo'llanilishi.

Tayanch tushuncha va iboralar: metod, forma, mantiqiy metod, ko'rsatmalilik metodi, mashq metodi, muammoli o'qitish metodi.

I –asosiy masala bo'yicha o'qituvchining maqsadi: Boshlangich sinflarda mehnat ta'lim metodlari va o'qitish formalarining umumiy tavsifini tushuntirish.

Idintiv o'quv maqsadlari

- 1.1. Metod so'zini tariflaydilar.
- 1.2. O'qitish formalarini tavsiflaydilar.

1-asosiy masala bo'yicha o'qituvchining bayoni.

O'qituvchining o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish va o'quvchilar tomonidan ularni o'zlashtirish usullari o'qitish metodi deb yuritiladi.

O'qitish metodini dars jarayonida qanday va qaysi turini qo'llab olib borishiga o'qitish formasi deyiladi. O'qitish forma va metodlari ta'lim to'g'risidagi qonun kadrlar tayyorlash milliy dasturi fanning oldiga o'qitish forma metodlarini takomillashtirish muammolarini qo'ymoqda. Zamonaviy fan texnika taraqqiyoti o'zgarib borgan sari mehnat ta'limi metodlarining yangi usullari paydo bo'lmoqda masalan oldingi vaqtda o'qitishning dogmatik yod olish usuli bo'lgan hozirgi kunda esa yangi pedagogik texnologiyalar zamonaviy pedagogik texnologiyalar muammoli ukitish axborot texnologiyalari kirib kelmokda o'quvchilarga yangi bilimlar berish ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish bilimlarni amalda qo'llash hozirgi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir.

Mehnat ko'nikma va malakalarni shakllantirish mehnat metodikasida juda katta o'rin tutadi. Mehnat ta'limi darslarida amaliy mashg'ulotni bajarish kuprok vakti 80-85%ni tarshkil etadi.

Mehnat ta'limi metodlarini butun sistemasini 5 gruppaga bo'lish mumkin. Ulardan har biri o'z navbatida bir qancha metodlarini o'z ichiga oladi.

- I- og'zaki metodlar.
- II- Ko'rsatmali metodlar
- III- Amaliy metodlar
- IV- Muammoni o'qitish metodlari
- V- Bilimlar mehnat ko'nikmalari va malakalarini tekshirish metodlari.

Shuni ta'kidlash kerakki mehnat jarayonida umumiy didaktik harakterga ega bo'lgan ko'pgina mashg'ulotlarga foydalanadi. Biroq mehnat usullarini amalga ko'rsatish mehnat usullari bajarishga oid mashqlar amaliy ishlarni bajarish kabi metodlar faqat mehnat ta'limga xos bo'lgan metodlar.

Nazorat topshiriqlari

- 1.1.1. Metod tushunchasiga ta'rif bering.
- 1.1.2. Mehnat ta'limi metodlarining butun sistemasini necha guruhga bo'lish mumkin.

A) 3ta sistemaga

V) 4ta sistemaga

S) 5ta sistemaga

- 1.1.3. Mehnat ta'limi metodlarining butun sistemasi guruppalarga bo'linishini sanab bering
- 1.1.4. Mehnat ta'limi darslari necha foizi amaliy ishni tashkil etadi?

A 70-80%

V 75-85%

S 80-85%

- 1.1.5. O'qitish formalarining izohlang?

2-asosiy savol bo'yicha o'qituvchining maqsadi

Talabalarga mantiqiy ko'rsatmalilik, amaliy muammoli ta'lim metodlari to'g'risida tushuncha berish va bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish

Identiv o'quv maqsadlari

2.1. Mantiqiy metodlari to'g'risida bushuncha beradilar

2.2 Ko'rsatmalilik metodlarini sanab o'tadilar

2.3 Amaliy metodlarni izohlaydilar.

Asosiy masalani bayoni.

Mehnat ta'limi metodlari quyidagilardir

1. Mantiqiy metodlar.

A) Og'zaki bayon qilish

B)Suxbat

2...Ko'rsatmalilik.

A)Namoyish qilish

B)Amaliy ko'rsatish

V)Ekskursiya

Amaliy metodlar

A)Labaratoriya amaliy metodlari

B)Mashq metodi

V)Texnik adabiyotlar va hujjatlar bilan ishlash

G) Instruktaj metodi

Muammoli o'qitish

Programmalashtirilgan ta'lim

Mantiqiy o'qitish metodlarini o'ziga xos xususiyatlari shuki, unda o'qitish jarayonini o'qituvchining mehnat usullarini namoyish qilish va o'qituvchilarni unga tahlid qidish asosida tashkil topadi.

Asosiy shartlar quyidagilardan iborat:

Topshiriqni aniqlash, uni maqsadi va bajarishni tushuntirish.

O'qituvchilarda zarur bilimlarni mavjud bo'lishi.

Ta'lim metodi va usullarini shakllantirayotgan ko'nikma va malakalarni xusuisiyatlariga moslash.

Instruktajning samaradorligi.

Mashqlar yetarli miqdorda bo'lishi.

O'quvchilar faoliyatini o'z vaqtida obyektiv baholash, o'quvchilarni baholash natijalaridan xabardorligi.

O'quvchilar faoliyatini faol xarakteri.

Materialni og'zaki bayon qilish bu o'quv materialni shunday bayon qilishni nazarda tutadiki buning natijasida Yangi texnika va mehnat tushunchalari ochib beriladi. Mehnat va texnologiya jarayonlari haqidagi texnik iqtisodiy ma'lumotlar o'rganib chiqiladi, umuman mehnat usullari va topshiriqlarini bajarish yuzasidan tushuntirishlar beriladi. Bu metod asosida o'qituvchining jonli so'zi yotadi. Bu esa o'quvchilarga kuchli imoisiolnat ta'sir ko'rsatadi ularning tasavvurlarini boyitadi. Ijodiy fikr yuritishga undaydiu ko'pgina shahsiy ijobiy sifatlarni tarkib toptirishga yordam beradi.

Bayon qilinayotgan material o'quvchilarini tushunishi uchun qiyin bo'lgan Yangi ma'lumotlar habar qilingan. Mehnat usullarini bajarish yo'llarini tushuntirib berish talab qilingan hollarda og'zaki bayon qilish metodlardan foydalaniladi. O'qituvchi og'zaki bayon qilish jarayonida o'z yozuvlari xisoblab eskizlardan keng foydalanadi.

O'quv materialini bayon qilishmuntazam, mantiqan, izchil va tuggalangan bo'lishi kerak. Bunda o'quvchilar materialini oson anglab olishi uchun o'qituvchi vaqti-vaqti bilan o'z tushuntirishini o'quvchilarga savollar berish bilan bulib turishi ularning uzlashtitishiniva dikkatini tekshirish kerak

Suxbat bu mexnat talimining shunday usullarini unda ukituvchi tugri kuyilgan savollar yerdamida ukuvchilarda ilgari uzlashtirilgan bilim-larini esgatushiradi vash u asosda mustakil ravishda Yangi bilimlar xosil kiishga undaydi mexnat talimi metodi bulgan suxbatdan yangimaterialni urganish vaktida shuning uchun foydalaniladiki uzlashtirilgan bilimlar va Amaliy tajriba uning bazasi bulib xizmat kilishi kerak Bilimlar amalis tajribalar mavxum bulmasdan mazmun jixatidan xam xarekter jixatidan xam boglangan bulishi yani umumiylikka ega bulishi lozim Ukuvchilarning Yangi ukuvmaterialini suxvat usuli bilan urganishi ukituvchidan Mashg'ulotga puhta tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi. Demak mehnat darslarida foydalanadigan suxbat metodining avzalligi shundaki u o'quvchilarning bilishga oib qibiliyatlarini o'rganishga yordam beradi ularning fikrini nixoyatda faolashtiradi.

II ko'rsatmali metodlarni asosan o'rganiladigan obyektlar jarayonlar va ularning tasirini namayish qilish va o'quv qurollari bilan ishlash kabi usllari orqali amalga oshiriladi ko'rsatmaliliylik ko'pincha o'quv materialiga illustrasiya sifatida emas, balki uning o'zi bilan bilm manbai bo'lib ko'p hollarda esa ko'nikma va malakalarini shakllantirish usuli bo'lib hizmat qiladi.

Amaliy metodlar instruktaj va mashqlar orqali amalga oshiriladi. Shu nuqtai nazarda instruktajga quyidagi 2 talablarni qarab chiqish maqsadga muvofiq.

1. Instruktaj jarayonida talimining har xil metod va usullarini omilkorlik bilan kombinasiyalash.
2. Instruktaj mazmunini o'qituvchi asoslashi
3. Instruktajda shunday ko'rsatmalar bo'lish kerakki ukuvchilar ular yerdamida uz faoliyatlarini nazorat qila olish lozim.

Instruktajni quyidagilarga ajratamiz kirish, joriy va yakuniy

Muammoli ta'lim g'oyalari har xir sabablarga ko'ra xali mehnat ta'limida keng qo'llanilayapdi. Buning sababi mehnat darslarida muammoli ta'limning samarasi yo'llarni izlash mumkin. O'quvchilar hamma o'quv materiallarini muammolarini mustaqil xal qilishi yo'li bilan o'zlashtirish uchungina muammoli ta'lim deyiladi.

Muammoli Amaliy topshirishqlar ham ma'lum va nomalumni o'z ichiga oladi, ammo harakat usullari bilan bog'liq bo'ladi. Bunda topshiriqlarni bajarish natijasida o'quvchi Yangi harakat usulini topishi yoki ma'lum usulni Yangi sharoitlarda qo'llash kerak. Mexnat talimi jarayonida ukitishning xar xil metodlaridan foydalaniladi. Ta'lim metodlarini tanlash avvalo ukuv matiralining va ukuv vazifalari xarakteriga boglik. Ilmiy texnik tafakkurning borgan sari usuvi va yoshlarning fan texnikaning jushxin rivojlanishida faol ishtirok etishlari fakat talim mazmunini emas, balki ukitish jarayoninig usuli va tashkil etilishini, ukishga kizikishni, ijodiy kobiliyatni, egalagan bilimlarni amalda kullay bilishni rivojlanish maksadlarida yanada takomillashtirishni xam talab kiladi.

Ukitish metodlari – bu ukituvchi raxbarligida ukuvchilarning bilim, kunikma va malakalarni egalashlariga erishiladi.

Ukituvchi uz amaliyotida ukitishning xilma xil usilaridan foydalanish mumkun. Bita darsning uzida turli usillarning kulashi mumkin.

Talim metodlari kuydagi asosiy talablarga mos kelishi kerak.

1. Mazmunning tugriligi. Uktuvchilarga aytiladigan fakitlar ukuv pragrammasining mazmuniga mos kelishi va ilmiy asoslangan bulishi kerak. Kup mikdordagi faktlarga kizikib ketmaslik lozim.
2. Aniklik va isbotlilik. Mexnat ta'limining mazmuni odatda ukuvchilar tanishadigan nazorat koidalarni va mexnat usullarni bajarish koidalarini kiska, ammo anik va ishonchli asoslash emosionnaliggi.
3. Bayonning emosionalligi. Agar ukituvchi uzi bayen kilayetgan materialga lokayd munosabatda bulsa, bu xol ukuvchilarga xam utadi va aksincha, ukituvchi materialni ta'sirchan yusinda bayen kilsalar faktlar tugri tanlash bunga yerdam beradi, u xolda ukuvchilar yangi ma'lumotlarni yaxshi idrok kiladilar va xotiralarida yaxshi saklab koladilar.

Ukituvchi nutk madaniyati, uning ukuvchilar tushuna oladigan bulishi zarur. Ukitish metodlari doim xam zamonaviy maktablarda kullanganidek bulavermagan. Maktab rivojlanib borgan sari ukitish metodlari xam uzgarib borgan. Ogzaki bayen kilish metodi ikki formada mavjud bulishi mumkin: 1.Monologik bayen kilish, bunda fakat ukituvchi gapiradi, ukuvchilar esa uning nutkini idrok etib, anglab oladilar. Kup mexnati darslarida u tushuntirish va xikoya kilish, instruktaj kurinishida buladi. 2. Diologik bayen bu – ukituvchi va ukuvchilarning uzaro suxbatidir.

Xikoya kilish – bu programma materialini jonli va obrazli bayen kilishdir. Bu xolda yangi bilimni ukituvchining uzit beradi. Ba'zan suxbat davomida ukuvchilar tushuntirilayetgan narsalarni kanchalik uzlashtirayetganliklarini aniklash maksadida ularga savollar bilan murojaat etish maksadga muvofikdir. Xikoya

agarda bajarilgan ishlar, natural namunalar, rasmlar, fotosuratlar va shu kabilarni kursatib kilinsa, anchagina tushunarlirok buladi. bu urinda tushuntirayetganida kursat va tushuntir degan koida bajarishadi. Yangi materialni bayen kilishda ukuvchilarning bir xil emasligini nazarda tutish lozim. Tushuntirishda bush uzlashtiruvchilarga aloxida e'tibor berish lozim. Xikoya kilish jarayenida ularning idroklarini aktivlashtirish maksadida tushuntirilayetgan material yuzasidan ularga bir-ikkita savol berish mumkin. Ukituvchi xikoyasi kuyidagi talablarga javob berishi mumkin: U mazmuniga kura programmada nazarda tutilgan barcha ukuv materialini anik va tulik kamrab olishi kerak: Bayen etilishi shakliga kura – anik, tushunarli, mantikiy, iboralari sodda bulishi zarur. Material kizikarli va ukuvchilarning fikrini aktivlashtiradigan, dikkatini yengillikning asosiy elementlariga jalb kiladigan bulishi lozim:

Xikoyada ukituvchi ukuvchilarbop fakt va tushunchalarga asoslanishi lozim. Nutk sodda va anik bulmasa, ukuvchilarning xikoyaga, keyinchalik predmetga bulgan kizikishi sunishi mumkin. Ukuvchi xikoyasida ukuvchilarning nutkini yangi ibora va suzlar bilan boyituvchi yangi suz va terminlar bulishi, ularning ma'nosini shu vaktning uzida tushuntirmogi shart.

Xikoya jarayenini ukuvchilar yaxshirok tushunib olishlari uchun kurgazmali kurollar – tikuvchilik maxsulotlari, natural predmetlari, rasmlar, fotosuratlar vositasida ukituvchi vokeani namoyish etib bormogi darkor.

Instruktaj – mexnat ta'limining samarali metodlaridan biridir. Instruktajning maksadi ukuvchilarning amaliy faoliyatlarini uyushtirish va yunaltirish orkali ularning amaliy-bilim, kunikma va malakalarga ega bulishlari xamda ularda mexnatga ongli ijodiy yondoshishni tarbiyasini ta'minlashdir.

Instruktaj olgan ukuvchiga ishning maksadi va usullari ravshan bulishi kerak. instruktajning vazifasi ukuvchilarga texnologik jarayenni ongli va tugri tanishtirishni urgatishdan iboratdir.

Instruktaj olgan ukuvchilar: ishni rasional usullarda va tugri izchillikda bajara bilishlari, mexnatni tashkil etishning belgilangan formalari va xavfsizlik texnikasi koidalarining amalga oshirilishlari, yul kuyilgan xatolarni ish jarayenidda tuzatishlari va ularning paydo bulish sabablarini bartaraf eta bilishlari kerak.

Instruktaj ogzaki va yezma, individual, zveno yeki gruppavoy bulishi mumkin. Ogzaki instruktaj suxbat yeki xikoya kilish metodi orkali berilishi mumkin. Suxbat va xikoya kilish jarayenida xam predmetlar yeki ish usullariga namoyish etilishi mumkin.

Suz va kursatishning ir-biriga munosabati ishning tugri va murakkabligiga kura xal etiladi. Masalan, kuylak tikish ishning tashkillashtirilishi nazarda tutilganda asosiy ish tushuntirishga, choklarni tikishga urgatishga kerakki, biror chokni kanday tikish kerakligi kursatilayetganda bu xarakatning maksadi albatta tushuntirilishi lozim.

Instruktajdan sung, ukuvchi ekologik bilimlarini amaliy mexnat xarakatlariga tadbik etishi darkor. Birok barcha ukuvchilar xam instruktajni bir xilda idrok etmaydilar, birlari kerakli xarakatni ogzaki bayendan tasavvur kila olmaydilar, ikkinchilariga kursatish, tushuntirish kerak buladi, ukuvchilarga

tushuntirish vaktida xamma narsani tushunadilar, biroq bu ishga kirishganlariyek, ularni unutadilar. Bu xolat ulardagi bilish tipining xususiyatlariga xamda birinchi va ikkinchi signal sistemalari munosabatlarining xususiyatlariga yukoridir.

Topshirikning yaxshirok onglanishi va bajarilishi uchun instruktaj jarayenida ukuvchilarni bulajak ishini planlashtirishga jalb kilishi, topshirikni bajarishga alokador masalalarni ular bilan muxokama kilish, instruktaj utkazishda ukuvchilarni dikkatini uta muxim texnologik jarayenlarga jalb kilishi.

Nazorat topshiriqlari

2.1.1. Mantiqiy metodlar to'g'risida tushuncha bering.

2.1.2. Ko'rsatmalilik metodini sanab bering.

2.1.3. Amaliy metodlarni izohlang.

2.1.4. Laboratoriya va amaliy metodlarni tariflang.

2.1.5. Mashq metodini izohlang.

2.1.6 Muammoli ta'lim deganda nimani tushunasiz.

3-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: instruktaj metodi xakida tushuncha berish va amalda kullashga urgatish .

Identiv ukuv maksadlari:

3.1. Instruktaj metodini ta'riflaydilar.

3.2. Instruktaj turlarini ta'riflab beradilar.

3.3. Instruktajni bir-biridan farkini kursatadilar.

3-asosiy masalaning bayeni:

Instruktaj – mexnat ta'limining samarali metodlaridan biridir. Instruktajning maksadi ukuvchilarning amaliy faoliyatlarini uyushtirish va yunaltirish orkali ularning amaliy-bilim, kunikma va malakalarga ega bulishlari xamda ularda mexnatga ongli ijodiy yondoshishni tarbiyasini ta'minlashdir.

Instruktaj olgan ukuvchiga ishning maksadi va usullari ravshan bulishi kerak. instruktajning vazifasi ukuvchilarga texnologik jarayenni ongli va tugri tanishtirishni urgatishdan iboratdir.

Instruktaj olgan ukuvchilar: ishni rasional usullarda va tugri izchillikda bajara bilishlari, mexnatni tashkil etishning belgilangan formalari va xavfsizlik texnikasi koidalarning amalga oshirilishlari, yul kuyilgan xatolarni ish jarayenidda tuzatishlari va ularning paydo bulish sabablarini bartaraf eta bilishlari kerak.

Instruktaj ogzaki va yezma, individual, zveno yeki gruppavoy bulishi mumkin. Ogzaki instruktaj suxbat yeki xikoya kilish metodi orkali berilishi mumkin. Suxbat va xikoya kilish jarayenida xam predmetlar yeki ish usullariga namoyish etilishi mumkin.

Suz va kursatishning ir-biriga munosabati ishning tugri va murakkabligiga kura xal etiladi. Masalan, kuylak tikish ishning tashkillashtirilishi nazarda tutilganda asosiy ish tushuntirishga, choklarni tikishga urgatishga kerakki, biror chokni kanday tikish kerakligi kursatilayetganda bu xarakatning maksadi albatta tushuntirilishi lozim.

Instruktajdan sung, ukuvchi ekologik bilimlarini amaliy mexnat xarakatlariga tadbik etishi darkor. Birok barcha ukuvchilar xam instruktajni bir xilda idrok etmaydilar, birlari kerakli xarakatni ogzaki bayendan tasavvur kila

olmaydilar, ikkinchilariga kursatish, tushuntirish kerak buladi, ukuvchilarga tushuntirish vaktida xamma narsani tushunadilar, biroq bu ishga kirishganlariyek, ularni unutadilar. Bu xolat ulardagi bilish tipining xususiyatlariga xamda birinchi va ikkinchi signal sistemalari munosabatlarining xususiyatlariga yukoridir.

Topshirikning yaxshirok onglanishi va bajarilishi uchun instruktaj jarayenida ukuvchilarni bulajak ishini planlashtirishga jalb kilishi, topshirikni bajarishga alokador masalalarni ular bilan muxokama kilish, instruktaj utkazishda ukuvchilarni dikkatini uta muxim texnologik jarayenlarga jalb kilishi.

Xamma kursatilgan xarakatlarni ukuvchilarni mustakil bajarishi kerak bulganligi uchun, ular bu xarakatlarni anik va puxta idrok etishlari xamda xotirlab kolishlari lozim. Shuning uchun kursatish xajmi bir karra xotirlashdan ortikcha bulmasligi kerak.

Kul mexnatini urganishda yezma instruktajdan foydalaniladi va kupgina xollarda ogzaki instruktaj bilan kushib olib boriladi. Darsda instruksion kursatish bulishi ogzaki instruktaj vaktini ancha kiskartiradi.

Nazorat topshiriklari:

3.1.1. Instruktaj metodi nech xil buladi?

- A. 1 xil
- V. 2 xil
- S. 3 xil
- D. 4 xil

3.1.2. Kirish instruktaji kachon utkaziladi?

- A) dars boshlanishida
- V) dars urtasida
- S) dars oxirida
- D) utkazilmasligi xam mumkin
- Ye) utkazish shart.

3.2.1. Yakuniy instruktaj darsning kaysi vaktida utkaziladi?

- A) vakti shart emas
- V) utkazilmasligi xam mumkin
- S) dars boshlanishida
- D) dars oxirida

3.2.2. Kirish instruktaji.

- A) topshirikning maksad va mazmunini ochib beradi.
- V) butun gruppada xatolar sezganda tuzatiladi.
- S) darsda yul kuygan xatolar taxlil kilinadi.
- D) savollar tuziladi.
- Ye) barcha javob tugri.

Adabiyotlar:

- 1 Karimov I. A. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: 1997, 20-29 betlar.

2. O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablarida mehnat ta'limining o'qitilishining taraqqiyotini tizimi (konsepsiyasi). Loyiha. Z.M. Yahyoyeva va boshqalar. – Toshkent.: 1994, 34-64 betlar
3. O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi. A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
4. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
5. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.
6. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
7. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
8. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 38-87 betlar.

5.Mavzu: Boshlangich sinflarda mexnat darsining olib borilishi

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi – ma'ruza

Aosiy masalalar

1. Mexnat darslarini umumiy rejalashtirish.
2. Maktablarda mexnat darslarini olib borilishi.

Tayanch ibora va tushunchalar: mashg'ulot, rejalashtirish, dastur, vazifa, chorak, amaliyot, tajriba, material, kalendar, xujalik mexnati, xususiyat, tabiat, jarayon.

1 - asosiy masala bo'yicha darsning maqsadi: Mexnat darslarini rejalashtirish buyicha ukuvchilarga tushuncha berish, xamda ularni kunikma va malakalarini shakillantirish

. Identiv o'quv maqsadlari:

- 1.1.Mexnat darslarining axamiyatini tushuntirib beradalar.
- 1.2.Mexnat darslarida madaniy bilimlarni sanab beradilar.

1 - asosiy masalaning bayonini:

Boshlangich sinflarda mexnat mashg'ulotlarini muvafakiyatli utishi, mexnat ta'lim va tarbiyasida samarali erishish kup jixattadan ishni tugri rejalashtirishga boglik.

Mexnat ta'limini rejalashtirish ukuv jarayonini anik tashkil etishdan iborat bulib, u didaktika prinsiplariga tula tukis mos keladigan bulishi kerak. Mexnat ta'limini rejalashtirish xar -bir ukituvchining ta'lim rejasi va dasturini bajarishni, mexnat buyicha ukuv materiallarining mazmuniga tulik javob beradigan xujjtlari bulishi lozim.

Ukituvchining asosiy vazifasi xar chorak uchun mexnat darslarini shunday rejalashtirishdan iboratki, bunda ukituvchi bolalar tomonidan xosil kilingan bilim, kunikma va malakalarini izchillik bilan kengaytirish va marakkablashtirish ishlarni va bolalar jamoasini kundalik xayotida kerak bulgan buyumlar tayyorlash va boshka ishlarni bajarish bilan birga kushib olib borishni nazarda tutsin. tajriba ishni rejalashtirishda maxalliy sharoitni, maktab sharoitni yilnomada kizil bilan belgilangan bayram va dam olish kunlarini va boshkalarni xisobga olib kursatadi.

Dastur buyicha bolalar mexnatining xususiyatlaridan biri ularga fakat bilim beribgina kolmay, balki ularning madaniy axlok koidalariga xususan batartibli, ozodali va boshkalarga urgatishdir. Shuning uchun ukituvchining birinchi kunlaridan boshlabok kiyim-bosh va oyok kiyimlariga karash madaniy xulk-atvor koidalariga urgatish mashgulotlarini rejalashtirish zarur.

Bolalarni ana shularga urgatib, keyinchalik yil davomida urgatib, yil davomida ota-noalar bilan kelishgan xolda, bolalardan maktab kuygan vazifalarini bajarishlarini kat'iy talab kilish kerak.

Mexnat darslarini rejalashtirishda maxalliy ob-xavo sharoitlarni, xususan usimliklarni usish va rivojlanish muddatlarini etiborga olgan xolda kishlok xujalik mexnati buyicha baxorgi, yozgi, kuzgi mashgulotlar utdkazishning optimal vaktini aniklash, sinfda va maktab yer uchastkasida utkazilgan mashgulotlarni navbatlashtiriish rejasini xisobga olish zarur. Tabiiy sharoitga karab, usimliklar ustirish mavzusini istagan boshka mavzu bilan, shu jumladan kogoz va karton bilan navbatlashtirish mumkin. Malumki, bir mavzular bolalarning texnik konstruktorlik kobilyatlarini ustirish maksadidangina emas, balki matematika tabiatni urganish, ona tili va boshka darslarda kullaniladigan kursatma kurollarni tayyorlash maksadidi utiladi.

Masalan kushish va ayirishni urgatish uchunbolalarga didaktik bilimlar kerak. Ulardan ba'zilarini xususan sanok materiallarini mexnat darslarida bilib olishi mumkin.

Bundan kogoz va karton bilan ishlash, texnik modellashtirish ishlarini, boshkalar bilan navbatlashtirish zarur, degan xulosa chikatdi.

Ekskursiya utkazishni urganilayotgan materialga muvofik kuyilgan materialni kuzlab rejalashtirish kerak.

Ukituvchi mexnat darslarini rejalashtirishda xam uz xususiyatlariga kura boshka sinflardagi kabi buladi .Ukituvchi avval kogoz mato bilan ishlash darslarini, utib bulib, keyin xar-xil materiallar bilan ishlanadigan darslarni, shuning dekdastlab texnik mexnat bulimiga, keyin esa kishlok xujalik mexnati bulimiga oid darslarni utmaydi.

Ukituvchi xar chorak davomida mavsumiy sharoitlarni va bolalar kolektivining ukuv, ijtimoyi va madaniy xayoti extiyojlarni xisobga olib, xar-xil materiallardan buyumlar yasash, texnik modellashtirish, texnika va kishlok xujalik mexnati darslarini almashtirib utadi. Yasalgan buyumlar soni emas, ularning yasash jarayonida, usimliklarni parvarishlash va tajriba ishlarida ukuvchilir egallagan bilim va malakalar muximdir. Shuning uchun ukituvchi sinf jurnalida

avval darsda bolalarga berilgan bilim va malakalarning kiskacha mazmunini, keyin yasaladigan buyum yoki bajariladigan amaliy ishni kursatish lozim.

Ukituvchi u yoki bu chorakda utiladigan mexnat darsida ishlanadigan, xar kaysi sinf programmasida tavsiya etilgan buyumlarni turmushdagi axamiyatiga karab tanlashi foydalidir. Buning uchun bolalar kolektivining va ayrim bolalarning xayotiy extiyojlarini kondirgan buyum yoki buyumlar gruppasini tanlash ma'kul.

Bolalar bogchasini otalikka olishni yulga kuyishda xar-xil yoshdagi bolalar urtasida dustlikni mustaxkamlash, kattalarni kichik yoshdagilar xakida gamxurlik kilishgina emas, balki mexnat ta'limi darslarida olingan bilimlarni kichkintoylar uchun turli xil sovgalar tayyorlash jarayonida mustaxkamlash imkoniyatidan tayyorlash kuzda tutiladi

Nazorat topshiriklari:

- 1.1.1. Mexnat darslarining axamiyatini tushuntirib bering.
- 1.1.2. Ukituvchi mexnat darslarini kanday rejalashtiri kerak.
- 1.1.3. Ukituvchi amaliy ishlarni rejalashtirishda nimalarni xisobga olish zarur.
 - A. Bolalarni ishlash faolyatlarini
 - B. Ukuvchilarni darsga kizikishlarini
 - S. Maxalliy sharoitni
 - D. Ukuvchilarning darsga kizikishlarini xisobga olish zarur.

- 1.2.1. Boshlangich sinf mexnat darslari kanday olib boriladi.
- 1.2.2. Boshlangich sinf mexnat darslarining amaliy ishlariga nimalar kiradi.

2- asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Maktablarda mexnat darslarini olib borish buyicha ukuvchilarga tushuncha berish va ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

- 2.1. Sinf dan tashkari ishlarga nimalar kirishini aytadilar.
- 2.2. Kul mexnati darslarini kursatadilar

2- asosiy masalaning bayoni :

Ukituvchi xar-bir darsni shunday taksimlash kerakki, natijasi samarali chikishi kerak.

1. Kirish kismi.
2. Ukituvchining ogzaki yul-yurik kursatishi.
3. Ukuvchilarning topshirikni mustakkil bajarilishlari.
4. Ishni tekshirib va uzil-kesil baxo kuyib xisobga olish.
5. Uyga berilgan topshirikni tushuntirish.
6. Sinfni yigishtirib tozalash.
 - 1-boskich kirish kismi; bu kism mavzuiga ukuv yiliga karab, yani ukuvchilarning bilim darajasiga karab katta yoki kichik xajmda bulishi mumkin. Vu kisimda odatda darsning vasifasi, ishning xajmini bajarish muddati bayon kilinadi.
 - 2-boskich ukituvchining ogzaki tushuntirishi. Bu boskich birinchi boskich bilan uzviy ravishda boglikdir. Ukuvchilar vazifani, materiallar, asboblarni kullaniadigan usullarni xususiyatlarini anglab yetishlari lozim.

Ukuvchilarga savol berish orkali ularning ogzaki tushuntirilgan yul-yurikni tushunganliklariga kanoat xosil kilgandan keyingina, ukituvchi ularga mustakkil ravishda bajarishga kirishish uchun ruxsat beradi.

3-boskich darsning asosiy kismi bulib, bu boskichda ukuvchilar berilgan ishni mustakkil bajaradilar.3-boskichga dars saotining 3dan 3kismi ba'zan xotto 4dan 3 kismi xam ajratiladi.

Ukuvchilarning ishlari dars tugashiga 8-10 dakika kolganda tnkshirila boshlanadi. Tekshirish vaktida ijroning tula tez va puxti bajarilganligi aniklanadi. 4-boskich-ishni tekshirib va uzil kesil baxo ko'yib ,xisobga olish. O'qituvchi har bir o'quvchining ishiga qisqacha tavsiya beradi va bu ishga qo'yilgan bahoni jurnalga qayd etib qo'yadi.

O'quvchilar etiketkalar qilib, yasalgan buyumlar ustiga yopishtirib qo'yadilar.

5-bosqich uyga berilgan vazifani tushuntirish. Bubosqich 4 bosqich bilan bog'liqdir. O'qituvchi har bir o'quvchining ishiga baho berish bilan birga ishdagi kamchiliklarini ham ko'rsatadi va uyga berilgan vazifani tushuntirish jarayoniga bunday kamchiliklarni tugatish uchun qo'shimcha yo'l yo'riqlar ko'rsatadi.

Bundan tashqari (agar kelgusi dars uchun zarur bo'lsa) bolalarga, ya'ni ularga tanish bo'lgan usul qo'llanib yangi buyum yasab kelishni topshiradi hamda topshiriqni bajarish uchun batafsil yo'l yo'riqlar ko'rsatadi.

1.bosqich sinfni yig'itirib tozalash. Bunda O'qituvchi bolalarni ishdan keyi sinfni o'zlarining ish joylarini hamma vaqt yig'ishtirib yurishga o'rgatish kerak, shu bilan birga ularga mehnat madaniyati ko'nikmalarini hosil qilinadi.

Materiallardan chiqqan chiqindilar har qaysi parta ustiga qo'yilgan mxsus quticha ichiga solinadi.

Demak, mexnat darsini rejalashtirish va o'tqazish bo'yicha quidagilarga e'tibor berish kerak. Mehnat darsini rejalashtirish ,o'qituvchining mehnat darsiga tayyorligi, mehnat darsining usullari va mehnat darsining turlari hamda dars konspektlariga katta e'tibor qaratilishi kerak.

Yuqoridagilarga har bir o'quvchi amal qilsa, mehnat darsi yuqori darajada bo'ladi. Boshlang'ich sinf mehnat rejalashtirish ham o'z xususiyatlariga ko'ra avvalgi sinflardagi rejalashtirishga o'xshaydi.

O'qituvchi avval qog'oz mato (gazlama) bilan ishlash darslarini o'tib bo'lib ,keyin har xil materiallar bilan ishlanadigan darslarni,shuningdek ,dastlab texnik mehnat bo'limiga so'ngra qishloq ho'jalik mehnati bo'limiga oid darslarni o'tmaydi.

O'qituvchi har chorak davomida mavsumiy sharoitlarniva bolalar kollektivining o'quv, ijtimoiy va madaniy hayoti ehtiyojlarini hisbga olib ,har xil materiallardan buyumlar yasash, texnik modellastirish, texnika va qishloq ho'jalik mehnati darslarini almashtirib o'tadi. Yasalgan buyumlar soni emas, ularni yasash jarayonida, o'simliklarni parvarishlash vatarjiba ishlarida o'quvchilar egallagan bilim va malaka muhimdir. Shuning uchun o'qituvchi sinf jurnalida avval darsda bolalarga beriladigan bilim va malakalarning qisqacha mazmuni, keyin yasaladigan buyum yoki bajariladigan amaliy ishni ko'rsatish lozim.

O'qituvchi u yoki bu chorakka o'tilayotgan mehnat darsiga ishlanadigan har qaysi sinf rejasida tavsiya etilgan buyumlarni turmushdagi ahamiyatga qarab tanlashi foydalidir. Buning uchun bolalar jamoalashtirishning maishiy ho'jalik maqsdlari, tabiatda ishlashi va uni kuzatish uchun ,umumta'lim predmetlari bo'yicha darslari, bayramlarga tayyorlanadigan o'yinlarni, jamoa bo'lib dam olishni ng boshqa turlarini jihozlash uchun jamoat ishlariga ehtiyojlarni qondirish uchun mehnat darslarida yasaladigan buyumlar va bajariladigan ishlar ayrim bolalar yoki 4 sinf o'quvchilari guruhlarining qiziqishi va hohishiga mos bo'lishi kerak.

Mehnat darslarini rejalashtirishnaoid tavsiyalar taxminiydir, Shuning uchun o'qituvchi maktabning sharoitiga, mavsum, iqlim vaob havosiga qarab ayrim darslar o'rmini almashtirishi, ayrim buyum va ishni tanlashi mumkin.

O'quvchilarda rejada ifodalangan va mehnat ta'limi darslarining yagona asosi hisoblangan barcha bo'lim malakalarini hosil qilish majburiydir.

Nazorat topshiriklari:

- 2.1.1. Mexnat darsini kanday rejalashtirish kerakligini tushutirib bering.
- 2.1.2. Boshlangich sinflarda mexnat darsini olib borishda nimalarga e'tibor berish kerak
- 2.2.1. Mexnat jixozlariga nimalar kiradi.
- 2.2.2. Mexnat darslarida kanday ish kurollari kerak buladi.
- 2.2.3. Kul mexnatiga nimalar kiradi tushuntirib bering.

Adabiyetlar ruyxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi. A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
- 2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.
- 4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986

6 Mavzu: Mutafakkirlar merosida mexnat tarbiyasi

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Uzbek xalki orasiada mexnat tarbiyasi.
2. Mutafakkirlarning mexnat tarbiyasi xakidagi karashlari.

Tayanch tushuncha va iboralar: arbob, anana, shaxs, mutafakkir, goya, shark, anjuman, maxalla, zexn, xis, fikr, alloma.

1- asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukuvchilarga uzbek xalk tarbiyashunosligi va mexnat tarbiyasi xakida tushuncha berish, kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari:

- 1.1 Mexnat tarbiyasi xakida tushuncha baradilar.
- 1.2. Uzbek xalk ijodiyotida mexnat tarbiyasining urnini kursatadilar.

1-asosiy masalaning bayeni:

Uzbek xalkining kadimiy kasbi dekonichilik va xunarmanchilik bulgan. Uzbek tuprogida turli kasb egalari aloxida-aloxida maxalla bulib yashaganlar. Bunda xam, albatta, xikmat bor. Ma'lumki uzbek tuprokidagi kulol xind diyorida elga tanilgan mashxur kulolni "ustoz deb ataganlar". Xunarmanchilikning unlab soxalarida ishlab chikarilgan maxsulotlari xorijga xam chakirilgan. Xozirgi kunda ota-bobolarimizdan meros kolgan xunarmanchilikka e'tibor yanada kuchaymokda.

Tabiiyki, ukuvchilarda mexnat va kasb-xunarga muxabbat xissi uz-uzidan vujudga kelmaydi. Mexnat ta'limi darslarida, darsdan tashkari turli tadbirlada va tugarak mashgulotlarida jaxon xalklarining shu jumladan, shark xalklarining asirlar davomida ardoklanib kelayotgan mexnatsevarlik an'analari va kasb-xunar tugrisida kengrok tushuncha berish orkali tarkib toptirish mumkin.

Afsuski, Mrkaziy osiyo mutafakkirlari va jaxon insonparvar –tarbiyashunoslari, marifatparvar shorlarida asrlarida ilgari surilgan mexnat va kasb-xunarning ijtimoyi-tarbiyaviy axamiyati utmishdagi mazlum xalkning mexnatsevarlik an'analari va mexnat kasb-xunar axlining ijtimoyi-iktisodi axvoli tugrisidagi masalalar xali urganilmagan.

Uzbek xalk mutafakkiri, xalk maorifi arboblari va marifatparvar shoirlarning mexnat, kasb-xunar tugrisidagi kimmatli fikrlarning biz uchun axamiyatli tomoni shundan iboratki, ulardan yosh avlodni mexnatsevarlik ruxida tarbiyalash vositasi sifatida maktablarda keng foydalanish mumkin.

Xalkimiz asrlar davomida yaaratgan sanoksiz durdonalari orasida mexnatsevarlik va kasb-xunar urganish mavzusiga oid makollar xali salmokli urin tutadi. Bularda xalk turli masallar, uxshatishlar vositasi bilan yoshlarni mexnatni sevishga undaydi.

Shuningdek xalk tarbiyashunosligining nodir yodgorliklari sanalgan «Alpomish», «Gurugli», «Rustamxon», «Kunduz bilan Yulduz» kabi boshka dostonlarda xam mexnat axli va xunarmandlarning mujizalar yaratishga kodirligi uluglanadi. Bu dostonlardagi turli xunar egalarining mexnat faoliyatlari tasavirlangan epizodlarni ukigan kishi xalk memorchilik, nakkoshlik, tosh-taroshlik, zargarlik bilan shugullanuvchi kishilarga, dexonchilik, chorvachilik, ovchilik va boshka kasb zaxmatkashlariga katta xurmat bilan karaganligi, bu soxalarda xam kobilyatli va uz kasbining moxir ustalari yetishib chikishini orzu kilganligini bilib olish kiyyin emas.

Uzbek xalk ijodiyoti boyliklri ichida kattalardan bolalarga meros koladigan ugitar, topishmoklar, ertaklar, kushiklar, xamda mexnat kushiklaridir masalan:

Urogim chakkon	Urogim olmos
Sen menga yokkan	Urishdan kolmas
Kulginam chakkon	Sira xam tolmas
Mexnatta bokkan.	Urmasam bulmas.

Topishmoklar:

Uzi jonsiz,	Biz bu yerda turamiz,
ishga polvon. (ketmon)	Xizmat bulsa kilamiz.
	Ikki soxib boshida
	Ikki kator bulib olamiz. Arra).

Xulosa shuki, uzbek xalk ogzaki ijodi materiallarida mexnat tarbiyasi va kasb-xunar talimi xakida gap yuritilar ekan, uni amalga oshirishda xalkimiz kadim zamonlardan beri kullanib kelayotgan va sinovdan utgan, xozirgacha uz ximmatini yukatmagan usul va vositalar aks etirilgan. Xalk tarbiyashunosligidagi mexnat tarbiyasi va kasb-xunar talipmini urganish va ularning maktab tarbiyaviy ishlardagi uslub va vsitalar bilan uygunlashtirish tarbiyaviy ishimizning samaradorligini oshirishda muxum omilardan biri sifatida xizmat kilgan bular edi. Buning uchun xalk tarbiyashunosligida mexnat tarbiyasi va kasb-xunar talimiga doir materiallardan dars va darsdan talshkari tarbiyaviy ishlard, bolani mexnat sevarlik ruxida tarbiyalash va kasbga yunaltirish mavzusidagi suxbatlardan foydalanish buyicha metodik tavsiyalar ishlab chikish ayni muddaodir. Xalk tarbiyashunosligidagi mexnat tarbiyasi va kasbga yunaltirish goyalarini yosh avlodimiz ongiga singdirish, ularni xalk ommasining ilgor mexnat va xunarmandchilik an'analariga befark karamaslikka urgatish ukituvchilarning mukaddas buchidir.

Nazorat topshiriklari:

1.1.1. Uzbek xalk orasida mexnat tarbiyasining kanday axamiyati bor.

- A. Mexnat tarbiyasi, usib kelayotgan yosh avlodni mexnatsevar, komil inson kilib tarbiyalashdan iborat.
- V. Mexnat tarbiyasi yosh avlodni kuchli, kurkmas kilib tarbiyalashdan iborat.
- S, Mexnat tarbiyasi ukuvchilarni birlashishga, jamoa bulib xarakat kilishga undaydi.
- D. Mexnat tarbiyasini xech kanday axamiyati yuk.

- 1.1.2. Uzbek xalk tarbiyashunosligi deganda nimani tushunasiz. Fikringizni ifodalab bering
- 1.2.1. Mexnat tarbiyasi, xalk ijodining kaysi janrida uz ifodasini topadi.
A fakat topishmok, ertak janrida
V dostonlar va she'larda
S Mexnat tarbiyasi xalk ijodining xamma janrida uz ifodasini topgan
- 1.2.2. Topishmoklarda nima uchun mexnatsevarlik xakida fikr yuritiladi.
A Topishmoklarning javobi oddiy bulishi uchun .
V Boshka mavzular keng berilmagani uchun.
S Bolalarni aklini shakillantirish, mustaxkamlash va ezgulikka chorlash uchun.
D Topishmoklar tez esda kolishi uchun.
- 1.2.3. Xalk uitlariga nimalar kiradi.

2- asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Talabalarga mutafakkirlarning merosi xakida tushuncha berish va ularning kunikma va malakalarini shakillantirish

.Identiv ukuv maksadlari:

- 2.1. Mutafakkirlar ijodidagi mexnat tarbiyasini tushuntirib beradilar .
2.2. Allomalarning mexnat tarbiyasi xaki dagi fikirlarini kursatadilar

2-asosiy masalaning bayeni:

Buyuk mutafakkirlarning mexnat tugrisidagi xalk makollari va xikmatli suzlari bolalar ongiga, dunyokarashiga ijobiy ta'sir kursatadi.

Mexnat tarbiyani vujudga keltiradi. In sonning mexnat jarayonida xosil kilgan dastlabki malaka va kunikmalari avloddan-avlodga uti kelgan. Mexnat faoliyati murakablashib, mexnat soxasida tajribalar tuplanib borgan sari, keyinchalik atrof-tevarakdagi xayot tugrisidagi bilimar yigilib borgach, tarbiyaning mazmuni xam uzgarib boradi. Tarbiya bilan eng bilimdon kishilar shugullana boladilar. Bolalarga chorvachilik, yani xayvonlarni bokish dexkonchilik kilish kabi kasb-xunarlar urgatila boshladi.

Darvoke, yakin va urta sharkda xamda Urta Osiyo xalklarining taxminan eramizdan oldingi IX asirdan IV asirga kadar tuzilgan mukaddas kitob "Avesto"da bolalar kamolatida mexnatning va kasb –xunarning axamiti tugrisida goyat kizik ma'lumotlar bor.

"Avestoda "insonda oliy mavjudod sifatida mexnat kilish, moddiy noz-nematlar yaratish va ishlab chikarish, kobilyati mavjud. Inson bu kobilyatni ishga solmas ekan, u insoniy kiyofasini yukotadi, vaxshilashada, yovuzlashadi. Ikkinchidan mexnat insodagi insonilikni kurrsatadi, uning ma'naviy xatti-xarakatini va xulk atvorini baxolashda asosiy mezon bulib xizmat kiladi.

Demokrit (er. av.460-370) uz asarlarida «talim mexnat asosidagina guzal narsalarni xosil kiladi » deb kursatib utadi va tarbiya ishida mexnatning roli juda katta ekanligini takidlaydi. Demokrit doimo mexnat kilib turishni talab kiladi. «Mexnatga odatlana borgan sari mexnat yengil bulib koladi » deydi.

Aristotel (er.av.384-322.) bolalarga akliy tarbiya bilan jismoniy mexnat tarbiyasini berishini ta'kidlaydi: bunda u bolalarni xaddan tashkari charchatib kuymaslik kerakligini aytib, ularning organizimi mustaxkamlanib olguncha yengil ishlar bilan shugullantirishni tavsiya kilidi. Aristotelning fikricha, mexnat tarbiyasi bolaning iroda, xulk odatlari va kunikmalari, iste'dodining tarkib topishida muxim rol uynaydi.

Usha vaktlarda xunarmandlarning oilasi va ustaxonalarida bolalarni shogird kilib olib borish xunar urgatish rasm bula boshladi. Shogirdlar mexnat kilishni shu mexnat jarayoning uzibda urganar edilar, ular mexnat kunikmalarini egallab, chakkon va epchil ishlaydigan bulib koladilar.

Urta osiyoda kupchilik dexionlar va xunarmandlarning ugillari uchun yozuvni bilish va savod chikarish ortikcha narsa deb karalgan. Xunar tugrisidagi bilimlar odatda, maktabda ukitilmasdan, balki, yakka shogirdlik tartibida ukitilar edi.

Kasb deyarli odatda ugliga meros bulib utardi, sexlarda kpsb urgatishning ba'zi bir tizimi vujudga kelgan edi. M: etikduz dastlab uz uglini shogird kilib olar va kasbini urgatar edi.

Shunday kilib, mexnat va kasb urgatish bola shaxsining ri voji uchun zarur bulgan muxim pedagogik masala sifatida oldinga suriladiki, bunda ertak kaxramonlarining xech biri fakat mexnatsevar va malum bir kasbni egallabgina kolmasdan, balki ilmli, jismoniy soglom va ma'naviy kamolatga erishgan axlokiy pok kishilar sifatida tasvirlanadi. Shunday ekan, yoshlarning akl idrokli, faxm-farosatli tadbirkor va moxir xunarmand bulib yetishishlarining bosh omili talim-tarbiya xamda xunar urganishlari okibatida tarkib topgan ma'naviy fazilatlar va jismoniy kamolatning majmuasi dedkaralmogi kerak.

Nazorat topshiriklari:

2.1.1. Urta osiyoda feodalizim davrida xunar tugrisidagi bilimlar kanday urganilar edi.

A. Bolalar uzlari ukib bilib olar edilar.

V. Shogirdlik tartibida ukitilir edi.

S. Maktablarda urganar edi.

2.2.1 "Doimo mexnat kilib turishni" talabkiladi, "mexnatga odatlana borgan sari mexnat yengil buvlib kolaveradi " kaysi allomaning asarida berilgan.

A "Avestoda" berilgan

V Platonning asarlarida berilgan

S Demokritda tulik berilgan

D Aristotel asarlarida berilgan

2.2.2. Aristotel yashagan vaktlarni toping.

A 384-322

V 460-370

S 427-347

2.2.3 “Bolalarga akliy tartbiya bilan birga jismoniy tarbiya berishni xam takidlaydi”. Kaysi mutafakkirning ijodiga mansub.

A. Demokrit

V. Aristotel

S. Al Beruniy

D. Al Farobiy

2.2.4. Mutafakkirlarning mehnat tarbiyasi xakidagi fikrlarini gapirib bering.

Adabiyetlar ruyxati

1. O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.

A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.

2. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.

3. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.

4. Mehnat ta'limidan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

5. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.

6. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986

7 Mavzu: Ukuvchilarni kasb-xunarga kiziktirishda mutafakkirlar merosidan foydalanish

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar:

1. Markaziy osiyolik mutafakkirlarning mehnat tarbiyasi va kasb-xunar tugrisida

2. Uzbek ma'ifapdarvar shoirlari mehnatsevarlik va kasb-xunar tugrisidagi fikirlari.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar: Gazal, ugit, ruboyi, topishmok, ertak, mehnat, tarbiya, sabok, bebaxo, a'lo, fazilat, muomila, xalol, xarom, joxil, urug, zulm.

1-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Ukuvchilarga markaziy osiyolik mutafakkirlarning bizga koldirgan meroslari xakida tushuncha berish, ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari:

1.1. Mutafakkirlarning xayoti va ijodi xakida tushuncha beradilar.

1.2. Ularning bizga koldirgan asarlarini sanab utadilar.

1-asosiy masalaning bayoni:

Mutafakkirlar kasb-xunar egalash insonning guzal ziynati, yuksak fazilati deb, uni mol dunyoga va boylik tuplashga karama-karshi kuyadilar. Ular inson uzining kumush va oltinlari bilan emas balki, kobilyati yuksak idedodi va maxorati bilan shon shuxratga ega bulishi kerakligini ta'kidlaydilar. Insoniylik va mexnatsevarligi xakidagi dona fikrlari xozirgi kunda xam uz axamiyatini yukotmagan buyuk mutafakkirlarimiz **Muxammad ibn muso Al-Xorazmiy (783-850)** fikricha, xar bir kishi kilgan ishlari Bilan xech xam magrurlanmasligi va takaburlik kilmasligi lozim. Mashshakatli mexnat bilan yaratilgan Al-Xorazmiyning algebra fani nazariy va amaliy kiymatga egadir. Alloma uz asarining axamiyati tugrisida gapirib: “ bu asarni yozishda ukuvchilar uchun tushunurli foydali va kishilar urtasidagi muomilarda xisoblash ishini osonlashtirishga yordam beradigan, ayniksa meros taksim kilishda, bitim tuzishda, savdo ishlarida yer ulchash va shunga uxshash boka xisoblarda kullanma bulishini maksad kildim”- deydi.

X asirdagi shark ijtimoyi –tarbiyashunoslik buyicha fikrlarning yeng yirik vakili **Abu Nasr Farobiy (870-950)** ning uz davri uchun katta xizmatlarlardan biri shundaki, u kishilarni ilm ma'rifatli bulishga, xalol mexnat kilishga va kasb-xunar egallashga chakirib, islom mafkurasining mutlok xukumronligi sharoitida inson shaxsining ijodiy va bunyotkorlik kuchini va uni kamolatini kadr-kimmatini goyat ulug'laydi. Farobiy insonni fakat uzining exjtiyoji bulgan kasbni egallashi va uzi kizikkan ish bilan shugullanishi zarurligini aytadi. Farobiyning anna shunday davomchisi **Abu Rayxon Beruniy (978-1048)** xam davlat obodonchiligini kishilarni baxtu-saodati va kamolatini uni xalol mexnat kilishga va kasb-xunarga urganishga deb biladi. U kasb-xunar ixtirolariga turli asboblarni yasashga bagishlangan 9 ta asarini yozgan. Buyuk alloma shuni aloxida uktiradiki, barcha kimmatli narsalar inson mexnati bilan yaratiladi va insonni kadr-kimmati uning avlod ajdodini Kim bulganligi bilan emas, balki xalol mexnati bilan belgilanadi. Beruniy shuning uchun xam uz kuchi va kobilyatiga karab foydali mexnatning, kasbni biror turi bilan shugullanishi kerak, deydi. Biror kishi xam bekorchi bulmasin, bekorchi kishi jamiyatga xam moddiy, xam ma'naviy zarar keltiradi.

Xakiykatdan xam, kishining yeng birinchi, zaruriy extiyoji –mexnatdir: «Buning uchun mexnat zarur, - uktiradi Beruniy, fakat akl-idrok va mexnatning jonlanishigina kishilar xayotini belgilab beradi ” Insonning asosiy burchi va vazifasi –mexnat kilishdir, chunki istalgan narsaga mexnat sarflash orkali erishiladi”.

Shuningdek, beruniy mexnat va kasb-xunar kishilar tomonidan kishilar tomonidan erkin, yani ixtiyoriy ravishda kobilyatiga karab tanlanishi zarurligini ta'kidlaydi: «Birovni zurlik bilan va yollab ishlatish doimiiy bulmaydi, tugri xam kelavermaydi“. Fikrimizcha, Ushbu satlarda olim majburiy mexnatning samarasiz va bekarorligini kursatgan. Chunki erkin ijodiy mexnat foydali bulishi bilan birga, kasbni xam takomillashtiradi, xunarmandni ulug'likka kutaradi.

Xullas Abu Rayxon Beruniy insonning xalol mexnati va kasb-xunar egallashi tufayli akl-zakovati, kobilyati, kudrati, oshib borishga ishonadi. Bu bilan u mexnatsevarlik, uz kasbini ardoklashdek fazilatlarni goyatda kadrladi.

Buyuk suz ustoz va mutafakkir olim **Abduraxmon Jomiy(1414-1492)**uz asarlarida xalk ommasining adolatli tuzim, xammaga barobar tenglik, baxtli xayot xakidagi intilishlarini, mexnatkash xalkdagi mardlik, saxiylik, xakiykatsevarlik, kabi oliyjanob xislatlirni kuylaydi. Shoir mexnatni xayot roxati deb talkin etadi va mexnat axlini yuksaklarga kutaradi. Jomiy usha davrda bilim va kasb-xunar egallamay turib, uzining nasl nasabi bilan maktanib yurgan yoshlarni kattik tankit kiladi. Uning fikricha bunday yoshlar biror ijobiy fazilatga ega emas, ular xosil bermaydigan mevasiz daraxtga uxshaydalar, bunday odamlarning jaiyatga nafi tegmaydilar.

Nazorat topshiriklari:

1.1.1. Mutafakkirlarning xayoti xakida tulik ma'lumot Bering.

1.1.2. Ularning ijodidan namunalar keltiring.

1.1.3. Allomalarning bizga koldirgan asarlarini ifodalab bering.

1.1.4. "Geodeziya", "Mineralogiya" asarining mualifi kim.

A. Al-Xorazmiy

V. Al-Farobiy

S. A.Navoiy

D. Beruniy

2.2.5. Xar bir kishi "kasb-xunarni mukammal bilmogi, yaxshi tarbiya olmogi va yaxshi xulk-atvor, fazilatlarga ega bulmogi lozim" kaysi allomanin kalamiga mansub.

A.Navoiy.

V. Beruniy.

S. Al-Farobiy.

D.Firdavsiy

2. Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukuvchilarga uzbek marfatparvar shoirlari xakida tushuncha berish va ularning kunikma va malakalarini shakllantirish

Identiv ukuv maksadlari:

2.1. Uzbek ma'rifatparvar shoirlarini sanab utadilar.

2.2 Ularning asarlarini anik kursatadilar.

2. Asosiy masalaning bayoni:

Mexnatni sharaflash, mexnat axlining kadr- kimmatini, uning manfaati uchun kurashni Beruniyning zamondoshi, komusiy olim **Abu Ali Ibin Sino** (980-1037) ning ilmiy faoliyatida xam kurishingiz mumkin.

Ibin Sino " odam ijtimoiy jondur" degan fikrni olga suradi. Shuning uchun xam olim odamning yashashi uchun eng zarur narsa foydali mexnat ekanligini ta'kidladi. Buyuk alloma uzining «Kitob ush- shifo» asarida ideal davlat tuzimi kurinishini tizib beradi. Olimning fikriga kura, bu davlatning xar bir a'zosi jamiyat uchun foyda keltiruvchi Biron ish bilan shugullanishi kerak. Birovlar xalol mexnat kilib, jamiyatga foyda keltirsa, boshkalar tekinga yashasa- bu

adolatsizlik deb ta'kidlaydi. U uz zamonasidagi tekixur, ish yokmas, dangasa, yalkovlarni kattik koralaydi, ularga nisbatan davlat xokimiyati tomonidan kattik jazo choralari kurishni talab kiladi.

Mutafakkir xunarmand va dexkonlar mexnatni ulug'laydi, jamiyatga xam moddiy, xam ma'naviy zarar yetkazadigan kumorboz, sudxur, chaykovchi va ruxoniylarni esa kattik tankid kiladi. Ularning boshkalarni mexnat kilib topgan moddiy ne'matlarni yengilgina uzlashtirib oluvchi tekixurlar xisoblaydi. Xususan, uz bolalarini mexnatsevarlik ruxida tarbiyalamaydigan boy-badavlat oilalarni ayovsiz tankid kilib, «Biz amaldorlar, uziga tinch oila farzandlarining oz munchasini uchratmadikmi, ular ota boyligi, davlatiga magrur bulib, bir kasbkorni uzlashtirishga kirishgan bulsin va shu ysinda uz ma'naviy takomiliga erishgan bulsin» - dedi.

Fors-tojik adabiyotining mashxur nomoyondalaridan yana biri **Umar Xayyom (1040-1123)** odatda Umar Xayyom xakida suz borganda uni uz davlatini yetuk falakiyot va reyozat olimi sifatida tilga olinadi. Mutafakkir uzining bir kator ruboiylarida insoni mexnatsevarlikka, kasb-xunar urganishga chakiradi. Uning fikricha, kishini baxtsizlikka olib keladigan narsa mol-mulkka xirs kuyish va tamagirlikdir. Shuning uchun xam shoir mexnat kilib topib yeilgan non shirin va kadrli buladi.

X asrda Urta Osiyo xalklarning iftixori, kuplab shoirlarning ustoz bulgan **Abulkosim Firdavsiy (934-1020)** ning oltimish ming baytni uz ichiga olgan «Shoxnoma» asarida xalklarning orzu istaklari, mamlakat osoyishtaligi va obodonchiligi uchun kurash tarannum etiladi. Firdavsiyning «Shoxnoma»sida mexnat axliga mexr-muxabbat bilan yugirilgan va kasb-xunarni egallash masalasiga bagishlangan masralarni juda kup uchratamiz.

Bu davr ilmiy tafakkur tarixida uchmas iz koldirganlardan Yana biri **Abu Abdulla Ja'far Binni Muxammad Rudakiydir (884-954)**.

Shoir uz asarlarida xayot va insonga, xalkka, vatanga, cheksiz muxabbat, mexnatsevarlikka, insoniy barkamollikka chorlash, uning yetakchi gumanistik goyasidir. Shoir mexnatni doimo kadrdaydi va ulug'laydi.

Nazorat topshiriklari:

2.1.1 Ma'rifatparvar allomalarimiz berilgan katorni toping.

- A. Beruniy, Farobiy, Ibin Sino, Rudakiy, Nosir Xisrav, Firdavsiy.
- B. Ibin Sino, Tolstoy, Demokret,
- S. Aresttotel, Flaton, Farobiy,
- D. Karil Markis, Makarenka, Said Axmedov,
- Ye. Barcha javoblar tugri.

2.1.2. Kaysi komusiy olim «Odim ijtimoiy jondir» degan fikrni olga suradi.

- A. Al-Farobiy, Aresttotel
- B. Abu Ali Ibin Sino,
- S. Bu jumla «Avesto»da berilgan,
- D. Ibin Sino, Demokret, Beruniy.

2.2.1. «Akldan, xunardan kirk bulinar kil» degan mexnat xakidagi ushbu misralar kaysi asardan olingan.

- A. Ibin Sinoning «Kitob ush-shifo» asaridan,
 - B. Fardavsiyning «Shoxnoma» asaridan,
 - S. Sa'diy Sheroziyning «Guliston» asaridan,
 - D. Abduraxmon Jomiyning asarlarida berilgan.
- 2.2.2. Allomalarning asarlaridagi mehnat tarbiyasini izoxlab bering.
- 2.2.3. Buyuk shoirlarimiz mehnat tarbiyasi xakida nima uchun kuyib-yonib gapiradi tushuntirib bering.

Adabiyetlar ruyxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.
A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
- 2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.
- 4.Mehnati ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986

8 Mavzu: Turli xil materiallar bilan ishlash darslarni tashkil etish metodikasi.

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar.

- 1.Turli materiallar bilan ishlashni tashkil etish.
2. Mehnat darslarida tabiiy materiallar bilan ishlash uslubiyati.

Tayanch tushuncha va iboralar: texnologiya, gazlama, tola, uyinchok, manzara, namuna, obraz, konstruktor, ijod, chikindi, imkoniyat, puchok.

Identiv ukuv maksadlari

- 1.1 Turli materiallarni nomma-nom sanaydilar.
- 1.1 Tabiiy materiallarni bir- biridan farklaydilar.

1- Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Ukuvchilarga turli materiallar bilan ishlash xakida tushuncha berish, ularni bilim va kunikmalarni shakllantirish.

1-Asosiy savrolning bayoni:

Turli materiallar bilan ishlash darslarining texnologik xususiyatlarni, kogoz va karton bilan ishlash xamda gazlama va tolali materiallar bilan ishlash darslaridan fark kiladi. Chunki, kogoz, karton va gazlama xamda tolali materiallar

tayyor maxsulot bulib, ulardan turli uyinchoklar yasaladi. Ularning chikindilaridan xam tejamkorlik bilan foydalanish kerak. Turli materiallar bilan ishlashda esa, eng avval kaysi narsadan nimalar yasash mumkinligini avvaldan rejalab, anchayin izlab, tabiyat kuynidan axtarib topib, reja asosida turli uyinchoklar, ertaklar asosida kursatmali, kurgazmali kurinishga boy persanajlar, kofiyalari turli rangli manzaralar yasaladi.

Mexnat dasrlarida turli tabiiy materiallar-daraxt navdalari, kamish, poxol, guza chanoklari, yongok, kum, loyning ishlatilishi xamda plastik massalar: plastilin, rezina, salafan, poletilin lentalar, gugurt kutilari, galtak, iplar, turli chigitlar, tuxum puchogi, chista puchogi., danak puchogi, bushagan pilastmassa idishlar ishlatiladik ana shunday tashlab yuborishi mumkin bulgan narsalar yasalishi, ular tarbiyasiga ijobiy ta'sir kursatadi.

Turli tabiiy materiallarni tuplash, saklash yullarini ishlov berish, bolalarga tabiyatshunoslik darslarida olgan bilimlarni mustaxkamlash imkonini beradi. Turli tabiy materiallar bilan ishlash mashgulotlarini rejalashtirish va tanlashda, albatta maxalliy maxsulotlardan kelib chikish, ulka iklimi, tabiati, ishlab chikarish korxonalari, xalk tabiiy ustaxonalari va shu kabilarni e'tiborga olish kerakligini unutmashlik lozim.

Bunday maxsulotlar bolalarning ijodiy kobilyatlarni ustiribgina kolmay ijodkorlikni urgatadi, estetik xissiyotlarni shakllantiradi.

Turli materiallarning uziga xos texnologik xususiyatlari xilma-xilki, ulardan narsalar yasashda material sifatida xam, yasalgan narsaga bezak berishda xam foydalanish mumkin.

Bolalardan turli tabiiy materiallar bilan ishlash aloxida kizikish uygotadi. Ayniksa, ukuvchilar loy, plastilen, tabiy materiallar, jumladan, daraxtlarning shoxlari, chinor uruglari, turli kurigan barglar daraxt pupaklari, yelimlardan foydalanib, kushlar, jonvorlar, ertak ishtirokchilarning shakllarni kizikib yasaydilar. Ukuvchilar narsalar yasashda texnika xavfsizligiga, gegina sanitariya xolatlariga, tenamkorlikka xam aloxida e'tibor beriladi.

Nazorat topshiriklari:

1.1.1. Mexnat jixozlariga nimalar kiradi.

A. Kitob, daftar, kalam, rasm daftar.

B. Yelim, Rangili kogoz, kaychi, karton, loy , plastelin, uruglar.

S. Loy va plastelin, parta, doska, rezinka.

1.1.2. Turli ertak kaxromonlarini yasashda nimalardan foydalanish mumkin.

A. Karton, gazlama, kaychi, rangli kogozlar, yelim.

B. Tayyor uyinchoklar, kogoz, suv, buyok.

S. Kogoz, yelim, buyok, suv, rasm daftar.

1.2.1 Turli tabiiy materiallar berilgan katorni toping.

A. Kamish, urug, puchoklar, daraxt barglari, shoxlari.

B. Rangli kogoz, buyok, kubiklar.

S. Kogoz, yelim, buyok, suv, rasm daftar

1.2.2. Turli uyinchoklar ertak kaxromonlarini yasashni ukuvchilarga kanday axamiyati bor.

A. Bakuvat, chakon bulishiga yordam beradi.

B. Akliiy, a'lo baxoga ukishga undaydi.

S. Bolalarni ijodkorlik kobilyatlarni ustiradi, estetik xissiyotlarni shakllantiradi.

1.2.3. Turli xil tabiiy materiallarni kanday axamiyati bor.

2-Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Mexnat darslarda tabiiy materiallar bilan ishlash orkali ukuvchilarni bilim, kunikma va malakalarni shakllantirish.

Identiv ukuv maksadlari

2.1. Tabiiy materiallar bilan tanishadilar.

2.2. Tabiiy materiallardan foydalanishni urganadilar.

2-Asosiy savrolning bayoni:

Mexnat ta'limi darsida turli maxalliy, tabiiy materiallardan foydalanish boshlangich sinflar ukuvchilarning mexnat topshiriqlarni bajarish jarayonidagi materialga extiyojlarni kondirish imkonini beradi. U bulimni Yana bir xususiyati shundaki, xar bir viloyat, tuman maktabda ukituvchi maktab atrofida kuprok tarkalgan materiallardan foydalanish mumkinligidir. Ilk yoshlikdan boshlab bolalarga ona tabiyatga kizikish va muxabbatni, undagi guzalliklarni kura bilishni tarbiyalash kerak.

Turli tabiiy materiallar bilan ishlash, turlicha ishlov berishni, turli asboblardan foydalanishni talab kiladi va ularni ishlatish bilim kunikma, malakalarni beradi.

Turli tajribalar shuni kursatadiki, turli materiallar bilan ishlashda bolalar kuyidagi malaka va kunikmalarni egallaydilar.

1. Turli tabiiy materiallarni tuplash va saklash koidalari bilan tanishish.

2. Turli tabiiy materiallarga ishlov beri shva rejalashtirish.

3. Turli tabiiy materiallarni tuplash uchun atrof muxitdan obyekt tallash.

4. Turli tabiiy materiallardan nimani yasay olishni taxlil kilish xamda ularga ishlov berish asboblarni tanlash.

5. Mustakil fikrlab, ijodkorligini namoyon kilish.

6. Boshka xil materiallar bilan tanishish (Yogoch, yumshok sim, tunka, turli chikindilar tuplash).

7. Obraz va persanjlar uyinchoklarni yaratishda konsturkturlik va ijodiy kobilyatlarni ustirish.

8. Yogoch va materiallarga ishlov berish asboblari bilan tanishish, ya'ni pochok, bolga, arra, kaychi, utkir tigli asboblari.

Bolalarda turli tabiiy materiallar bilan ishlash aloxida kizikish uygotadi. Ayniksa, ukuvchilar loy, plastelin va tabiiy materiallar bilan ishlash ularda ijodkorlik kobilyatini ustiradi. Ukituvchi tabiiy materiallardan turli narsalar yasashni rejalar ekan ukuvchilariga:

-turli tabiiy materiallarni xossasi va xususiyatlarni xisobga olgan xolda isrofgarchilikka yul kuymaslikni uktiradi.

-ularni shakli, kurinishlarni rejalab anik narsa yasash yuli bilan rejalashni urgatadi.

-asboblarni ishlatayotganda juda egilib, chang tuzon yutishdan, ish joyini tartibsiz kilishdan saklanishni ta'kidlaydi.

-ish mazmunini sodda murakkabligiga karab, boskachma-boskich sinflarga moslash yuli bilan tejamkorlik tuygusin singdiradi.

Asosan birinchi sinflarda bolalarning ish xususiyatlarni xisobga olib, sanchmaydigan, kirmaydigan, kesmaydigan asboblardan foydalangan xolda pukak, turli bush kutilar, daraxtlarning uruglari, kurigan barglardan yelimlab, plastelin yordami da yopishtirish mumkin.

Nazorat topshiriklari:

2.1.1. Tabiiy materiallar bilan ishlashni ukuvchilarga kanday axamiyati bor.

A. Tabiyatni kuzatishga, undan tugri foydalanish uchun kerak.

B. Ukuvchilar xursand bulishi uchun kerak.

S. Ukuvchilar vaktini serikarli utkazmasligi uchun kerak.

2.1.2 Tabiiy materiallar bulgan uruglardan kanday foydalanadi.

A. Uruglarni kogozga yopishtirib chikiladi.

B. Uruglarni xulligicha ishlatish mumkin.

S. Uruglarni avval yuvib, kuritilib, asta sekin yopishtiriladi.

2.2.1. Tuxum puchogidan kanday foydalaniladi.

A. Tuxumni bir tomonini igna yordamida teshilib, ichidagi suyuklik tushiriladi va yuvib kuritiladi, sung bezak beriladi.

B. Tuxumni tayyorligicha teshmasdan ishlatish mumkin.

S. Tuxum puchogi tez sinib ketgani uchun undan foydalanib bulmaydi.

2.2.2. Turli tabiiy materiallarni kayerdan topish mumkin.

2.2.3. Turli tabiiy materiallardan kanday foydalanish kerakligini tushuntirib bering.

Adabiyetlar ruyxati

1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.

A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.

2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.:

O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.

3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.

87-112 betlar.

4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.

6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent:
O'qituvchi. 1986

9 Mavzu: Boshlangich sinf mehnat darslarida iktisodiy bilim tushunchalarini shakllantirish

Ajratilgan soat – 2

Mashg'ulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar.

1.Mexnat darslarida iktisodiy tarbiyaning ahamiyati.

2.Iktisodiy tarbiyada tejamkorlik va uning mehnat ta'limidagi ahamiyati

Tyanch tushuncha va iboralar: iktisod, tejamkorlik, rivojlanish, islohat, tamoyil, mafkura, munosabat, madaniyat, kurilish, serkirra, mustakillik sharofati.

1. Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukuvchilarga mehnat darslarida iktisodiy bilim berish va ularni kunlik va malakalarini shakllantirish.

Identiv ukuv maksadlari :

1.Mexnat darslarida iktisodiy bilimni tushuntiradilar.

2. Iktisodiy tarbiyaning ahamiyatini aytib beradilar.

1-asosiy masalaning bayon:

Tarbiya mazmuni va madaniyatini anglash xamda tushunish borasida talabalarga kuyilgan maksad vazifalarda iktisodiy tarbiyaning bosh maksadini uzbekiston respublikasi prezidenti I.A.Karimov kuydagicha belgilaydi «jamiyatimiz xayotida xalq etiluvchi masalalar ichida malumot olishda tarbiya tizimini kardinal tarzda kayta kurish buyicha konun loyixalari yangi davr talab darajasiga kutarish imkoniyatlarini berish bilan birga yaxshi rivojlanayotgan kelgusi avlodni tarbiyalashdan iboratdir »,deb bejiz takidlanmagan.

Beshta asosiy koida Uzbekiston davlat kurilishi va iktisodiyotini islohat kilish dasturlarining uzagidir. Ularning mohiyati kuydagicha:

birinchidan, iktisodiy islohatlar xech kachon siyosat ortida kolmasligi kerakki biror mafkuraga buyindirishi kerak emas. Buning manosi shuki iktisodiyot siyosatdan ustun turishi kerak. Ham ichki, ham tashki iktisodiyot munosabatlarini mafkuradan xoli kilish kerak;

ikkinchidan, davlat boshi islohatchi bulishi lozim. U islohatlarning ustivor yunalishlarini belgilab berishi, uzgartirishlar siyosatini ishlab chikishi va uni izchillik bilan utkazishi, jaxolatparaslar va konsevatorlar karshiligini bartaraf etish shart;

uchinchidan, konun,koidalarga rioya etish ustivor bulishi lozim. Buning manosi shuki demokratik yul bilan ka'bul kilingan yangi konstitutsiya va konularni xech itisnosiz xamda xurmat kilishi va ularga ogishmay rioya etish lozim;

turtinchidan, axolining demografik tarkibini xisobga olgan xolda kuchli ijtimoiy siyosatni utkazish. Bozor munosabatlarini joriy etish bilan bir vakta xolini ishtimoiy ximoyalash yuzasidan oldindan ta'sirchan choralar kurilishi lozim. Bu

bozor iktisodiyoti yulidagi eng dolzarb vazifa bulib, keldi va bundan keyin xam shunday vazifabulib koladi;

beshinchidan, bozor iktisodiyotiga utish eng obyektiv iktisodiy konunlarning talablarini xisobga olgan xolda, utmishdagi «iktisodiy sakrashlar», siz yani evolyusiyon yul bilan , puxta uylab, boskichma-boskich amlga oshirilishi kerak. Shu isloxatlar besh tamoyilning ta'limiy va tarbiyaviy asosida iktisodiy ma'naviyat, ma'naviyat boshkaruv, ma'naviy-xukukiy, ijtimoyi-ma'naviy bozor mnosabati ma'naviyati turadiki, ular yosh avlodni mustakillikning kelajagi uchun xar tomonlama barkamol tarbiyalahda muxim axamiyatga egadir. Shuni oloxida ta'kidlash kerakki, isloxatlarnig besh tamoyili

ta'lim-tarbiya, dialektik birlikda, yani uygun xolda olib bormokda Isloxatlarning ikkinchi boskichida milliy ma'naviyatni yuksaltirish yulida amalga oshirilayotgan tarixiy ishlar shu fikrimizning yakkol dalilidir. Ajdodlarimiz eng avolo mablagni yani xalol va pok yulbilan topish tugrisida ugit berishgan. Shuningdek shu mablagni tugri sarflash xakida sabok berishgan. Iktisodiy tarbiya asosida kuydagi fikrlar mavjud :

Darhaqiqat, peshona teri bilan jamg'arilgan pul noto'g'ri xarj etils, ortiqcha isrof qilinsa, bu moddiy qashshoqlikka yetaklaydi.

1. Tarbiya maksadining real yoki vokeyligi. Bugungi kunda rial maksad-bu insonni xar tamonlama kamol topishi, uning kobilyati va undagi talan-ollox bergan iloxiy kuch

2. Iktisodiyotda xodimlarning birgalikdagi faoliyati. Iktisodiyotda xodimlarning birgalikdagi , xamkorlikdagi faoliyati natajsida kuzlnagan maksadga erishish shubxasizdir. Shuningdek iktisodiyoda insonlarning birgalikdagi faoliti tufayli tajribalar ortadi va takomillashadi.

3. Uzini-uzi anglash. Inson xayotining turli-tuman mujizalari, cheksiz xolatlariga, etikodli iktisodchi, demokratik nuktai nazardan kattiy ishongan xolda karashi, shaxs tarbiyasini shakillantirishning yuksalishini ifoda etadi. Iktisodiy tarbiya nazaryasida insonning uzini –uzi anglashi bilan birga fukorolik burchini xis etgan xolda profisional xamda axlokiy tamondan uzini tutishi zarur.

4. Tarbiyaning shaxsiy yunalishi. Butun tarbiya kasb-xunar kollejining markazida dasturiy tadbirlar emas, balki insonning uzi va uning oliy maksadi turadi. Xayotda yoshlarning nimalarga kizikishi, intilishi kelajakda kim bulishi, kaday mutaxasis bulib yetishishi, tarbiyachilar tomonidan e'tiborga olinsa va ular kullab kuvatlansa, tarbiyaning shaxsiy yunalishi shunchalik sama ralli bulaldi.

5. Ixtiyoriylik. Inson uzining ixtiyoriy erksiz tarbiya goyalari va namunalari moxiyatini anglab yetishi lozim. Masalan : Chingiz Aytmatovning asli kasbi vrach. Aslida uni yozuvchi sifatida butun jaxon taniydi.

6. Jamoatchilik yunalishi. Kayerda va kachon tarbiya yaxshi yulga kuyilgan bulsa, insoning xayotidagi eng muxim va bosh bulgan uchta yunalishni belgilaydi: xayotda fukorolik, ishchi-xodim, oilaga mexribon bulishi kerak.

7. Fukorolik. Fukorolik ma'sulyati va majburyati –bu avvalam bor birinchidan, Vatan mamlakat oldidagi ma'sulyatni xis etishi va uni amalda

kursatishi, ikkinchidan jamiyat oldidagi mukaddas burchi, uchinchidan ota-onalar oldidagi ma'sulyatni xis eta bilish bu xam karz xam farzdir.

Nazorat topshiriklari:

- 1.1.1. Iktisodiy bilim nima ekanligini tushunitirib bering.
- 1.1.2. Iktisodiy tarbiyaga nimalar kiradi .
- 1.1.3. Iktisodiy tarbiyaning asosi necha kisimlarga bulinadi.
 - A. 6ta
 - V. 4ta
 - S. 2ta
 - D. 5ta
- 1.2.1. Iktisodiy tarbiyaning kandy axamiyati bor.
- 1.2.2. Iktisodiy tarbiyaning vazfalari nimalardan iborat.

2. Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Ukuvchilarga tejamkorlik xislatlarini singdirish xakida tushuncha berish, ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari:

- 2.1. Iktisodiy bilim tushunchalarida tejamkorlik xakida gapiradilar.
- 2.2. Tejamkorlikka nimalar kirishini sanab utadilar.
- 2.3. Iktisodiy bilim tushunchasida tejamkorlikning axamiyatini aytadilar

2-asosiy masalaning bayoni:

Tejamkorlik moddiy va iktisodiy farovonlik manbalaridan biridir. Tejamkorlikda xikmat kup. Bu xikmat oila xayotida xam, davlat xazarasini boyitib, xalk farovonligini oshrishda xam katta axamiyatga egadir.

Demak yoshlarda tejamkorlik odobini tarbiyalash, uni tarkib toptirish iktisodiy-ma'naviy axamiyat kasb etadi. Tarbiyaning bu soxasi kelajagi buyukdavlatning ravnaki va tarakiyotiga zamin xozirlaydi.

Shungdek mexnat, tejamkorlik tugrisidagi xalk makollari ,shark mutafakkirlarining xikmatli suzlari bolalar ongiga yangi mazmun bolalar ongiga singdirilib boriladi. Umuman olganda , o'zbek tarbiyashunosligida mehnat tejamkorlik likka vaasb hunarga o'rnatish bola kamolotining bosh omili sifatida talqin etilgan ,Ular orqali bolalarmehtini vamhnatahlini qadrlashga o'rgatilgan .Masalan*Do'lanani ko'rganda tog' qismdan chiqmasin * maqolida mashaqqatli mehnat orqasidan bunyodga kelgan narsaning qadr qimmatini bil , uni ardoqla ,teja ,nes nobud qilma * degan fikr mujassam.

Yoshlarni tejamkorlikka iqtisodiy jabhada ishbilarmonlikka o'rgatish masalariga azaldan jiddiy e'tibor qaratilgan . Ayniqsa ,bozor iqtisodiyotida bosqichm bosqich o'tilayotgan hozirgi davrda har bir oilada tejamkorlik bilan ish olib borish taqozo etilmoqda Shunday ekan iqtisodiy muammolarni hal etishda ota bobolarimizning tarixiy tajribalariga suyangan holda g'arakat qilish maqsadga muvofiqdir. Iqtisod ,deb yozgan edi Abdulla Avloniy pul va mol kabi ne'matlarning qadrini bilmoqqa aytilur.

Mol qadrini biluvchi kishilar o'ransiz yerga bir tiyin sarf qilmas ,o'zni kelganda pulni ayamasa . Saxovatning ziddi baxillik kabi iqtisodning ziddi isrofdir . Olloh ta'ollo isrof qiluvchilarni suymas.Iqtisodga rioya qilgan kishilar hamma vaqt tinch rohatda yashar lar. Arilar qish kunlarida yemak uchun bol to'plaganidek,odamlar boshlariga keladurgan kunlarini o'ylab yuk va pul yig'urlar „Toma toma ko'l bo'lur “ „Har bir narsa ozdan ko'payur “ deb bekorga aytishmagan aziz halqimiz .

Yuqoridagi fikrlardan ma'lumki oiladi mehnat evaziga ortirilgan barchia narsalarga tejam va jonkuyarlik bilan munosabaida bo'lish natijasida farvonlikka erishish mumkin . Buning uchun oilada ro'zg'orni tejamli yuritishning o'ziga xos maktabini tashkil etish lozim.Bunda oila a'zolariayniqsa farzandlar iqtisod tejamkorlik sabablarini bilib oladilar. Tejamkorlik azal azaldan fazilat sanalgan. Insoniyatazkur muammoga irqi dini millatidan qat'i nazar ijobiy munosabatda bo'lgan va bu fazilatni yoshlarda kamol toptitirish barcha imkoniyatlardan unumli foydalangan mazkur muammomo barcha din peshvolarining jumladan islom dini g'oyalarining tarbiyalovchilik mohiyatini tarannum etgan mutafakkirlar asarlaridi ham o'z ifodasini topgan.Rizouddin ibn Faxriddin „Tarbiyali xotin”risolasida shunday yozadi „Uy ichida bo'lgan harajatlar va xizmatlar xotinlar qo'lidan o'tgani uchun erlardin ortiq e'tibor ila turmoqlari lozim bo'lur.”

Tejamkorlik moddiy va iqtisodiy farovonlik manbalaridan biridir. Tejamkorlikda hikmat ko'p ,bu hikmat oila hayotida ham, davlat xazinasini boyitib ,halq farovonligini oshirish uchun ham katta ahamiyat kasb etadi.

Demak ,yoshlarda tejamkorlik odobini tarbiyalash,uni tarkib toptirish iqtisodiy ma'naviy ahamiyat kasb etadi.Zero,tarbiyaning bu sohasi kelajagi buyuk davlatning ravnaqi va tarqiyotiga zamin hozirlaydi, yorqin yo'lini ko'rsatib beradi. Tejamkorlik tarbiasini maktabgacha yoshdagi bolalar dan boshlash lozim. Ularda bunday tarbiya jarayoni asosan turli o'yinlar orqali amalga oshiriladi. Umum ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida tejamkorlik ko'nikma va malakalarini hosil qilish turli tuman o'yinlar ,sinfdan tashqari tarbiyaviy soatlardagi amaliy maqsadli mashg'ulotlar orqali ,shuningdek mehnat ta'limi darslarida amalga oshirish mumkin. Halqimizda „Qush uyasida ko'rganini qiladi “ degan hikmat bor. Xuddi shuningdek, kichkintoylar ham oiladava ta'lim tarbiya masknida ko'rganlariga amal qiladi. Shu o'rinda ularning fe'l atvorlari sinchkovlik, kuzatuvchanlik, taqlidchilik xususiyatlarini hamisha esda tutish zarur. Bu ota onaning yoxud o'qituvchi tarbiyachilarning kichkintoylarni tejamkorlik ruxida tarbiyalashi bilan muhim ahamiyat kasb etadi.

Nazorat topshiriklari:

2.1.1. Iktisodiy tarbiyada tejamkorlik deganda nimani tushunasiz.

2.1.2.Bugungi kun yoshlarida tejamkorlik tarbiyasi kanday olib borilayapdi.

2.2.1 Boylik va mol-mulkka sizning mnosabatingiz kanday.

2.2.2Tejamkorlikka nimalar kiradi .

2.2.3.Tejamkorlikning kanday foydali tomonlari bor.

Adabiyetlar ruyxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.
A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
- 2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.:
O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
87-112 betlar.
- 4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim
standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –
Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent:
O'qituvchi. 1986

MAVZU: YuMShOQ O'YINChOQ TURLARI VA ULARNING AHAMIYATI .

Ajratilgan soat – 2
Mashgulot turi - amaliy

Asosiy masalalar:

1. Yumshok uyinchoklar turlari va ularning ahamiyati .
- 2.Yumshok uyinchoklarni tikish tartibi.

Tyanch tushuncha va iboralar: Yumshok uyinchoklar, andoza, material, kaychi, choklar, tikish, turlar, kolip, bugim, burchak, .

1. Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: ukuvchilarga mexnat darslarida yumshok uyinchoklar tayyorlash bilan tanishtirish xamda, ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari :

- 1.Yumshok uyinchoklarning ahamiyatini aytadilar.
2. Yumshok uyinchoklar tayyorlashni kursatadilar.

1-asosiy masalaning bayoni:

O'yinchoq Bolalar o'yinlari uchun yaratilgan maxsus predmetdir. Biroq bu real predmetning kichraytirilgan nusxasi emas, balki uning shartli tasviri,o'ta umumlashtirilgan badiiy obrazidir. Ifodali shakl,harakatlilik, ravshanlik va rangning shartliligi bularning barchasit bolani o'yinchoqqa jalb etadi. U bilan o'ynash ishtiyoqini tug'diradi, bir so'z bilan aytganda.o'yinchoq bola quvonchining manbaidir.

Yumshoq o'yinchoq bilan turli yoshdagi bolalar shug'ullanishlari

mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yumshoq o'yinchoqlari ular o'yinlarining qiziqarli o'tishiga vosita bo'lsa, katta yoshdagi bolalarning yasaganlarini esa uyni bezatib qo'yishga, tug'ilgan kunlarida, bayramlarda do'stlarga maktablarning kuni uzaytirilgan guruhlariga, mehribonlik uylariga sovg'a o'rniga berish uchun ishlatiladi.

Yumshoq o'yinchoqni yaashni, uning yasash texnologiyasi uslubini tayyor shablon sosida boshlash mumkin. O'yinchoq andoza asosida tayyorlanishiga qarab, o'quvchilarning intilishlarini, g'oyalarini rag'batlantirish kerak. O'yinchoq tayyorlanishning boshlang'ich pog'onasidayoq o'quvchi talabalarga ma'lum bir g'oyalarni amalga oshirishni o'rgatish kerak. Shundagina o'zlari qiziqarli o'yinchoqni tayyorlay oladilar. Talablar tayyor andozalardan ham o'zlari yangi o'yinchoq modelini yaratish mumkin.

Yumshoq o'yinchoq tikish uchun turli gazlama va materiallar kerak bo'ladi. O'yinchoqlarga gazlama tanlashda ranggiga, tolaviy tarkibiga, qalin yupqaligiga e'tibor berish lozim. Yumshoq o'yinchoq uchun iloji boricha yangi gazlama yoki avvaldan yuvib, dazmollangan satin, barxat, shtampil, raxmoq, chit, junli mo'ynali gazlamalar tavsiya etiladi. Quida ish jarayonida kerak bo'ladigan materiallar keltirilgan

Sun'iy mo'yna (tabiiy mo'ynadan foyalanilmagani ma'qul.)

Tabiiy va sun'iy (iloji boricha cho'zilmaydigan) gazlamalar.

Har turli lenta, tasma to'rt rezinka va boshqa ayda bezaklar.

Oq, qora va turli randagi charm (tabiiy yoki sun'iy) yoki kleyonka bo'laklari.

O'yinchoqlar ichini to'ldirish uchun paxta, sintepon, sintepux, porolon va boshqa materiallar.

Turli o'lchamdagi tugmachalar, munchoqlar ishlatilmaydigan bijuteriya (zirak, taqinchoq)lar.

Mustaxkam g'altak ipar (gazlama ranggiga moslab olinadi).

1,5 2,0 sm qalinlikdagi alyumin yoki mis simlar (o'yinchoq qismlarini biriktirish uchun).

PVA yelimi „Moment“ yelimi.

Hayvonlarni ifodalovchi o'yinchoqlar uchun tukli bumazeya, suniy vatabiy jun gazlamalar.

Tana yuzasining ko'rinishlarini tasvirlovchi qo'ng'irchoq o'yinchoqlari uchun shifon, volta, sun'iy tolali shoyi gazlamalar yuz qismi uchun och pushti, och jigarrang gazlamalar, kiyimlari uchun rangli gazlamalar ishlatish tavsiya etiladi. Sochlar uchun sun'iy va visikoza iplaridan foydalanish mumkin. Tikish uchun tayyorlangan o'yinchoqni ichi paxta va boshqa materiallar bilan to'ldiriladi. Bosh qismini bezatish uchun tugmacha, munchoq, yaltiroq charm yoki kleyonka ishlatiladi

O'YINCHOQ TIKISH UCHUN KERAkli ASBOBLAR.

Turli katta kichiklikdagi inalar to'plami o'yinchoq detallarini bir biriga tikib ulash uchun, ko'z, og'iz, burun va hokazalarni tasvirlab tikish uchun ishlatiladi.

Qaychilar mo'ynali gazlamalarni bichishi uchun uchi bir oz qayrilgan o'tkir, qolgan gazlamalarni ichish uchun uchi to'g'ri va katta qaychilar ishlatiladi.

Uzun bigiz.

Omburlar metal simlarni tekislash va kesish uchun ishlatiladi.

Dazmol - gazlama bo'laklarini tekislashda ishlatiladi.

Yog'ochli, temirli tayoqcha – hajmli o'yinchoqlar uchini paxta va boshqa qoldiqlar bilan to'ldirishda ishlatiladi.

Tikuv mashinasi- o'yinchoq detallarini biriktirish uchun, mo'y qalamlar – qog'ozda grafik ishlarni chizishda o'yinchoq eskizlarini tasvirlashda ishlatiladi.

Bo'r (tikuvchilikda ishlatiladigan oq va rangli bo'rlar) va sovun qoldiq laridan o'yinchoq detallarini bichishda foydalaniladi.

Tikuvchilikda ishlatiladigan to'g'nag'ich –bulavkalar.

Nazorat topshiriklari:

1.1.1. Yumshok uyinchoklar turlari va ularning tayyorlash jarayoi xakida ma'lumot bering.

1.1.2. Yumshok uyinchok tikish uchun kanday material kerak buladi.

1.2.1. Yumshok uyinchoklar tikish uchun kanday asbob va moslamalar kerak buladi.

1.2.2. Yumshok uyinchoklar berilgan katorni toping.

A. Ayikcha, tup, kuyoncha, loydan yasalgan xaykalcha.

V. Gullar, divancha, stulcha, guldon,

S. Ayikcha, kuyoncha, kuchukcha, xar-xil yumshok uyinchoklar.

1.2.3. Uyinchoklarning axamiyatini batafsil tushuntirib bering.

2-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:ukuvchilarga andoza tayyorlash, gazlama tikish, buyicha bilim berish va ularning kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari:

2.1. Andoza tayyorlashni tushuntirib beradilar.

2.2 Tayyor uyinchoklar bezak beradlar.

O'yinchoq tayyorlashda, eng avvalo, kartondan andoza tayyorlanadi Bichshdan avval andozani kalka qog'oziga tushirib qirqib olinadi. So'ngra qalinroq qog'ozga yoki kartonga, kerakli o'lchamga o'tqaziladi.(Andoza o'lchamini o'zgartirish mavzusiga qarang). Andoza detallarini joylashtirishda bir-biriga juda yaqin qo'ymaslik kerak. Harbir tayyor detalga nomi va nechadona bichish kerakligi yozib qo'yiladi. Masalan, tana qismi -2dona, quloq -4dona. Har bir o'yinchoq modeli andozasi alohida konvertlarda saqlanish lozim. Andozalar qiyshayib va buklanib qolmasligi uchun konvert hajmi andoza hajmi bilan bir xil detal andozasi to'g'riligiga bog'liq bo'lishini yodda tutish lozim.

GAZLAMANI BICHSh

Andoza gazlamaning teskari tomoniga joylashtiriladi va bo'r (sovun ,qalam)da extiyotorlik bilan nechta bichish lozim bo'lsa shuncha chizib chiqiladi, Juft detallar doimo „ko'zgu“ qoidasi bo'yicha bichilishini unutmaslik kerak Tukli, mo'ynali gazlvmalarning tuk yo'nalishi andozada ko'rsatilgan strelka yo'nalishi bilan bir xil bo'lishiga alohida e'tibor beriladi. Mo'ynadan tikiladigan o'yinchoq detallari, asosan, mo'yna qoldiqlari va laxtak bo'laklaridan bichiladi Andoza

detallarini bichishdaeng avval katta detallar joylashtiriladi. Mo'yna bo'lagining bittasiga andoza sig'masa, ularning tolaviy tarkibi, tuzilishi ranggi va tuklari yo'nalishi bo'yicha to'g'rilab, ikki-uch bo'lagini birlashtirib tikib olinadi.

Bichishda gazlamadan (chit, satin) tikish uchun esa 0,5-1,0 sm chok haqqi qoldiriladi. Barcha detallar chizib olinib, andozalardagi belgi chiziqlar tushirib olingach, yana bir tekshirib chiqiladi. Barcha jarayonlar to'g'ri bajarilgan bo'lsa, detallarni ehtiyotkorlik bilan qirqib olinadi.

ESLATMA. Mo'ynani kichik manikyur qaychisida faqatgina gazlama asosidan, tukiga zarar yetkazmasdan bichish qulay: chok haqqi ko'pincha 0,3-0,5sm qoldiriladi.

O'YINCHOQ TIKISHDA ISHLATILADIGAN CHOK TURLARI.

O'yinchoqning tashqi ko'rinishi, asosan tiklanadigan chok sifatiga bog'liq. Yumshoq o'yinchoq tayyorlashda gazlama turiga qarab qo'l va mashina choklaridan foydalanish mumkin. O'yinchoqlar tikishda to'g'ri chok, igna oldinlatilgan chok, qaviqchok, bosma chok, sirtmoqsimon choklardan foydalanadi.

Bichiq detallarining ichki choklarini birlashtirish uchun igna oldinlatilgan chok turidan foydalanadi. Chokni tortib, pishiq va mayda qaviq bilan tikiladi. Tikilgan bo'laklar chokning pishiqligini tekshirish uchun ularni har tomonga tortib ko'riladi: ular orasida teshiklar bo'lmasligi kerak.

Sittluvchan gazlamalarni birlashtirishda bezak choklari sifatida yorma qaviqdan foydalanish mumkin.

Mo'ynali bo'laklarni birlashtirishda chekkalaridan aylantirib tikiladi.

Tikib tayyorlangan, o'ngiga ag'darilgan, ichi to'ldirilgan o'yinchoq bo'laklarini birlashtirishda ko'rinmas chok turidan foydalanadi.

O'YINCHOQLAR ICHINI TO'LDIRISH.

O'yinchoqlar ichini to'ldirish uchun paxta, porolon, sintepon, sintopux kabi hajmli materiallardan foydalanish mumkin. Ushbu materiallarning ayrimlarida kamchiliklari bor. Poloron bir qancha vaqto'tgach, bo'laklarga bo'linib ketib, zaharli moddalar chiqaradi.

Paxta o'zining ekologik tozaligiga qaramay, vaqt o'tishi bilan yopishib qoladi va o'yinchoq tashqi ko'rinishini buzadi, sintepux juda qulay-ku, ammo topilishi qiyin.

Shuning uchun o'yinchoqlar ichini sintepon bilan to'ldirish tavsiya etiladi., ular qancha uzun va ingichka bo'lsa, shuncha yaxshi bo'ladi.

O'yinchoq ichiga don-dun, plastmassa qirqimlari qoldiqlari kabi sochiluvchan materiallardan foydalanib to'ldirilsa, quvnoq va kulgili o'yinchoqlar hosil bo'ladi.

Tayyor bo'lgan detalni o'ngiga ag'darib, qalam yoki tayoqcha yordamida, juda ham zichlamasdan, ammo bir tekis va do'mboqlarsiz to'ldiruvchi material bilan to'ldiriladi. Agar qo'l, oyoq kabi detallar ichida simlar bo'lsa, to'ldiruvchi material bilan to'ldirish vaqtida ular o'rtada qolib ketishi va detal yuziga chiqib qolmasligi kerak.

Nazorat topshiriklari

2.1.1. Andozalarni tayyorlash jarayoni xakida ma'lumot bering .

2.2.1 Uyinchok tikishda kanday chok turlaridan foydalaniladi.

- 2.2..2Uyinchoklarning ichi kanday tuldiriladi.
- 2.2.3. Andoza ulchamlari kanday uzgartiriladi.
- 2.2.4. Yumshok uyinchoklarnig tikish jarayoni xakida ma'lumot bering.

Adabiyetlar ruyxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.
A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
- 2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.
- 4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986
7. K.M.Abdulayeva, M.A.Maxsumova Gazlamaga badiiy ishlov berish “chulpon” –T: 2006
8. T.A.Ochilov, N.G.Abbosov, F.J. Abdullayev Gazlamashunoslik.-“chulpon”-T: 2003.

11 MAVZU: Boshlangich sinflarda gazlama bilan ishlash darlarini tashkil etish metodikasi

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar:

1. Gazlama bilan ishlashnig axamiyati.
- 2 Kashtachilik xakida ma'lumot berish.

Tyanch tushuncha va iboralar: Gazlama, material, andoza, kashta, bezak, choklar, maxsulot, sintetika, tola , ip, igna, mashinka, rusim,moxir,tuguncha.

1. Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukuvchilarga mexnat darslarida gazlamalar bilan ishlashni tanishtirish xamda, ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari :

1. Gazlmaning turlari aytib beradilar.
2. Gazlamalar bilan ishlashning ahamiyati tushuntiradilar

1-asosiy masalaning bayoni:

Respublikamiz mustakillika erishgandan keyin tukimachilik, tikuvchilik korxonaliari keng miqyosda rivojlandi. Tikuvchilik jarayonida ishlatiladigan matolar tolaviy tarkibiga kura tabiiy va kimyoviy tolali gazlamalarga bulinadi.

Tabiiy tolali gazlamalarga –paxta, zigir, jun, irak, tolalaridan olinadigan gazlamalar kiradi.

Paxta-guza deb ataladigan usimlik urugini koplap turadigan ingichka tolalar bulib, tukimachilik sanoatining asosiy xom ashyosi xisoblanadi.

Zigir- poyaning lup kismidan olinadigan tola bulib, tarkibida selyuloza va boshka aralashmalardan iborat buladi. Zigirning xossalari xam paxtanikiga uxshash buladi. Issikni yaxshi utkazadi, tez kuriydi, kizigan dazmolga yaxshi chidaydi, paxtaga uxshab yaxshi yonadi.

Jun- bu junli xayvonlarning teri katlamlaridan olinadi. Respublikamizda kuy, tuya, echki, koramol va kuyon juni keng miqyosda ishlatiladi. Namni tez shimib, tez kuriydi. Xullab dazmol kilinsa chuziluvchanligi uzgaradi, olish va kirishish xususiyatiga bulgani uchun junni dazmollab kiskartirish chuzish mumkin.

Tabiiy ipak- bu ipak kurti uraydigan ingichka ip. Ipakka eritmalar ishkorklar ta'sir kilmaydi. Ipak buyalganda tolalariga suv uzok ta'sir etsa rangi uchadi. Kuyoshda tez rangsizlanadi. Junga uxshab tez yonadi.

Kimyoviy tolali gazlamalar ikkiga: suniy va sintetik tolali gazlamarga bulinadi. Suniy tolali gazlamalar tabiiy tolala gazlamalarni kayta ishlash orkali olinadi. Bu ishlovlarda, kuyoshga chidamliligi, gijimlanuvchanligi, kuyaga karshi chidamliligi, tashki kurinishi singari ayrim xossaliri yaxshilanadi. Viskoza tolali, misamiyak tolali, shisha tolali, metal ipli gazlamalar misol bula oladi.

Sintetik tolali gazlamalar esa tabiatda tola sifatida uchramaydigan, oddiy moddalarning molekulalarini biriktirish yuli bilan olinadi. Ularga: kapron, lavsan, nitron xlorin, poletilinlar kiradi.

Galamalar tolaviy tarkibidan tashkari pardozlanishiga karab xam sinflarga ajratiladi: xom, okartirilgan, buyalgan, gul bosilgan.

Ayrim gazlamalar maxsus pardozdan utkaziladi. Gijimlanuvchanlikka karshi kilib, suv yukmaydigan, yonishga va chirishga chidamli kilib ishlab chikariladi.

Tikuvchilikda ishlatiladigan gazlamalar, kuylaklik, kastyumlik, paltolik, plashlik va xakozalar uchun muljallangan buladi. Kiyim tikishda gazlamani tolaviy tarkibixossalari xisobga olinishi lozim.

Agar lavsanli jun gazlamalarni xullab dazmollasa ayrim joylari kirishiladi, ketmaydigan doglar paydo buladi. Kapron gazlamalar dazmolni tegizishi bilan erib ketadi .

Atsetat tolali gazlamalarga kizigan dazmol tegizishi bilan ketmaydigan yaltirok doglar paydo buladi.

Atsetat, triatseat tolali ipak gazlamalar ezilmaydigan yuvilganda kam kirishadigan va tez kuriydigan gazlamalar bulgani uchun, kup dazmollanishni talab kilmaydi.

Trikataj gazlamalar yumshok, elastik bulgani uchun yopishib turganda xam xarakatga xalakit bermaydi. Bugazlamalar xavo utkazmaydigan buladi va namni xam tez shimib oladi.

Kup gazlamalarga (duxoba, chiy duxoba, astarli sarja, suniy shoyi, tipidagi gazlamalar,) namlab issiklik ishlovi beriladi. Zigir tolali gazlamalarni teskari kilib xullab dazml kilinadi.

Gazlamalarni buyash uchun asosan toshkumirdan olinadigan sinetetik buyoklar ishlatiladi. Buyoklar mayda kukun va pastalar tarzida ishlab chikariladi. Gazlamani buyash uchun rangini yorokinligi, yoruglik, nam, yuvish, ishkalanish ta'siriga chidamli, xamda gazlamalarning tarkibiga karab buyoklardan foydalaniladi.

Nazorat topshiriklari

- 1.1.1 Tikuvchilik jarayonida ishlatiladigan matolar tolaviy tarkibiga kura kandy tolaviy gazlamalarga bulinadi.
- 1.1.2 Tabiiy tolali gazlamalarga kandy tolalardan olinadigan gazlamalar kiradi.
- 1.1.3. Kimyoviy tolali gazlamalarga nimalar kiradi
 - A. tabiiy tolalar
 - V. Suniy va sintetik tolalar
 - S. Irak tolalar kiradi
- 1.2.1. Sintetik tolali gazlamalarga nimalar kiradi
 - A. kapron, irak, shoyi, atlas.
 - V. Kapron, lavsan, nitron xlorin, polietilen.
 - S. Jun, irak, lavsan, kapron.
- 1.2.2. Gazlamalarning buyash usulini aytib bering.

Asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukuvchilarga mexnat darslarida kashtachilik san'ati bilan ishlashni tanishtirish xamda, ularni kunikma va malakalarini shakillantirish.

Identiv ukuv maksadlari:

- 2.1. Kashtachilik san'atining axamiyatini tushuntirib beradilar
- 2.2. Kashtachilik turlarini gapiradilar

2-asosiy masalaning bayoni:

KASHTACHILIK HAQIDA. Kashta kiyimlar va buyumlarni bezashda katta ahamiyatga egadir. Kashta tikishni bilish orqali kiyimlarni yangilab olish, ko'pgina kerakli buyumlarni: salfetkalar, panno, fartuk, yostiqliklarni, yaqin kishilarga beriladigan sovg'alarni bezash va tayyorlash mumkin.

Kashta tikish qiziqarli va ijodiy ish bo'lib, u insonga ko'p quvonch keltirishi va nafosat olamiga olib kirishi **Nazorat topshiriklari** mumkin. Kashta tikish usullarini o'zlashtirayotganda bajarilayotgan ish birdaniga yaxshi chiqmasligi mumkin, chunki kashtachilik sabr-toqatli, e'tiborli, tartibli bo'lishni talab etadi. Kerakli malakalar egallagan sayin ish asta-sekin osonlasha boradi.

Kashta tikish san'atining ko'p asrlik tarixi bor. Arxeologik topilmalarda yozilishicha, qadimdan uy-ro'zg'or buyumlari –sochiqlar, to'r hoshiya, dasturxonlar bayram va kundalikda kiyiladigan kiyimlar, peshbandlar, bosh kiyimlar va boshqa narsalarni kashtalar tikib bezatilgan.

Kashta tikish usullari, gullari, ranglarning musamlanishi avloddan-avlodga o'tib takomillashib bordi. Asrlar davomida eng yaxshi kashtalar tanlanib olindi va milliy xususiyatlari bilan harakteli betakror kashta namunalari yaratildi.

Halq ustalarining kashta tikib bezagan buyumlari, chioyli gullari bilan ranglarining bir-biriga omsligi, to'la mutanosibli, bajarish usullarining har tomonlama aniqligi bilan ajralib turadi. Kashta tikilgan har bir buyum vazifasiga to'g'ri keladi.

Mamlakatimiz muzeylarida halq kashtachiligining ko'p namunalari to'plangan, ayniqsa, XIX asr kashtalari eng yaxshi saqlanib, shu kungacha yetib kelgan.

Kashta tikish asboblari va moslamalari

Qo'lda kashta tikish uun juda oddiy asboblari kerak bo'ladi. Bular: igna, angishvona, qaychi, santimetr tasmasi, uchli dukcha, gardish bundan tashqari milimetrlangan qog'oz, kalka, ko'chirish rangli qog'ozi.

Kashta tikish uchun cho'o'ziqroq ko'zli kalta (1va2 raqamli kashta tikadigan) ignalar tanlangani ma'qul. Ignalarning ko'zi katta bo'lsa, bir necha qavat ipni o'tqazish oson bo'ladi. Bunday ignalar sanama va oddiy choklarni tikishda, shuningdek vladimircha chokli kashtalarni tikishda ishlatiladi. Jun ipni ignaga o'tqazish qiyin bo'ladi. Bu ipni o'tqazichdan foydalanish mumkin.

Shuningdek, bir qatim ipak yoki ingichka g'altak ip bilan ham o'qazsa bo'ladi. Ipakni ikki qavat qilib, hosil bo'lgan halqa ichiga jun ipning uchi kiritiladi. Ipakning ikkala uchini igna ko'zidan o'tqazib, jun ip bilan tortib olinadi. Zich va yupqa (markizet, poltno, shoyi, bats) gazlamaga kashta tikishda ko'zi kichkina, ingichka igna kerak bo'ladi. Yo'g'on igna sanchilgan joylarda teshik qoladi, katta ko'zli ignada esa ingichka ipni yaxshi tutib bo'lmaydi. Buyumlarni biriktirib ko'klash uchun 1 va 3 raqamli ignalarni ishlatish qulayroq.

Kashta tikish jarayonida ignani gazlamadan o'tqazish uchun angishvona kerak bo'ladi. Ubarmoqqa igna kirishdan saqlaydi. Angishvona o'ng qo'lning o'rta barmog'iga taqiladi, uni barmoqning yo'g'onligiga qarab tanlanadi, lekin u barmoqni siqib yoki undan tushib qoladigan bo'lmasligi lozim.

Ishlash uchun uch xil qaychilar, uchi ingichka kichkina qaychi-gazlamadagi ipni qirqish va tortib tashlash uchun; uchi qayrilgan o'rtacha kattalikdagi qaychi – kashta tikayotganda ip uchini qirqish uchun; katta qaychi – gazlama va kalava iplarni qirqish uchun ishlatiladi. Qaychilar yaxshi charxlangan, tig'larining uchi to'la yopiladigan bo'lishi kerak.

Santimetr tasma. Tikish ishlarida buyum o'lchamlarini aniqlash, gazlamaga bezakni rejalash, kashta tikish ishlarini bajarishda foydali nadi.

Uchli dukcha (suyakdan, yog'ochdan yoki plastmassadan tayyorlanadi) oq tekis chokli kashta tikishda teshikchalar hosil qilish uchun ishlatiladi. Dukcha diametri taxminan 5mm, uzunligi 6-8sm bo'lishi lozim.

Gardishlar. Gazlamani tarang tortib turish va deformasiyalanishdan saqlash uchun ishlatiladi. Gardishlar to'g'ri burchakli yoki doira shaklida bo'ladi. Doira shaklidagi yog'och gardish juda qulay. U diametri 20-40 smli ikkita gardishdan iborat bo'lib, bir-birini ichiga tushib turadi. Hozirgi vaqtda turli-tuman gardishlar mavjud bo'lib, ularga gazlamani kiydirishda maxsus burama joyidan foydalanish mumkin, ya'ni gardish buramasini bo'shatib katta va kichik gardishlar ajratib olinadi, kichik gardishga gazlama tortilib katta gardio'ga kiydiriladi va burama mahkamlanib qo'yiladi.

Kashta tikiladigan gazlamani gardishga tortishda uni kichik gardish ustiga qo'yib, gazlamaning tanda va arqoq iplarni qiyshaytirmaydigan qilib to'g'rılanadi. Katta gardishniuning ustiga qo'yib, bosib gazlama tarang tortib qo'yiladi. Gardishga tortilayotgan yupqa gazlama yirtilmasligi, shuningdek, kashta tikiladigan gazlama ish paytida kir bo'lmasligi uchun uning o'rtasi gardishning diametridan kichikroq doira qilib kesilgan boshqa gazlama qo'yiladi.

Milimetrli qog'oz. Naqshlar, ayniqsa geometrik sanama naqshlar tuzishda kerak bo'ladi. Kashta gulini gazlamaga ko'chirishga tayyorlashda kalka ishlatiladi. Gul avval asl nusxadan kalkaga, so'ngra kalkadan gazlamaga ko'chiriladi.

Kashta gulni gazlamaga ko'chirish uchun ko'chirish rangli qog'ozi ham ishlatiladi.

Kashta tikishga tayyorgarlik.

Kashta tikishni boshlashdan oldin gazlamaning tanda va arqoq iplari bo'ylab tekislab, ustiga bezak qo'ladi va gazlamaga ko'chiriladi. So'ng gazlama gardishga tortiladi. Gazlama chetlarini tekislab olish uchun gazlamaning chetidagi ipni sug'urib olinadi, uning izi bo'ylab ortiqcha gazlama qirqib tashlanadi. Buyumning bo'yi va eni ham shunday belgilanadi.

Ko'puncha dasturxon yoki salfetkaning bukilgan chetiga yo'l shaklidagi bezak tikiladi. Ana shunday yo'l shaklidagi bezaklar bilan buyum yuzasini kvadratlarga, to'rtburchaklarga bo'lib, ularga kashtaning asosiy bezagini tiksa ham bo'ladi. Kashta gulini gazlamaga tushirishdan oldin yo'llar o'rnini belgilab, bittadan ip sug'urib olinadi. Natijada buyumning yuzasi kvadratlarga yoki to'g'ri to'rtburchaklarga bo'linadi. Shundan keyin ip sug'urib hosil qilingan yo'llar orasiga asosiy kashta bezagi joylashtirilib uni gazlama ustiga ko'chiriladi. Kashta tikib bo'linganda so'ng bu izlar ustiga biror chok yurgizdirilib tikiladi.

Agar kashta bezagi geometrik ko'rinishda, shuningdek, gazlamaning to'qilgan iplari aniq ko'rinib turgan bo'lsa, gazlama ipini sanash yo'li bilan tikish mumkin. Gazlama tuzilishiga bog'liq bo'lmagan chokni (Vladimircha chok, rangli tekis chok va hokazolarni) tikishda bezakni gazlama ustiga ko'chirish lozim bo'ladi.

Kiyim-kechklarga ularni bichishdan oldin yoki ularning bichilgan detallariga kashtani tikib olish eng qulaydir. Bichishdan oldin tikishda kiyimi detallarining konturlari andoza bo'yicha belgilab chiqiladi, keyin bezak ko'chiriladi va tikiladi.

Oson bezaklarni kiyimga tikish mumkin. Bunda gazlama tagiga qattiq qog'oz yoki taxtacha qo'yib, unga kashta guli ko'chiriladi.

Bezakni gazlamaga ko'chirish. Bezakni gazlamaga bir necha usulda ko'chirish mumkin. Hamma xollarda ham oldin bezakni asl nusxadan kalkaga yoki millimetrli qog'ozga uchi yaxshi ochilgan qalamdako'chirib olinadi. Shundan keyin gazlamaga ko'chiriladi.

1. Bezaki rangli qog'oz yordamida ko'chirish. Gazlamaning tanda va arqoq iplari qiyshayib qolmasligiga e'tibor berib, dazmollagan gazlama tekis joyga qo'yiadi. Bezak ko'chirilgan kalkani gazlama ustiga qo'yib, to'g'nag'ich bilan qadaladi. Ko'chirish rangli qog'ozining o'q tomonini gazlamaga qaratib kalka tagiga qo'yiladi. Uchi yaxshi ochilgan qalam bilan bezak ustidan chizib chiqiladi. Ko'chirish uchun turli rangdagi ko'chirish rangli qog'ozlari komplekti bo'lgani ma'qul, shunda och rangdagi gazlamaga to'q rangli (qora, ko'k, yashil), to'q rangli gazlamaga och rangli (oq, sariq) ko'chirish qog'ozi ishlatiladi.

Bezak ko'chirib olingach, ko'chirish rangli qog'ozi olinib, bir tomondagi to'g'nag'ichlar chiqariladi va bezak tekshiriladi. So'ngra kalka olinib tashlanadi.

Rasmni ko'chirish rangli qog'ozi bilan ko'chirishda bezakning chiziqlari qalin bo'lmasligini yodda tutish kerak, aks holda kashta tikayotganda gazlama va ip kir bo'lib qoladi. Shuning uchun ishlatilgan o'chirish rangli qog'ozidan foydalanish yaxshiroq, yangisini esa ishlatishdan oldin quruq paxta yoki latta bilan artish kerak.

2. Bezakni yorug'qa tutib ko'chirish. Yupqa shaffof gazlamalarga kashta gulini gazlama tagidan yoritish yo'li bilan ko'chirish mumkin. Tagiga lampa qo'yilgan oyna ustiga yaxshi ko'rinadigan kashta gulini qo'yib, uning ustiga yaxshi tortilgan (gardishga o'rnatilgan) gazlama qo'yiladi. Gazlama tagiga ko'rinib turgan kashta gulining uchi yaxshi ochilgan qalam bilan gazlamaga chizib chiqiladi.

3. Bezakni papiros qog'oz yordamida ko'chirish. Movut, baxmal va yaltiroq gazlamalar ustiga kashta gulini papiros qog'oz ustiga ko'klash yo'li bilan ko'chiriladi. Buning uchun bezakni papiros qog'ozga ko'chirib olib, gazlama ustiga qo'yiladi-da, butun konturi bo'ylab mayda zich qaviqlar bilan ignani oldinga yo'naltirilib tikib chiqiladi. Keyin qog'oz yirtib tashlanadi. Kashta tikib bo'lingach, ko'klangan ip so'kib tashlanadi.

Nazorat topshiriqlari

2.1.1 Inson xayoti xakida kashta tikish san'atining ahamiyatini tushuntirib bering.

2.1.2 Kulda kashta tikish uchun qanday asboblari kerak buladi.

2.2.1. Kashta tikishda qanday tayyorgarlik kurilidi.

2.2.2. Bezakni gazlamaga kuchirish usullari xakida ma'lumot bering

2.2.3. Kashtachilikda qanday iplar ishlatiladi.

Adabiyetlar ruyxati

1. O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.

A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.

2. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.

- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.
- 4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986
7. K.M.Abdulayeva, M.A.Maxsumova Gazlamaga badiiy ishlov berish “chulpon “ –T: 2006
8. T.A.Ochilov, N.G.Abbosov, F.J. Abdullayev Gazlamashunoslik.-“chulpon”-T: 2003.

12 Mavzu: Boshlangich sinflardagi zamonaviy darslarga kuyiladigan talab va ular samaradorligini oshirish.

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Xozirgi kun talabi boshlangich sinf darslarini samaradorligini oshirish.
2. Boshlangich sinfda kunikma va malakalarini shakllantirish.

Tayanch tushuncha va iboralar: faol, ijod, tashabbus, fantaziya, didaktik material, bilish, ijtimoiy

1- asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: talabalarga boshlangich sinf ukuvchilariga dars samaradorligini oshirish yullarini tushuntirish.

Identiv ukuv maksadlar:

- 1.1. Xozirgi kunda ta'lim va tarbiyaning maksadini ta'riflaydilar.
- 1.2.Boshlangich sinf darslarini samaradorligini oshirish usul larini takrorlaydilar.

1 - asosiy masalaning bayeni:

Respublikamiz mustakil bulganidan sung ta'lim va tarbiya soxasiga juda katta e'tibor berilib kelinmokda. Ayniksa boshlangich sinf xatto maktabgacha muassalarda tabakalab ukitish yulga kuyildi.

Xozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biri dars samaradorligini oshirish sifatini yaxshilashdan iboratdir.

Xar bir dars tarbiyaviy xarakterga egadir. U ukuvchilarni goyaviy mafkuraviy mexnat ma'naviy va jismoniy tarbiyalash birligini ta'minlaydi. Dars davomida ukuvchilarda mexnatga munosabat tarbiyalanadi va ularda mexnat kunikmalari

malakalari singdiriladi. Ukuvchilar moddiy ishlab chikarish soxasidagi amaliy faoliyatiga kasbni ongli tanlashga tayerlanadilar. Darsda ukuvchilarning chukur va mustaxkam bilimini egallash jiddiy kobiliyatini ustirish masalari xal etiladi. Xar bir darsning ukuvchilarda dikkatini jalb kilish xotirlash kiyeslash bilish fikr yuritish asosiy narsani ajratish xulosa va umumlashtirishlar uz ishini rejalashtirish uni kerakli suratda amalga oshirish imkoniyatlarini kura bilishi kerak.

Zamonaviy boshlangich ta'lim uchun ukuvchilarni nazariy ma'lumotlar bilan kurollantirish nazariyasi keyinchalik ongli egallash uchun zamin xozirlab borish kerak.

Dars mazmuniga kuyiladigan muxim talablardan biri darsning xayet ukuvchilarning shaxsiy tajribasi mexnat bilan chambarchas alokador bulmogi lozim. Ukitishni xayet bilan boglashda darslarda ulkashunoslik materiallaridan foydalanish ancha kul keladi. Amaliyetning kursatishicha bu darsning mazmunini ukuvchilar uchun yanada yakinrok va tushunarlirok kiladi va bilimlarning ongli xamda mustaxkam egallanishiga yerdam beradi. Ukuv materialining ukuvchilarga tushunarlilik va ularning bunga kunikma xosil kilishi dars mazmunining asosiy yutugidir. Aktiv akliy faoliyatga asoslangan ishdan bolalar katta konikish xissiyetiga ega buladilar. Ular uzlarining yaratgan kashfiyetlaridan kuvonadilar va fikrlanadilar, ijodiy tashabbus va fantaziyani namoyen kilishga xarakat kiladilar.

Bunday zamonaviy darsga kuyiladigan muxim talablarini ukuvchilarning bilim va ijodiy faoliyatlarini aktivlashtirishdir degan xulosa kelib chikadi. ukuvchilarni aktivlashtirish ayniksa ukitishning zamonaviy boskichi sharoitlarida anchagina murakkab pedagogik amaliyetdir. Shuning uchun ukuvchilarning ukuv faoliyatlarini aktivlashtirishga yerdam beruvchi vosita va usullarini tanlash ukituvchining doimo dikkat markazida bulishi shart. Ukuvchilarning bilish va ijodiy faoliyatlarini bir kator usullar vostasida aktivlashtirishga erishish mumkin.

1. Butun sinfga taklif etilgan muayyan ijodiy ishdan xar bir ukuvchining iloji boicha mustakil ishlash xissisini maksimal ta'minlash.

2. Bu maksadda maxsus didaktik materiallardan foydalanish.

3. Faoliyat turlarining urganilayotgan material bilan tugri munosabatini ta'minlash.

4. Dastur materialini asosida darsda zexnlilik tasavvur va shu kabilarni tekshirish xamda shakllash uziga xos konkurslar utkazish.

Mexnat darslarining muxim xususiyati shundaki bolalar mexnat va politexnik bilim kunikma va malakalarini xilma-xil amaliy ishlarni bajarish uzlariga kerak bulgan va odatda ijtimoiy foydali axamiyatga ega bulgan predmetlar yasash jarayenida egallaydilar.

Nazorat topshiriklari

1.1.1. Ukuvchilarni bilish va ijodiy faoliyatlarini kanday usullar vositasida faollashtirish mumkin.

A. rasmlar chizdirish

- V .kurgazmali kurollar yasash
- S. yukori sinf bilan musobaka tashkil etish
- D kuprok shugullanish
- 1.1.2. Dars mazmuniga kuyiladigan muxim talablardan biri nima?
 - A. kizikarli utish
 - V. ukituvchining talabchanligi
 - S. kuprok amaliy shugullanish
 - D. mustakil ishlash
- 1.2.1. Ta'lim va tarbiyaning maksadini ta'riflaydi.
- 1.2.2. Boshlangich sinf darslarini sifatini oshirishni izoxlay dilar.
- 1.2.3. Xozirgi kunda boshlangich sinf mexnati darslarining axvoli tugrisida gapirib bering.
- 2- asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:** Talabalarga boshlangich sinflarda mexnat darslarida kunikma va malakalarini shakllantirish usullarini tushuntirib berish.

IDENTIV UKUV MAKSADLARI

- 1.1. Mexnat kunikmasi tugrisida tushuncha beradi.
- 1.2. Mexnat malakasini ta'riflaydi.
- 1.3. Kunikma va malakani shakllantirish usullarini takrorlaydilar

2 - asosiy masalaning bayeni

Ukuvchilarni tayerlash va ularni amaliy faoliyatga tayerlashda mexnat malakalari va kunikmalarini rol uynaydi. Kuyi sinf ukuvchilariga mexnat ta'limini berish vazifalaridan biri unda bir kator mexnat malakalari va kunikmalarini shakllantirish.

Kunikma - bu kishining bilim va elementar tajriba asosida egallagan ma'lum xarakatni ongli bajarishga bulgan kobiliyatidir.

Masalan kartonni kesa bilish kunikmasi kaychini tugri ushlay bilish xarakatni anik muvofiklashtirish yunalishi kuch va bosimning tengligini saklash komatni muvofik keluvchi tarzda tutish degan ma'noni anglatadi. Bu urinda ustalik bilan xarakat kilib ma'lum ish shartlariga masalan ishning sur'ati va anikligiga rioya kilish kerak.

Aks xolda ish yaxshi chikmaydi.

Ukuvchilarning bilimlari ish jarayenida bajarilayetgan xarakatlarning nazariy asosi xisoblanadi. Xarakatning ayrim boskichlari va ularning izchilligi ana shu bilimlar orkali anglanadi tushuniladi. Elementar tajriba ukuvchilarga faoliyatning ma'lum turi buyicha tasavvur beradi. Bunday tasavvurlarning yaratishga ukuvchilarning shaxsiy tajribalari xam uzgalar tajribasining xam ular tomonidan idrok etilishi axamiyatlidir. Birok shaxsiy tajriba yetakchi rol uynaydi.

Uzgalar tajribasini idrok etish fakat shaxsiy natija tajriba mavjud bulgandagina ijobiy natija kursatadi. Urganuvchilarning shaxsiy tajribasi uzgalar tajribasini urganish uchun zamindir. Uzi uchun yangi bulgan xarakatlarni kupolrok bilan kiladi tez charchaydi.

Mazkur xarakat kup marta takrorlanganda urganuvchi mexnat maxoratini va chakonligini egallaydi.

Malaka faoliyatining mashk kilishlar jarayenida yetilgan avtomatlashgan komponentdir. Bu tez va anik bajarishni mashk kilish tufayli tarkib topgan avtomatlashgan kunikmadir.

Malaka - bu ma'lum mikdordagi mashk va usullar bajarilganda kunikmada sakrab utish degan ma'noni anglatadi. Shuning uchun mazkur kunikma agarda malakani yuzaga keltirishni nazarda tutgan mashk va usullar tugri tuzilgan bulsa u tugri malakaga aylanishi mumkin.

Mashklar jarayenida ukituvchilar bajarayetgan xarakatlar murakkablashib borgan sari asta sekin oddiy malakalarning murakkab malakalarga birlashuvi sodir buladi.

Shu bilan birga kunikmalar malakaga aylanavermaydi. Fakat faoliyatning u yeki bu turini uch ayrim xarakatlarini bajarilishini texnik tomonigina avtomatlashadi.

Faoliyatning uzi ongli ya'ni murakkab kunikma boskichida davom etaveradi. Bu kunikma tarkibiga kupgina elementar malakalar kiradi. Bilimga ta'limiy fakat boshkalarning xarakatlariga mexanik taklid kilish asosida egallangan malaka poitexnik malaka bulolmaydi. Bu tor ma'noda malakadir. 2-tomondan mexnat malakalari va kunikmalarini fakat fikrlash bilan shakllantirib bulmaydi. Buning uchun ma'lum darajada davomli mashklar kilish zarur eng asosiysi ukuvchilarning mexnat faoliyatida katnashishlaridir.

Mexnat kunikma va malakalarini shakllash kuyidagi asosiy bos kichlardan tarkib topgan:

- a) kirish instruktaji
- v) mexnat xarakatlarini sinov uchun kilish
- s) ish xarakatlari
- d) yakun chikarish

Kirish instruktaji bulajak ishni bajarish usullarini kullanadi asboblarni mexanizmlar materiallarining kursatilishini uziga biriktirgan ogzaki tushuntirish metodi grafigi xujjat namoyish etish metodidan foydalanib utkazish mumkin.

Mexnat malaka va kunikmalarini shakllantirish jarayenida mashklar. Mashklar sistemasi kuyidagi asosiy talablarni uz ichiga oladi.

1. Mashklarning material kiyinchiliklarining ortib borishi nazarda tutilgan xolda joylashtirilishi lozim.

2. Keyingi materialning xammasi tulik tarzda oldingi materialga asoslanishi lozim.

3. Mustakillik darajasi ortib borishi kerak

Nazorat topshiriklari.

2.1.1.Mexnat kunikma va malakalari kanday asosiy boskichlardan tarkib topgan?

- A. kup maket yasash
- A. musobaka tashkil etish
- S.ekskursiya tashkil etish
- D. joriy instruktaj

2.1.2. Mexnat kunikma va malakalarini shakllantirish mashklar sistemasi kuyidagi asosiy talablarni uz ichiga oladi.

A.mashklarning murakkabligi

V. mashklarning soddaligi

S. yakun chikarish

D. ragbatlantirish

2.2.1. Mexnat kunikmasini ta'riflaydi.

2.2.2. Malaka faoliyatining mashk kilishlar jarayenida yetilgan avtomatlashgan komponentlaridir. Javob tugri yezilganmi?

A. tugri

V. kisman tugri

S. notugri

1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.

A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.

2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.

3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 87-112 betlar.

4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.

6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 38-87 betlar.

Mavzu № 7. Boshlangich sinf mexnat fani buyicha sinfdan tashkari vazifalari mazmuni va tashkil etish usullari.

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Sinfdan tashkari ishlarning vazifalari mazmuni.

2. Sinfdan tashkari ishlarning shakllari.

3. Moxir kullar tugaragini utkazish usullari.

Tayanch tushuncha va iboralar: individual, tashabbuskor, kolleksiya, ijodiy, ogzaki bayen.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Boshlangich sinfda sinfdan tashkari ishlarning maksad, vazifalari ukuvchilarni badiiy ijodiy kobiliyatlarini rivojlantirish kizikishini ustirishdan iborat.

Identiv ukuv maksadlari:

- 1.1. Sinfdan tashkari ishlarning mazmunini ta'riflaydi.
- 1.2. Sinfdan tashkari ishlarni tashkil etish usullarini sanab utadilar.
- 1.3. Sinfdan tashkari ishlarning xozirgi kundagi axvoliga baxo beradilar.

1 - asosiy masalaning bayeni

Sinfdan tashkari ishda xam mexnat ta'limida kuyiladigan vazifalar kuyildi. Birok bunda ularni bajarish uchun kushimcha shart-sharoitlar mavjud. Sinfdan tashkari ish ixtiyeriy buladi. Shuning uchun bunday ishga jonboz tashabbuskor ukuvchilar jalb etiladi.

Shu tufayli sinfdan tashkari ish jaranida mexnat ta'limining asosiy vazifalarini bajarish buyicha yaxshi natijalarga erishildi. Odatda sinfdan tashkari ishda ukuvchilar faoliyati samarali buladi. Maktabning turmush bilan alokasi kundan kunga mustaxkamlanib bormokda. Sinfdan tashkari ishlar ukuvchilar uzlarining mustakilliklari va tashabbuskorliklarini namoyishi eta oladigan ularga jamiyat foydasi uchun tashkil etilgan mexnatning guzalligi va kuvonchini jamoaning kuchni xis etishlariga yerdam beradigan yangi shakl va usullari aniklanmokda.

Xozirgi kunda nakkoshlik kulolchilik moxir kullar. Ukuvchilar bilan olib boriladigan sinfdan tashkari ish maktabning butun ta'lim tarbiyaviy ishining ajralmas kisi bulib u bolani xar tomonlama rivojlanish darslarida egallayetgan bilimlarini amalda kullashga yerdam beruvchi muxim vositadir. Mexnat ta'limi buyicha sinfdan tashkari texnik mexnat darslarining davomi kushimchasidir. Sinfdan tashkari ish esa bilimlarni kengrok kullash xamda chukurlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga sinfdan tashkari ish darsda beriladigan materialni aynan takrorlamasligi kerak, u sinfdagi ishdan uzining uyin kizikarli xarakterdaligi bilan ajralib turadi. Sinfdan tashkari ish ixtiyeriy bulib xaftasiga 1,5 soatdan oshmasligi kerak.

Sinfdan tashkari ish ukuvchilarga ishning uzlariga kuprok yekkan uzlarini kuprok kiziktirgan turini tanlashlari uchun imkon yaratadi. Fakat sinfdan tashkari ishlarda ukuvchilarning individual ijodiy kobiliyatlarini yerkinrok namoyen buladi. Bu yerda ular istalgan ish bilan shugullanishlari kuyilgan maksadga erishish uchun kerak bulgan va kuchni sarflashlari mumkin.

Nazorat topshiriklari

- 1.1.1. Sinfdan tashkari ishlarning maksadini ayting.
- 1.1.2. Sinfdan tashkari ish bir xaftada bir marta bulib necha soatdan oshmasligi kerak?
 - a) 2.30 s
 - v) 3 s
 - s) 3.30 s
 - d) 4 s

1.2.1. Xozirgi kunda mexnat fani buyicha kandy sinfdan tashkari ishlarni tashkil etilganligini bilasiz?

- a) moxir kullar, ganchkorlik, me'morchilik
- v) kulolchilik rassomchilik bogbonchilik
- s) kulolchilik dexkonchilik stol va stullar yasash.

1.2.2. Sinfdan tashkari ish ixtiyeriy bulib unga kuyidagi ukuvchilar jalb kilinadi?

- a) kizikuvchan, passiv, urtacha bilimga ega bulgan.
- v) passiv, urtacha bilimga ega bulgan.
- s) urtacha tashabbuskor ukuvchilar.
- d) barcha javob tugri.

1.2.3. Sinfdan tashkari ishning xozirgi axvoliga baxo bering.

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: sinfdan tashkari ishlarning shakllari. Talabalarga sinfdan tashkari ishlarning shakllari ommaviy tugarak individual turlari bilan tanishtirish.

Identiv ukuv maksadlari.

- 2.1. Sinfdan tashkari ommaviy ish shakllarini tasniflaydilar.
- 2.2. Moxir kullar yesh tabiatshunoslar tugaragida kilinadigan ishlarni ajratib kursatadilar.
- 2.3. Sinfdan tashkari individual ish shaklini izoxlaydilar.

2 - asosiy masalaning bayeni

Sinfdan tashkari ishlarning shakllari juda kupdir. Jumladan, ommaviy ish, tugarak ishi, individual ish.

1. Ommaviy ish - bu turiga xar xil kechalar mexnat fani buyicha yasagan bajarilgan ishlarni kkurgazmali ifoda etish mexnat faxriylari bilan uchrashuv kasb-xunar tugrisida suxbat utkazish ekskursiyalar kasb xunar tugrisida kerakli ma'lumot olish uchun yaqin atrofdagi zavod fabrikalarga yeki oddiy korxona ishlab chikarish muassalariga chikarish kurgazmalariga ukuvchilarning kilingan ishlarini taxlil kilish.

2. Tugarak ishlari - moxir kullar bunga masalan kashtachilik kizlar bilan birgalikda ugil bolalarga nakkoshlik sir-asrorlarini urgatish loydan narsalar xunarmandchilikni urgatish kugirchok teatri yeki yesh tabiatshunoslar kuvnok ustoxona va xokozolarni tashkil etish mumkin.

3. Individual ya'ni bir kishi bilan kilinadigan ishlar kildi bunga kolleksiya tuplash texnikasi bilan mustakil shugullanish mumkin.

Boshlangich sinflardagi tugarak ishi kuyi sinf ukuvchilarini umumiy rivojlantirish ayniksa ukishning turmush bilan alokasi nuktai nazaridan juda muxim va keraklidir. Moxir kullar kugirchok teatri nakkoshlik kulolchilik tugaraklari ayniksa katta axamiyatga ega bulib tugaraklarda ugil va kizlar bir xil kizikish bilan shugullana oladilar. Xar biri uz kizikishi kuchi va imkoniyatlariga yarasha ish bilan kuyi sinf ukuvchilarini umumiy rivojlanishi ayniksa ukishning turmush bilan alokasi nuktai nazaridan juda muxim va keraklidir.

Nazorat topshiriklari

- 2.1.1. Sinfdan tashkari ishlarning shakllariga nimalar kiradi?
- a) sinfdan tashkari ishlar.

- v) ommaviy ogzaki bayen
- s) individual tugarak ish ommaviy
- d) barcha javob tugri

2.1.2. Sinfdan tashkari ishlarning individual shakllari.

- a) kechalar ekskursiyalar
- v) kolleksiya tuplash, texnika bilan mustakil shugullanish.
- s) yesh tabiatshunoslar kechalar.
- d) moxir kullar kuvonok ustaxona.
- ye) barcha savol tugri.

2.1.3. Sinfdan tashkari ishning ommaviy shakllari kuyidagilarni uz ichiga oladi.

- a) kolleksiya tuplash moxir kullar
- v) yesh tabiatshunos kolleksiya tuplash.
- s) kechalar musobakalar ekskursiya
- d) moxir kullar kolleksiya tuplash.
- ye) barcha savol tugri.

2.2.1. Sinfdan tashkari ishning individual shaklida necha ukuvchi katnashishi mumkin?

- a) butun sinf
- v) 20 ukuvchi
- s) 15 ukuvchi
- d) 10 ukuvchi
- ye) 1 ukuvchi

2.2.2. Sinfdan tashkari ishning kaysi shakli mavjud.

- a) majburiy
- v) majburiy ixtiyeriy
- s) ixtiyeriy
- d) barcha javob tugri

3 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: moxir kullar tugaragini utkazish usullari. Ukuvchilarga mexnat va mexnat kishilariga muxabbati-ni singdirish konstruksiyalash fikrini uygotishdir.

IDENTIV UKUV MAKSADLARI

3.1. Moxir kullar tugaragining vazifasini ta'riflaydilar.

3.1. Moxir kullar tugaragida kilinadigan amaliy ishlarni sanaydi.

3.3. Tugarakda kilinadigan amaliy ishlarning bir-biridan farkini ajratadi.

3 - asosiy masalaning bayeni

Tugarak ishini shunday tashkil etish kuyi sinf ukuvchisi xam uzining ijodiy fikrini amalga oshirish imkoniga ega bulsin. Tugarak uchun albatta aloxida xona kerak buladi.

Moxir kullar tugaragidagi materiallar va asboblar 1-3 sinf ukuvchilarining yeshlariga jismoniy rivojlanishiga muvofik bulishi zarur.

Moxir kullar tugaragida ukuvchilar kuyidagi amaliy ishlarni bajarishi lozim.

1. Tabiatshunoslik, matematika, uzbek tili fanlari buyicha kurgazmali ukuv kurolini tayerlash.
2. Kitoblarni tuzatish va mukovalash.
3. Turli kolleksiyalarni jixozlash.
4. Sinf xonasi koridorini bezash uchun narsalar yasash.
5. Faneradan turli shakllar kirkish.
6. Yegochni kuydirib va uyib narsalar yasash.
7. Loydan narsalar yasash.
8. Tabiiy materialdan kurgazmalar yangi yil archasi uchun narsalar yasash.
9. Konstruksiya murakkab bulmagan xilma-xil xarakatlanuvchi modellar priborlar maketlar yasash.
10. maktab va uy jixozlarini yasash.

Moxir kullar tugragida ishlab chikarishga tabiat kuchogiga uyushtiriladigan ekskursiyalarning axamiyati kattadir.

Tugarak raxbarining vazifasi bolalarga fakat kirkish kesish yelimlash emas balki ukuvchilarga material nimadan va kanday yasalganligini tushuntirib beradi. Tugarak rejasi raxbar odatda sinf raxbarlari tashkilotchi bilan xamkorlikda bir yilga tuzadi. Rejaga tugarak kaysi ish turi bilan shugullanish va shu ish turlari buyicha kanday amaliy ishlar amalga oshirilishi kayd etiladi. REjadagi ishlar oddiydan murakkabga utishni ta'minlash uchun kiyinlik darajasiga kura joylashtiriladi. Rejada ekskursiyalar xal etiladi. Tugarak rejasini maktab direktori tasdiklaydi.

Nazorat topshiriklari

3.1.1. Tugarak raxbari sinf raxbari va birgalikda rejani kancha vaktga tuziladi?

- a) 1 oyga
- v) 2 oyga
- s) 5 oyga
- d) 8 oyga

3.1.2. Tugarak rejasini kim tasdiklaydi?

- a) ilmiy bulim mudiri
- v) direktor muovini
- s) tasdiklash shart emas
- d) tugri javob yuk

3.2.1. Tugarak raxbari kim bilan birgalikda tuzishni aniklang?

- a) direktor
- v) direktor muovini
- s) ilmiy bulim mudiri
- d) tugri javob yuk.

3.2.2. Tugarakda kanday metodlardan foydalanish mumkin?

- a) instruktaj xikoya
- v) jazolash
- s) barcha javob tugri

Adabiyetlar ruyxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi.
A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.
- 2.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.:
O'qituvchi, 1992. 68-92 betlar.
- 3.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
87-112 betlar.
- 4.Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim
standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
- 5.Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. –
Toshkent: O'qituvchi. 1980. 110-140 betlar.
- 6.Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent:
O'qituvchi. 1986

**Mavzu: № 8. Boshlangich sinflarda kishlok xujalik mexnati darslarining
mazmuni va ularni utkazish metodikasi**

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Talabalarga kishlok xujaligi mexnati xakida tushuncha berish.
2. Taxlil etish va utkazish usullarini tushuntirish

Tayanch ibora va tushunchalar: rezavor, kishlok xujaligi, ildiz poya, jonli tabiat, dekorativ usimliklar, fikus, kameliya.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi

Talabalarga kishlok xujalik mexnati xakida tushuncha berish tashkil etish va utkazish usullarini tushuntirish.

Identiv ukuv maksadlari.

- 1.1. Boshlangich sinfda kishlok xujaligi mexnatini tashkil etishni ta'riflaydi.
- 1.2.Kishlok xujaligi mexnati darsida sinfda kilinadigan ishlarni mazmunini tushuntiradi.

1-asosiy masalaning bayeni

Mexnat ta'limi dasturining kishlok xujaligi va eng kup tarkalgan gul dekortiv sabzavot meva xamda rezavor meva usimliklarini ustirish xakidagi bilimlar mazmunini belgilab beradi.

1-sinf ukuvchilari jonli tabiat burchagida xona usimliklarini parvarish kiladilar. Maktab gulxonasida ular gullar ustiradilar yirik urugli bir yillik usimliklarni parvarish kiladilar. Ekinzorda kuchat ekib uni avaylab ustiradilar. Rezavor meva bogidagi ishlarda katnashadilar xazonlarni tuplaydilar tukilgan mevalarni terib oladilar.

Maktab ekinzori va gulxonasi jonli tabiat burchagi va rezavor meva bogidagi ishlarni birgalikda tashkil etish ukuvchilarning usimliklar xakidagi bilimlarini kunikma va malakalarini takomillashtirish imkonini yaratadi. Dastur ekinzorda nazarda tutgan ish xajmi va ish turi mexnat operasiyalarini bajarilishi murakkabligiga kura odatda gulxonadagi ish xajmi va turlaridan fark kilmaydi.

Katta shaxarlardagi maktablarda bolalarning mexnatlari maktab xovlisini tuman maktab oylashgan dekorativ kukalamzorlashtirishga karatilgan bulishi mumkin. Ukituvchiga ukuvchilarning mexnatlarini maktab uchastkasida gul dekorativ usimliklarni ustirish bilan cheklash xukuki berilgan. Bu ekinlar misolida dasturda nazarda tutgan bilim va mexnat malakalarini berishi mumkin.

Kichik maktab yeshidagi bolalar kishlok xujaligi mexnatini berishning asosiy vazifasi ukuvchilarda mexnatni sevishga yaxshi munosabatini usimliklar tugrisida ma'lumot berishga toptirishdan iboratdir. Bolalar bir kator kishlok xujalik ishlarini bajarishni urganib usimliklarni ustirishning oddiy malakalarini egallabgina kolmay balki muxim kishlok xujaligiga mexnatni sevishlari jamoa bulib mexnat kilishni kuyilgan maksadga kat'iyat bilan erishishni urganib olishlari kerak. Bolalarning tajriba ishlariga jalb etilishi tabiatga ilmiy bilimga kizikishni uygotadi va ustiradi ularda sinchikovlik xamda kuzatuvchanlikni rivojlantiradi. Dastur jonli tabiat burchagida xam maktab uchastkasida xam usimliklar bilan utkaziladigan tajribalarning taxminiy mavzusini tavsiya etadi. Ukitishning birinchi yilida kishlok xujaligi mexnati darslarining vazifalaridan biri ukuvchilarni usimliklarning urugdan uruggacha usishi urugdan kupayishi bilan tanishadilar.

Urug uchun namlik zarur. Urugdan ildiz poya barglar gunchalar gullar va mevalar paydo buladi. Bolalarda urugga bulajak usimlikning kurtagi tarzida yuzaga kelgan kizikishni kullab kuvvatlash muximdir. Mexnat darslarini sinfda xam maktab uchastkasida xam muvaffakiyatli utkazishning asosiy sharti barcha bolalarning ish bilan band bulishidir. Shuning uchun xam bu darslarga tayerlanishda mexnat jarayenida bolalarni uyushtirish yullarini puxta uylab chikish lozim.

Agarda sinfda 30 tadan ortik ukuvchi bulsa sinfni ikki guruxga ajratish maksadga muvofikdir. Masalan: sinfga ajratilgan joyda urug ekish bilan band bulsa ikkinchisi bolalarga yaxshi tanish bulgan ishni mustakil bajaradi. Keyingi darsda gruppalar urin almashadi. Ukuvchilarni maktab uchastkasiga olib chikishda ularga xatti-xarakat koidalarini eslatish lozim. Yulakda yugurmasdan xarakat kilinsa utlar

oyek ostida toptalmaydi. Ayniksa xaskash ketmon kabi dexkonchilik asboblari duch kelgan joyga tashlansa utgan odamning oyekgiga urilib jaroxatlanishi mumkin.

Agarda kishlok xujaligi ekinlarini parvarish kilish ishi ularning usish va rivojlanishi bolalar tomonidan muntazam kuzatilishini tashkil etmasa kishlok xujaligi mexnatining bilim berish borasidagi axamiyati yukka chikishi mumkin. Bola uylashni urganishi uchun uni fakat prredmetagi asosiy narsani tomosha kilishga emas balki kura bilishga xam urgatish lozim.

Nazorat topshiriklari

1.1.1. Boshlangich sinfda kishlok xujaligi darsida ukuvchilar kanday ishlar bilan shugullanadilar?

- a) kogoz kartondan maketlar yasaydi
- v) gazlama bilan ishlaydi
- s) turli maketlardan maket yasaydi
- d) avtomobil modellari yasaydi

1.1.2. Kishlok xujaligi maketi darslarida ukuvchilar sinfda nima ishlar kilishadi?

- a) musobaka uynaydilar
- v) partalarni tozalaydilar
- s) kurgazmali kurol yasaydilar
- d) maketlar yasaydilar

1.1.3. Kishlok xujaligi darsida kilinadigan ishlarni taxlil kilib bering.

1.1.4. Kishlok xujaligi mexnati utishdadan maksad nima?

1.1.5. Kishlok xujaligi mexnati darsi dasturida necha soat kursatilgan?

- a) 1-sinfda 5 s
- v) 2-sinfda 6 s
- s) 3-sinfda 7 s
- d) 3-sinfda 8 s
- ye) 2-sinfda 9 s

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Talabalarga kishlok xujaligi mexnati darsini utkazish usullarini urgatishdan iborat.

Identiv ukuv maksadlari.

1.1. Kishlok xujaligi mexnati darslari uchun kalendar tematik reja tuzadilar.

.2.2. Kishlok xujaligi mexnatini mazmunini suzlab beradilar.

2.3. Kishlok xujaligini utkazish usullarini takrorlaydilar.

2 - asosiy masalaning bayeni.

Dars mavzusi:"Ukuv tajriba uchastkasida ishlash" Darsning maksadi: 1. Ukuvchilarni maktab uchastkasida va sinf uchun ajratilgan joy bilan tanishtirish.

2. Maktab uchastkasidagi asosiy usimliklar bilan tanishtirish.

Darsda ishlatiladigan asboblari: kaskash, belkurak, zambil, chelak va axlatni olib borib tashlash uchun savatlar.

Dars mazmuni.

1. kishlok xujalik mexnat va odam tabiatini kandy uzgartirish xakida kirish suxbati.

2. Maktab uchastkasi bilan tanishish. Uning tarkibiy kislmlari gulxona sabzavot uchastkasi rezavor meva bogi darxtzor zoologiya burchagi.

Bolalar maktab uchastkasining bir kismidan ikkinchisiga utar ekanlar usimliklarni kurib chikadilar ularning nomlarini tashki tuzilishlardagi uxshashlik va farklarini aytadilar. Masalan, rezavor meva bogida bolalar mevali daraxtlar va rezavorli butalarni sabzavot uchastkasida ildizmevalarni pomidor bilan keslaydilar.

Yul-yulakay yukori sinf ukuvchilarining rezavor meva bog ekinzor daraxtzorni parvarish kilish ishlarini kuzatadilar.

3. Darslarning amaliy kismi.

Bolalarda ukuv tajriba uchastkasida nimalarni kurganliklarini kurilgan gul va usimliklar nomlari suraladi.

Kuzatishlarning umumiy mavzusi kuz kelib kunlarning sovushi yemgirning bot-bot yegishi daraxt va butalarning kuzgi libosi dastlabki sovuklardan ochik joydagi usimliklarning sulishi sovukdan saklanish kabilardir.

Bolalarda mexnatning xar xil turlari atrofdagilarning kilayetgan mexnatlari xar kimning uziga topshirilgan ish bilan mashgulligi tugrisidagi tasavvurini shakllanishi uchun atrofdagilar mexnatini kuzatishni tashkil etish maksadga muvofikdir.

Dars mavzusi: xona usimliklarini parvarish kilish oyining oxirlarida utkaziladi.

Darsning maksadi:

1. Bolalarning xona usimliklari xakidagi bilimlarini aniklash.

2. Bolalarda usimliklarning ularni xar bir kismining tuzilishi usimliklarning usishi rivojlanishi va kupayishi xakida dastlabki tasavvurlarini shakllantirish.

3. Xona usimliklarini parvarish kilish xakida koidalar bilan tanishtirish. tuprokni yumshatish barglarni poyasini ortish va yuvish tuvak taglikni artish va yuvish.

Darsning jixozlari:

Kalin bargli xona usimliklari uchun togoralar ilik suv tuprokni yumshatish uchun tuplar toza latta macholka.

Darsning mazmuni.

Sinfda bor bulgan xona usimliklari xakida kirish suxbati. Bu darsda ukuvchilarni usimliklarning shakli ularning asosiy kislmlari bilan tanishtiriladi.

Dastlabki darslarda ukuvchilarning dikkati fakat usimliklarning tashki tuzilishiga karatilgandi. Endi ularni usimliklarni ayrim turlarining funksiyalari bilan tanishtirish vakti keldi. Usimlikka ildiz nima uchun kerak? Usimlikka poya nima uchun kerak?

Suxbat yakunida usimliklarning usishi uchun zarur bulgan sharoitlar tuprok ob-xavo suv xakidagi bolalar tasavvurlarini aniklamok kerak.

Ukituvchi sinfdagi barcha xona usimliklarining barcha kismalari ildiz poya barglari ya'ni anik kurinadigan kismalarini navbatma-navbat kurib chikishini taklif qiladi. Bolalar usimliklar va ular kismalarining nomlarini aytadilar.

Turli usimliklar turlicha parvarishni talab qiladi barcha usimliklarning yaxshi usishi uchun ularning xususiyatlarini bilish kerak.

Masalan, aloe issiklik va yeruglikni juda yektiradi plyush esa yeruglikni tushmaydigan joyda xam bemalol usaveradi.

Ukituvchi bolalarni usimliklarni parvarish qilish buyicha ishlarni tashkil etadi ularni barg va poyalarni namlangan latta va machalka bilan artish tuprokni maxsus tayekcha bilan namlatish usimliklarni sugorish gultuvak va taglikni yuvish usullari bilan tanishtiradi.

Ma'lum mikdordagi usimliklarni bolalarning kichik gruppasiga biriktirish va bu gruppaga mazku operasiyalarni navbatma-navbat bir xona usimligi bilan utkazishni topshirish mumkin.

Dars yakunida bolalarning diqqatini kum-kuk bulib yashnagan usimlikka albatta jalb qilish mumkin.

Darsning mavzusi: Tajriba mart oyining boshlarida utkaziladi.

Darsning maksadi:

1. Bolalarni piyezboshidan piyez ustirish bilan tanishtirish.
2. Piyezboshi kuchat yashiklar va gul tuvaklariga utkazish usullarini kursatish.
3. Piyezning usishi va rivojlanishiga yeruglik issiklik va namlikning ta'sirini tajriba bilan tanishtirish.

Darsning borishi:

1. Usimliklarni kupaytirish usullari piyezboshining tuzilishi xakida kirish suxbati.

2. Kuchat

Tuprokning tozaligini aniklash uni tozalash. Yashik tagini dreнтаж qilish tuprok solish. Tuprokni tekislash va zichlash. Chizgich va kuchat tayekachasi yerdamida tuprok ustini uzunasiga va kundalang razmetka qilish. Chiziklar kesishgan joy piyez va ekiladigan joy buladi. Katorlar orasi va katorlardagi piyezlar orasidagi masofa taxminan 6 sm buladi.

Darsning mavzusi:

Baxorning ilk kelishini tinik osmon va nish otib chikayetgan maysalarni kuzatish. Tol va terakdan novdalar kirkib olinib ular suvli idishga solinadi. Bir necha kundan sung bu novdalarda kurtaklar paydo buladi. Ukituvchi bolalarga novdalarni diqqat bilan kuzatib borishini kurtaklar barg yezishi bilanok uziga bu narsaning darxol ma'lum qilishini tayinlaydi. Shishalardagi novdalar undangi kurtaklar rasi tadrijiy ravishda chizilib boriladi. Sungra bolalar ekan narsalarida ruy bergan jarayenni kuzatishlari asosida suxbatlar olib boriladi.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI

2.1.1. Kishlok xujalik mexnat darslarida ukuv tajriba uchastkasida ishlash va xona usimliklarini parvarish qilish mavzularining bir-biridan farkini ajratib bering.

2.1.2. Usimliklar nimalar orkali nafas va ozuka moddalari oladi?

a) poyasi orkali

v) ildizi orkali

s) barglari orkali

d) kurtak guncha orkali

2.2.1. Usimliklar usishi uchun nimalar zarur?

a) tuprok ob-xavo suv

v) tuprok yemgir

s) tuprok yemgir

d) tuprok kumlik

ye) barcha javob tugri

2.2.2. kalendar tematik rejani kim tasdiklaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYETLAR:

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 72-98 betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 90-112 betlar.

3. Mehnat ta'limidan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

1. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 140-160 betlar.
2. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
3. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 30-52 betlar.
4. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 160-165 betlar.

Mavzu: №9. Mexnat ta'limi darslarining jixozlari.

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Ish xonasini tashkil etish.
2. Ish xonasini asbob-uskunalar. Ish xonasini jixozlash.

Tayanch ibora va tushunchalar: jixoz mexanik energetik tola texnologik ximik individual sanoat tarmok.

1 - asosiy masalaning ukituvchining maksadi.

Talabalarga boshlangich sinf mexnat darslarida ish xonasini tashkil etishni usullarini tushuntirish.

Identiv ukuv maksadlari.

- 1.1. Ish xonasini tashkil etish usullarini aytadi.
- 1.2. Ish xonasida sanitariya gigiyena xolatlarini nimalarga e'tibor berishni sanab utadilar.

1 - asosiy masalaning bayeni.

Ish xonasi va shu xonadagi kul mexnati darslari tugri tashkil etilsa ukuvchilarda mexnatga munosabat shakllanadi ishlab chikarish texnik madaniyat tarbiyalanadi.

Ish xonasi shunday tashkil etilishi kerakki u ukuvchilarni kuyidagilar bilan tanishtirishni ta'minlasin:

1. Ishlov beriladigan materiallar kogoz karton gazmol tola sim tunika yegoch ayrim kurilish materiallari alibastir sement va shu kabilar bexnologiyasi bilan.
2. Yukorida materiallarga ishlov berishda fakat kul bilan bajariladigan masalalar bilan emas mexanizasiyalashgan masalalar bilan.
3. Materiallarga ishlov berishning asosiy metodi: mexanik ximik energetik va shu kabilar bilan.
4. Sanoat va kishlok xujaligining asosiy tarmoklari bilan.
5. Mexnatni oddiy individual tashkil etishdan boshlab murakkabrok brigada va nixoyat konveyr ishini tashkil etish.

Ish xonasidagi ish bolalarda mexnatga yunalishni intizomni jamoatchilik konstruktorlik kashfiyetchilikni rivojlantirish ishni rejalash nazorat kilish va xisobga olishga odatlantirish lozim.

Ish xonasidagi barcha mashgulotlar ukuv fanlari metodikasi bilan uzviy alokada bulishi xamda ularga asoslanishi darkor. Asboblar bolalarning yesh xususiyatlariga sanitariya-gigiyena talablariga javob berishi kerak.

1-3 sinflarda kul mexnati darslari uchun ukuvchining individual papkasi bulishi zarur. Bunday papkalarning kulayligi shundaki unda xar bir ukuvchi dars vaktida neki xama narsalarga asboblar materiallar bumlarga ega buladi. Individual papkaan foydalanish dars boshlanishidan oldin ukuvchi papkani ochilgan xolda parta ustiga kuyadi va kerakli vaktida foydalanadi.

Mexnat fiziologiyasi va gigiyenasi ma'lumotlari shundan dalolat beradiki, agar jismoniy mexnatning xarakteri organizmning yesh imkoniyatlariga mos kelsa va optimal gigiyenik sharoitlarda bajarilsa bola xamda usmirning aloxida organlarining xam butun organizmning xam rivojlanishiga yerdam beradi.

Mexnat ta'limi jarayenida ukuvchilar xarakat kilish kunikmalari va ukuvchilarni uzlashtirish ularda yangi shartli reflektor alokalari paydo buladi. Jismoniy mexnat ta'siri ostida xarakatlar koordinatasi takomillashadi muskullar sistemasi mustaxkamlanadi nafas olish va yurak kon tomiri sistemalarining ishlashi yaxshilanadi moddalar almashinuvi kuchayadi. Maxsus tekshirishlar jismoniy mexnat bilan shugullanadigan kishilarda moddalar almashinuvi asosan akliy mexnat bilan band bulgan kishilardagiga karaganda intensivrok kechishini kursatadi. Ish xonasida xavo xarorati 16-18 S bulishi va shamollatib turishi kerak.

Nazorat topshiriklari.

1.1.1. Boshlangich sinf mexnat darsida ishlov beriladigan materiallar kaysi javobda tugri kursatilgan?

a) sement slola alebaster pulat chuyan

v) kogoz karton chuyan loy kum

s) gazlama sim pulat va xokozo

1.1.2. Mexnatni kanday tashkil etish yullari kaysi javobda notugri kursatilgan?

a) individual brigada konveyr

v) brigada konveyr

1.1.3. Mexnat darslarida ukuvchilarning xususiyatlarini rivojlantirishda kanday xususiyatlarni xisobga olish zarur.

a konstruktorlik extiyetkorlik ota onasining kasbi

v) ota-onasining kasbini konstruktorlik yeki atrofdagi korxonalar

1.2.1. Ish xonasini jixozlashda nimalarga e'tibor berish kerakligini sanab bering.

1.2.2. Kul mexnati darslari uchun ukuvchining individual papkasidan foydalanish usullarini uning afzalligini tushuntiradi.

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Talabalarga boshlangich sinflarning mexnat darslarida foydalaniladigan asbob uskunalar ruyxati ulardan foydalanish usullari gigiyenik xolatlari bilan tanishtirish.

Identiv ukuv maksadlari.

2.1. Yegoch bilan ishlash uchun uskunalarini sanab beradi.

Sim bilan ishlash uchun uskunalarining gigiyenik talablarga javob berishi kerakligini takrorlaydi.

2.2. Asbob uskunalarining bir-biridan ishlatilishiga karab farklaydi.

Fanera bilan ishlash uchun uskunalarini takrorlaydilar.

2 - asosiy masalaning bayeni.

Ish xonasining asbob uskunolari ruyxati.

I. Yegoch bilan ishlash uchun uskunalar.

1. 120 sonli stol verstok 20 dona

2. Kichik ulchamli randalar 20 dona

3. Urtacha xajmli randa 1 dona

4. Mayda yirik tishli kullarda 3 dona

5. 400 gr li duragor bolgasi 10 dona

6. Iskana 1 dona

7. 30 sm li metal chizgichlar 10 dona

8. Yegoch uchburchak 5 dona

9. Yirik tishli utkir egov 10 dona

10. Kul parma 5 dona

11. Ombur 5 dona

12. Otverka 10 dona

13. Turli ulchamli parmalar 20 dona

14. Enli va ensiz arralar 2 dona

15. Xar xil ulchamli iskanalar 5 dona

16. Charx 1 dona

17. Bruskolar 10 dona

18. Katta arra 1 dona

II. Sim bilan ishlash uchun uskunalar.

1. Utkir ombur 20 dona

2. Yumalok jagli ombur 20 dona

3. Yassi ombur 20 dona

4. Kichik ulchamdagi tunika kaychi 20 dona

5. Yegoch bolga 20 dona

6. Gerbitika 20 dona

7. Tiski 60 dona

8. Xar xil egovlar 60 dona

9. Otverkalar 20 dona

10. Korner 20 dona

11. Zubila 20 dona

12. 200 gr li slesar bolgasi 20 dona

13. Keriladigan klyuch 2 dona

14. Metal uchburchak 20 dona

15. Dina keskich 2 dona

III. Fonera bilan ishlash uchun uskunalar.

1. Lorbuzk 20 dona

2. Bigiz 20 dona

3. Iskanja 20 dona

4. Taglik taxtachalar 20 dona

5. Jilvir 5 dona

6. Taxta uchun kul arra 5 dona

7. Millimetrli metal chizgich 20 dona

8. Tozalagich chutkalar 5 dona

9. Mayda tishli egov 5 dona

IY. Kogoz va karton bilan ishlash uchun uskunalar.

1. Ukuvchilar papkasi

2. Taglik taxtachalar

3. Klenka latta

4. Pichok

5. Chang chutkasi

Y. Maktab tajriba uchastkasida ishlash.

1. Belkurak

2. Xaskash

3. Zambil payshaxa yer ulchagich egov 40gr li bolga bog kaychi galvir supurgi latta xokondoza va stul.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI

2.1.1. Yegoch bilan ishlash uchun uskunalarni ayting

a) ombur

v) otverka

s) zambil

d) karner

2.1.2. Sim bilan ishlash uchun uskunalarni ayting

a) randa

v) arra

s) otverka

d) pichok

2.2.1. Karperning vazifasini aniklang.

a) kirkadi

v) buklaydi

s) rezba ochadi

d) ushlab turadi

2.2.2. Iskana vazifasini ayting.

a) rezba ochadi

v) kirkadi

s) tugrilaydi

d) buklaydi

FOYDALANILGAN ADABIYETLAR:

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 67-76betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

5. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.
6. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
7. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
8. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu: №10. Boshlangich sinf mehnat darslarida asboblarni saklash va ulardan foydalanishda xavfsizlik texnikasiga rioya qilish.

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi – ma'ruza.

Asosiy masalalar.

1. Asboblarni saklash va ulardan foydalanish.
2. Turli asbob va uskunalardan foydalanishda xavfsizlik texnikasi koidalari.

Mavzuga oida tayanch ibora va tushunchalar: moslamalar xavfsizlik texnikasi asboblardan foydalanish brigada ish joyi koidalar baxtsiz xodisa aptechka.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi

Talabalarga asboblarni saklash ulardan foydalanish usullarini urgatishdan iborat. Asboblarni bajaradigan vazifasini tushuntirish.

Identiv ukuv maksadlari.

1.1. Asboblarni tugrisida tushuncha beradilar.

1.2. Ish xonalarida ishlash asboblaridan foydalanish koidalarini umumlashtirish.

1 - asosiy masalaning bayani

Bolalar portfollarda ortikcha ogirlik kutarib yurmasliklari xamda asboblardan fakat muljallangan urinalarda foydalanishlari uchun eng oddiy asboblarni xam sinfda saklash lozim. Kul mexnati darslarida odatda bir yeki ikki asbobdan foydalaniladi. Ularni esa navbatchilar tarkatadilar. Stolning ustida diqqatni chalgitadigan xech kanday ortikcha narsa bulmasligi kerak.

Asboblarni ayniksa kesuvchi asboblarni ortikcha gilofdan saklagan ma'kul. Xar bir ggilof asbobning ma'lum turiga muljallanib u nomerlanadi. Xar bir zvenoning uz gilofi buladi. Navbatchi ukuvchi asboblarni tarkatishni doimo 1-partadan boshlaydi. Bunda bolalar uz nomerlariga odatlanib koladilar. Agarda asbob buzilsa uni kim ishdan chikarganligini ukituvchi darxol bilib oladi.

Bolalar tartib va tejamkorlikka odatlanadilar. Chizgich burchak sirkul va shu kabi boshka asboblar nomerlangan bulishi nomerlariga kura uz joyida ma'lum tartibda saklanishi va tarkatilishi lozim. Muykalamlar tagliklarda saklanadi xar bir zveno uz idishiga ega buladi.

Xamma foydalanadigan asboblar zvenolarga biriktirib kuyiladi. Barcha asboblar shkaflarda saklanadi. Asboblar saklanadigan moslamalarni yukori sinf ukuvchilari beradilar. Ishdan sung asboblarni ukuvchilar tozalab yuvib artib navbatchi ukuvchiga topshiradilar. Ish xonasida ukuvchilarga asboblarni ishlatish va saklash koidalarini eslatib turuvchi plakat eslatmalar osiglik bulishi kerak. Xavfsizlik texnikasi koidalariga kura tulik rioya kilish baxtsiz xodisalarning oldini oluvchi ishonchli garovdir. Asboblarni ishlatish koidalarini ukuvchilar vakti-vakti bilantakrorlab turishi lozim. Uyeki bu koidani tushuntirishda ukituvchi nima uchun aynan shunday kilish kerakligini bu koidalarga rioya kilinmasa kanday xodisalar ruy berishi mumkinligini uktirish lozim. Xavfsizlik texnikasining barcha koidalarini suzsiz bajarilishi lozim.

Ish xonalarida ishlash va asboblardan foydalanish buyicha koidalarni kuyidagicha umumlashtirish mumkin.

1. Ish xonasiga fakat ukituvchi ruxsati bilan kiriladi.

2. Xar bir ukuvchi fakat uz ish joyida ishlaydi. Agarda ish kollektiv ravishda kilinadigan bulsa bolalar uz brigada uz majburiyatlarini yaxshi biladilar.

3. Ish fakat ukituvchining ruxsati bilan boshlanadi.

4. Ish boshlanishdan oldin ish joyini tayerlab asboblarni tugri va kulay jonlantirish : "Ung kul bilan ishlanadigan asboblarni ung tomonga chap kul bilan ushlanadigan asboblarni chap tomonga kuy, sanchiladigan kesadigan asboblarni xech kachon ikkita asbob orasiga kuyma ularni doimo uz joyiga utkir tomonini

narigi dastasini uzing tomonga kilib kuy. Asboblarni uynama ular uyinchok emas".

5. Ish vaktida uz joyingni tartibli sakla.
6. Utmas yeki buzuk asbob bilan ishlama.
7. Asbobni ishlatganda uni ukituvchi kursatganidek ushla.
8. Asboblarni asra ularni tugri uz urnida ishlat ishlatgandan sung ularni tozalab yuviladiganini yuvib artiladiganini artib kuy.
9. Narsani xar bir detalni oldingi safargidek yaxshirok chiroylirok tartiblirok kilishga xarakat kil.
10. Ishni tugatdingmi ish joyingni tezda tozalab tartibli kilib kuy.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI

1.1.1. Kesuvchi asboblarni nimada saklaydi.

- a)portfelda
- v) charm gilofda.
- s) kutida.

1.1.2. Barcha asboblar kayerda saklanadi?

- a) sinf shkafida
- v) ukuvchilarning uzida.
- s) ukuvchilar uyida.

1.2.1. Ish xonalarda asboblardan foydalanish koidalarini sanab bering.

1.2.2. Ish xonalardagi asboblardan foydalanish koidalarini ayting.

1.2.3. Ish tugagandan sung ukuvchilar kanday vazifani bajarish zarur.

- a) joyini tozalash
- v) uyga vazifani belgilab oladilar
- s) rasm chizadilar

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi.

Talabalarga turli asbob va uskunalardan foydalanishda xavfsizlik texnikasi koidalarni tushuntirish va ularga amal kilishni urgatish.

Identiv ukuv maksadlari.

2.1. Kaychidan bigiz bilan ishlash koidalarini keltiradilar.

2.2. Pichok nina bilan ishlash koidalarini kursatib beradilar

2-asosiy masalaning bayeni

Turli asbob va uskunalardan foydalanishda xavfsizlik texnikasi koidalari. Kaychidan foydalanish koidalari:

1. Kaychini belgilangan joyda belgilangan xolatda sakla.
2. Kaychining uchini yukoriga kilib ushlama.
3. Kaychini ochik xolda koldirma.
4. Kaychini yurib turganingda ishlatma.
5. Kaychini fakat yepilgan xolda uchidan ushlab urtotinga uzat.
6. Kaychini ishlatayetganda kesimning yunalishi va materialni ushlab turgan chap kul barmoklarini kuzatib tur.
7. Yaroksiz kaychini ishlatma ukituvchiga topshir.

Bigiz bilan ishlash koidalari.

1. Bigizni urinsiz ishlatma.

2. Sirti sillik sirganchik kattik predmetlarni bigiz bilan teshma.
3. Teshiladigan predmetni kulingda ushlama uni stol taglik ustiga kuyib tesh.
Pichok bilan ishlash koidasi.

1. Uchi yumalok pichokdan foydalan.
2. Pichokni ukituvchi kursatganidek ishlat kesganda kattik bosma.
3. Buzilgan yeki ochilishi kiyin pakkini ishlatma.

Nina bilan ishlash koidalari.

1. Ninani ishlatib bulgach maxsus nina yestikchaga sanchib kuy.
2. Pichokni ukituvchi kursatganidek ishlat kesganda kattik bosma.
3. Buzilgan yeki ochilishi kiyin pakkini ishlatma.

Nina bilan ishlash koidalari.

1. Ninani ishlatib bulgach maxsus nina yestikchaga sanchib kuy.
2. Ninani xech kachon ogzinga olma.
3. Zapas ninalarni ignadonda kuruk xolatda sakla.
4. Ishdan oldin va ishdan keyin ninalarni sanab kur yetishmagan ninalarni albatta top.

5. Kogoz va kartondan narsalarni yasaganda birinchi teshikni albatta bigiz bilan teshib ol.

Kurilgan choralarga karamay sinfda baxtsiz xodisa ruy bersa ukituvchi 1-yerdamni kursatishi va maktab vrachini chakirishi lozim. Ishxonasida yod bint solingan aptechka bulishi shart.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI

2.2.1. kaychidan foydalanish koidalari necha xil?

a) 5 xil

v) 6 xil

s) 7 xil

2.2.2. Kaychini yurib turganingizda ishlatma koidasi tugrimi?

a) tugri

v) kisman tugri

s) notugri

2.3.3. Bigiz bilan ishlash koidalarini ayting?

2.4.4. Pichok bilan ishlaganda nimalarga e'tibor berish kerak?

2.5.5. Nina bilan ishlash koidalarini aytib bering.

Adabiyetlar ruyxati

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 67-76betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

4. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.
5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
2. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu: №11. Boshlangich sinf mehnat darslarida applikasiya ishlari .

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Applikasiya (koplama) xakida tushuncha.
2. Geometrik shakl applikasiyalari.

Tayanch tushuncha va iboralar: geometrik, ornament, suvjet, tasvirlash, dekortiv, fon, floristovka, predmetlar.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi.

Talabalarga applikasiya tarixi applikasiya xakida tushuncha berishdan iboratdir.

Identiv ukuv maksadlari.

- 1.1. Applikasiya tarixini suzlab beradilar.
- 1.2. Applikasiya ma'nosini ta'riflaydilar.
- 1.3. Applikasiyadan boshlangich sinflarda foydalanishning xozirgi axvoli.

1 - asosiy masalaning bayeni.

Applikasiya tasvirlash texnikasining turli formalarini kirkish va ularni fon tarzida kabul kilingan materiallar xisobiga mustaxkamlashga asoslanuvchi turidir.

Applikasiya tushunchasi xususiyatlari va faktura materiallariga kura xilma-xil bajarilishi texnikasining uxshashligi bilan birlashgan badiiy asarlarni yaratish usullarini uz ichiga oladi. Xar bir material applikasiyasining bajarish texnikasiga jiddiy ta'sir kursatuvchi xususiyatlariga ega masalan kogoz limon daraxtlar pustloklari fonga turli yelimlar bilan yepishtiriladi.

Applikasiya - badiiy asarlarni yaratishning eng sodda va oson usulidir. Bunda tasvirning asosi saklanadi. Bu applikasiyadan fakat bezash maksadidagina kurgazmali kurollar turli uyinlar uchun kulanmalar uyinchoklar bayroklar suvinerlar devoriy gazetalar stendlar kurgazmalar va kastyumlarni tayerlash emas

balki kartina pano nakshlarni va shu kabilarni yaratishda xam keng kullash imkonini beradi.

Dekorativ applikasiya - u naksh gullaridan tashkil topib aloxida-aloxida tasvirlar shox kuzikorin kush mashina odam uy va shu kabilardan tarkib topuvchi predmetli xodisa xarakatlar uygunligini aks ettiruvchi syujetdan iborat bulishi mumkin.

Applikasiya 2500 yil mukaddam kuchmanchi xalklarda paydo bulgan. Applikasiya bilan kiyim bosh turar joylar bezatilgan. Bu ishda ular teri muyna namatdan foydalanilgan.

Applikasiya turlari xalklarda materiallardan tayerlangan. Masalan, yekutlar applikasiya ishida pustlokdan foydalanishga buyalgan pustlokdan kilingan applikasiyalar ular utovlarini bezashgan.

Gazmoldan applikasiya materiali sifatida ancha keyinrok foydalanila boshlandi. Gazmol parchalarini fon xizmatini utovchi materialga tikib naksh yaratilgan. Gazmoldan yasalgan applikasiya bilan kiyim bosh uy-ruzgor predmetlari bezatilgan.

Xozirgi kunda applikasiya xalk san'atida juda keng tarkalgan. Applikasiyaning eng yesh turi flaroistikadir. 1960 yilda duneda 1-rassom floristatning jamiyati tashkil etildi.

Applikasiya bilan shugullanish ukuvchilarni garmonik rivojlanishida katta axamiyatga ega. Applikasiya ijodni rivojlantirishga yerdam beradi fantaziyani boyitadi kuzatuvchanlikni diqqat va tasavvurni aktivlashtiradi irodani tarbiyalaydi rangni sezishni ustiradi.

Mashgulotga ukuvchilar oldindan tayergarlik kurishadi. Xar bir mashglot oxirida ukuvchilar keyingi mashgulotda kerak buladigan narsalarni yezib oladilar. Ukuvchilar ishlayetgan materiallarga tejamkorlik bilan munosabatda bulishlari uz ishlarini rejalashtira bilishlari materialni tejamkorlik bilan sarflashlari vaktidan tugri foydalanishlari va ish joyini tozo saklashlari kerak. Barcha ish turlarini albomning ung varagiga bajarish tavsiya etiladi. Yelim bilan ishlashda xul va kuruk latta bulishi ozim. Xul latta kulga yukkan kleyni artish uchun kurugi yelimlanayetgan tasvirlarni ustidan bosish uchun va ortikcha kleyni artish uchun kerak.

Applikasiya ishida asosiy materialga kogoizdir dazmollangan va kraxmallangan gazmol bulaklaridan xam foydalanish mumkin. Bu materiallar bilan bir katorda somon kuritilgan usimlik urug danak va shu kabilardan xam foydalaniladi.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI

1.1.1. Applikasiya bundan necha yil mukaddam kuchmanchi xalklarda paydo bulgan.

- a) 2100 y
- v) 2200 y
- s) 2300 y
- d) 2400 y

1.1.2. Kaysi xalklarda xozirgi kunda applikasiyadan milliy kiyim bezashda foydalaniladi?

a) rus tojik

v) yaponiya arabistonda

s) kores buryat d) barcha javob tugri

1.2.1. Nechanchi asrga kelib kogoizdan applikasiya rivojlandi?

a) XI

v) XII

s) XIII

d) XIY

1.2.2. Applikasiyani ta'riflang xozirgi kunda kanda axvolda suzlab bering.

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksad

Talabalarga geometrik shaklli applikasiya turlari uning baja rilishi va laboratoriya mashgulotida bajarishdan iborat.

Identiv ukuv maksadlar.

2.1. Geometrik shaklli applikasiyani ta'riflaydi.

2.2. Geometrik shaklli applikasiyani kanda guruxlarga ajratish mumkin aytib beradi.

2.3. Geometrik figuralardan predmetli applikasiyalarni tushuntiradi.

2 - asosiy masalaning bayeni

Bajarilish texnikasiga kura applikasiyaning eng oddiy turlaridan biri geometrik applikasiyalardir. 1-3 sinflar ukuvchilari geomrtik shakllli applikasiyalarni bajarishda kuyidagi bilimlarni egallaydilar.

1. Geometrik shaklar: kvadrat tugri burchak uchburchak aylana kogoiz bulagidan va ulchov asboblari yerdamida xosil bulishi xakidagi mavjud bilimlarni mustaxkamlaydilar.

2. Badiiy didni ustiradilar. rasm darslarida doira kvadratda ornamentlar tuzish buyicha olingan bilimlarni chukurlashtiradi.

3. Ayrim predmetlarni detalma-detal taxlil kilib geometrik shakllarni tugri idrok etishni tugri urganadilar. Masalan, archa bir-biriga uchburchak uxshaydi yeki yuk mashinasi turli ulchamdagi tugri burchaklardan gildiragi aylanadan aylanmadan tashkil topgan.

4. Bolalarning kupi uzunasiga kundalangiga kisman va katlam ikki kismi kirikishning tugri kismiga teng kismlariga kabi tushunchalari mustaxkamlanadi.

5. Bolalar ranglar uygunligini tugri tanlashni urganadilar.

Ularda estetik did tarbiyalanadi.

Kup rangli applikasiyalarni kirkish anchagina murakkab ish bulib tasvirlarni kismlarga ajratish bilan alokadordir. Bu turdagi applikasiyalarni bajarishda fonni tanlash muximdir. Fon ifodalanadi-

gan predmetlar rangidan ochrok bulishi kerak. Ana shunda predmet xuddi burtib turgandek yerkin kurinadi.Xammasi uylangan kompazisiyaga boglik. Fonda joylashadigan detallar rangi xam shunday tananadi,detallarning tabiiy joylashishi va ular ulchamlarining uygunligiga e'tibor berish kerak.

Bu ishlarni bajarishning bir necha usullari mavjud. Ayrim detallar konturlarni oldindan belgilamay kirkiladi. Ayrim detallar esa belgilangan natura eskizlari buyicha kirkiladi. Applikasiyaning ifodaligiga jonligiga erishishning usullari kup. Ayrim detallarning tag kismida kesiklar kilinib yelimlashda boshka kogos kuyiladi.

Dekorativ applikasiya uzining ornamentligi shaklining umumlashganligi rangi bilan ajralib turuvchi tasvirlardir. Rang yeki shartli bulishi shart. Kogozdan kilinadigan dekorativ applikasiya keng kullaniladi. Applikasiyaning bu turi bilan tabrik telegramalar taklifnomalar albom va shshu kabilar bezatiladi.

Syujetli applikasiya kompazisiyasiga kura oddiy va murakkab bulishi mumkin. Murakkab syujetli applikasiya ertaklar xikoyalar va shu kabilarga illyustrasiya sifatida yasaladi. Agarda syujet oddiy bulsa tasvirlarni oldindan belgilanmay krkishi mumkin.

Murakkab syujetli applikasiya xam syujet tanlashdan boshlanadi. Agarda syujetni ukuvchining uzi uylab topgan bulsa bu rasm chizish malakasiga ega bulsa unda ovval syujetning rasmi sungra rasmlar detallari chiziladi va kirkib olinadi. Ayrim detallar turli rangdagir kogoslardan kirkiladi. Mavzuli applikasiya ma'lum mazmunini aks ettirish lozimligi u badiiy asar uchun illyustrasiya applikasiya plakat bulishi mumkin. Badiiy mavzu likasiya ishi predmeti formasini asosiy proporsiyalarini kislarning uzaro alokasini manzaraning va narsalarning xajmini rangini soya va yeruglik tushayetgan tomonini munosib rang berib kursatish kabilarni ifodalashi kerak.

Nazorat topshiriklari.

2.1.1. Geometrik naksh elementlariga nimalar kiradi?

- a) barg daraxt
- v) sarik rang
- s) jonivorlar
- d) kushlar

2.1.2. Geometrik shaklli applikasiyalarni kanday turdagi applikasiyalarga ajratish mumkin?

- a) predmet
- v) syujetli
- s) dekorativ
- d) ornament
- ye) instruktaj

2.2.1. Geometrik shaklli applikasiyani ta'riflang.

2.2.2. Geometrik applikasiya badiiy didni ustiradi. Rasm darslarida doira kvadratda ornamentlar tuzish buyicha olingan bilimlarni chukurlashtiradi.

- a) tugri
- v) kisman tugri
- s) notugri

FOYDALANILGAN ADABIYeTLAR:

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 67-76betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.
3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
4. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.
5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
3. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu: №12. Kogozning paydo bulish tarixidan.

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi- ma'ruza

Asosiy masalalar.

1. Kogoz ishlab chikarish tugrisida tushuncha.
2. Kogoz va kartonning sanoat va turmushda kullanilishi.

Tayanch tushuncha va iboralar: piktos, sellyuza, pargament, mix xat, shogren, moybuyek, kislota, yezuv kogozi, sopol kitob.

1-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Talabalarga kogoz ishlab chikarish tarixi tugrisida dastlabki kitoblarning yaratalishi tugrisida ma'lumot berish.

Identiv ukuv maksadlari:

- 1.1. Yezuvning dastlabki sistemasi tugrisida tushuncha berish.
- 1.2. Dastlabki kitoblarning paydo bulishini takrorlaydi.
- 1.3. Kogoz ishlab chikarishda xom ashelarni sanab beradi, farklaydi.

1 - asosiy masalaning bayeni.

Odamlar asrlar davomida uz xotiralarini suyakka toshga xayvonlar terisiga bitik kilib keldi. Fikrlarning ilk shakli muayyan shartli belgilar bilan ifodalangandir. Dastlabki kitoblar - koyalar bulib ibtidoiy odamlar unga ovchilik kurol-yaroglari urmon va saxroda yashovchi xayvonlarning rasmlarini uyib ishlaganlar. Yezuvning dastlabki sistemasi piktografiya deyiladi. "Piktos" grekcha rasm demakdir. Birok ayni bir rasmning uzi turlicha xodisalarni bayen kilishi mumkin. Keyinchalik odamlar yezuvni amalda kullashga xarakat kilganlar. Masalan, Dajla va Frot vodiylarida loy kup bulib odamlar ilk saxifani loy plastinkadan tayerlab uning yumshok satxiga uchi utkirlangan kamish bilan uzaytirilgan uchburchak shakldagi belgilarni uyishgan. Yezuvning bu usuli mixlat deb atalgan. Belgilar bilan tulgan taxtachalar xumdonlarda pishirilib yassi gisht saxifalar paydo bulgan

ulardan sopol kitoblar tuzilgan albatta ularning saxifalari birlashtirilmagan yashiklarga joylashgan.

Suriya podshoxi Ashur banikal eramizdan oldingi VII asrda uz poytaxtida sopol kitoblarining katta kutubxonasini tashkil etgan bulib bu kitob namunalari bizgacha yetib kelgan. Kadimgi Xindistonda yezuvlar palma barglariga bitilgan. Palma yaproklarining kuritib ulardan eskiz plastinkasi kirkib olinib keyin tush bilan yezilgan.

Yevropada XY asrda kitob bosib kashf etildi, uning talabi yanada ortib mavjud ishlab chikarish bu talabni kondirishga ojizlik kilardi.XYII asrda Gollandiyada rol kashf etildi uning ishlab chikarish unumdorligi anchagina yukori edi. Rol tusik bilan ajratilgan oval shaklidagi vanna edi. Vannaning bir kismida pichokli baraban uning tagida esa pichoklardan kilingan planka joylashtirilgandi. Vannaga latta solib ustidan suv kuysa baraban aylanib suvni uzluksiz xarakatga keltirib pichoklari bilan lattani maydalab kogoz massasini xosil kilgan. Birok kuyish ishlari kulda bajarilgan.

Kogoz tayerlashda XYIII asr fransuzi Nikola Lui Rober kashf etgan birinchi kogoz mashinkasi inkilob kilindi. Bu mashinka valikka urnatilgan bulib mis tur bulib kogoz massali chan ostida tuxtovsiz aylanib turgan. Changdagi kogoz suzib oluvchi gildirak yerdamida tolalarning yupka koplami saklangan. Turning gorizantal kismidagi oxirida valik bulib kogoz lenta shunga uralgan. Tayer kogoz lenta valikdan olinib kuritilgan.XIX asrda saksoniyalik tukuvchi Killer 1-bulib kogoz tayerlashda eng arzon xom ashe yegochni maydalash usulini topdi. Yegochni maydalashda u doimo xullab turiladigan charx topishda foydalaniladi. 1844 yilda u yegoch massani maydalaydigan mashina defsiberni kurdi,yegoch massadan sellyulozni ajratishga fakat 1857 yilda ingliz ximigi F Xautan muvaffak buldi.

Kogoz tayerlashning texnologik jarayeni. Kogoz ishlab chikarish murakkab texnologik jarayen bulib unda turli xom ashe va ximikatlar ishlatiladi. Sellyuloza kogoz kombinati turli korxonalar kompleki bulib u yegoch ombori kogoz fabrikasi smola va yegoch zavodini uz ichiga oladi. Kogoz smola kombinatlari dare va kular kirgogiga kurildi chunki kogoz ishlab chikarishda suv kup talab kilinadi. Bundan tashkari yegochni okizishda xam kulaydir. Kombinatga kelgan gulalar uzunligi 1 metr 20 sm yeki 1 metru 25 sm kilib kirkiladi ular balans deb atalib pustlok shiluvchi apparatlarga utadi. Ular changli suvda aylanib turadi. Baraban aylanar ekan balanslarni kobirgaga va bir-biriga ishkalanishga majbur kiladi. Shu yusinda ular pustdan ajraladi va pustlar kobirgalar oraligidan utib ketadi.

Kogoz massasi yanada ingichkarok tolalarga ajratish uchun maxsus apparatdan takror utkaziladi. Maydalash ba'zan bir sutkadan ortik davom etadi tola kanchalik ingichka bulsa ular bir-biriga shunchalik yaxshi birikadi. Demak kogozning navi xam sifati xam yukori buladi. Massaga turli ximiyaviy moddalar bilan ishlov beriladi, pishikrok bulsin uchun kanifol yelimi kuyiladi. Tayer kogoz massasi kuvurlar orkali aralashtiriladigan xovuzga utadi yul-yulakay u kerakli darajada amalga oshiriladi. Massa yana maydalanadi va kerakli moddalar kushiladi

xamda kogoz chikaradi. Kogoz massa metall turga uzluksiz tushib apparatlarning butun bir sistemasi bulib u sikilgan xavo okimi yerdamida kogoz massasidagi suvni surib oladi.

Nam kogoz massasi ustiga utadi. Susno kogozni ikki valik orasiga olib kiradi. Bir kator presslardan sung kogoz poosasi kaynok kurutuvchi selindrlarga yepishib utadi. Kogozni silliklash uchun u sovuk mis silindrlari va chuyan vallar orkali utkazilib polga tushiriladi mashinaning bu kismi glezer deyiladi. Sungi boskich kogozni rulonlarga urash va iste'molchilarga junatishdir.

Nazorat topshiriklari

1.1.1. Nechanchi asrda Suriya podshoxi uz poytaxtida sopol kitob yasagan?

a) IY

v) Y

s) YI

d) YIII

1.1.2. Nechanchi yilda yegoch massasini maydalaydigan defibreri kurdi?

a) 1840

v) 1841

s) 1842

d) 1843

1.2.1. Kogoz nimalardan olinadi?

1.2.2. Kogoz ishlab chikarish ashelari sanab uting.

2-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi

Talabalarga kogoz va kartonning sanoat va turmushda kullanilishi va turlari bilan tanishtirish.

IDENTIV UKUV MAKSADLARI

2.1. Kogoz va kartonni sanoatda kullanilishini gapirib utadilar.

2.2. Kogoz va kartonning turlarini sanaydilar. Kogozning turlarini farklaydilar.

2-asosiy masalaning bayeni.

Kogozga kitob va gazetalar bosiladi, undan yezishdadan foydalaniladi. Xozirgi kunda kogozning xilma-xil navlari ishlab chikilib undan fakat turmushda emas balki sanoatda xam foydalaniladi.

Texnikada kogozning maxsus navi va kartondan keng foydalaniladi. Telegraf lentasi fotosurat kogozi elektr utkazmaydigan kogoz shular jumlasidandir. Kogoz esa massasi va asbest aralashmasidan esa kuruk shstrukturka listlari tayerlanadi.

Oddiy kogoz suvda namlanadi va oson yirtiladi, undan tayerlangan fibra juda giloflar chamadonlar va shu kabilarni kilishda foydalaniladi. Kogoz massasidan turli uyinchoklar xonalar bezaklari maxsus modda singdirilgan nam utkazmaydigan kogozdan sut maxsulotlari uchun tara muzkaymok stakanlarini tayerlashda foydalaniladi. Xar yili kogozning eng yangi navlari yaratilmokda.

Kogoz va kartonning klassifikatsiyasi. Kogoz va karton fakat poligrafiya sanoatidagina emas balki xalk xujaligida xam keng kullaniladi. Sellyuloza kogoz sanoati kogoz va kartonning ikki yuzga yakin turini ishlab chikaradi. Yukorida aytib utilganidek texnikada kogozning telegraf va magnitlangan magnitafon lentalari foto sezgir kogozlar elektr utkazilmaydigan kogozlar nam utkazmaydigan fibra va shu kabi xilma-xil turlaridan keng foydalaniladi. Kogozdan kurilishda xam keng foydalaniladi. Masalan, kogozdan gisht tusiklar uchun plitalar tayerlanadi.

Kogozga kitoblar gazetalar bosilishini unga ruchka kalam bilan yezilishini barcha ukuvchilar yaxshi biladilar. Shuning uchun mexnat ta'limi ukituvchisi bolalarning kuprok e'tiborini bolalar kogozning turmushda tez-tez uchraydigan yeki kul mexnati darslaridan foydalanadigan turlariga jalb kilish lozim.

1. Gazeta kogozi eng arzon va kup tarkalgan kogoz turidir. Sifatiga kura unchalik pishik emas. namlikni va yelimni yaxshi singdiradi.

2. Yezuv kogozi satki sillik namlikni kamrok singdiradi. Narsalarni konstruksiyalash muqovalash kartondan yasalgan narsalarni yelimlashda kuprok kulaydir.

3. Chizmachilik kogozi eng pishik va kalin kogoz. Lattadan tayerlanadi uning oliy navi kulda kuyiladi. Undan karnaval maskalari mato va shu kabilarni yasashda foydalaniladi.

4. Rasm kogozi 2 nomerli bulib tulik sellulozadan tayerlanadi. Oliy naviga 25% latta kushiladi.

5. Rangli va jiloli kogoz mexnat darslarida keng kullanilib applikasiya muqovalashda ishlatiladi va foydalaniladi. Turli naborlar chikariladi.

6. Yelimlangan kogoz jilo berilgan kogoz bulib bir tomoniga yelim surtilgan kul mexnati darslari uchun juda kulay.

7. Shagren nakshdor kogozi mukovasoqlikda va tayer narsalarning ustidan yepishtirishda archa uyinchoklari yasashda foydalaniladi.

Kogozni buyash usullari: Kupincha kul mexnati darslarida ishni bajarish uchun kerak bulgan rangdagi kogoz topilmay koladi. Tayerlanadigan narsaning chiroyli chikishi esa tanlangan rangga boglikdir. Shuning uchun ukituvchi kogozni buyash malakasini mukammal egalagan bulishi va uni uz ukuvchilariga urgatishi lozim.

Moybuyek bilan ishlash: Moybuyek bilan buyash bir tanli va marmarsimon bulishi mumkin. xar ikkala xolatda xam buyek bir xil tayerlanadi. Moybuyek kerosin bilan kaymok darajasiga yetguncha suyultirib buyash amalga oshiriladi va idishi bilan suvga kuyiladi. Bir tonli buyashda bir xil rangdagi buyekdan foydalaniladi. Suv buyashda ustiga kuyilgan buyek tayekcha bilan oxista aralashtiriladi. Bunda buyek suv ustiga yupka rangli katlam xosil kilishi kerak. Kogoz ana shu katlam ustiga kuyib olinadi. Kogoz kurtulgach dazmollanib sungra unga rangsiz spirtli lak surtiladi. Agar kogoz marmarsimon rangga buyaladigan bulsa idishdagi suvga bir necha xil buyek solinib aralashtiriladi. Murakkab uyinchoklarni yasashda kogozga tez yenishdan saklovchi modda singdiriladi.

Suvga chidamli kogozi eritilgan issik mum yoki mumning parafin bilan aralashmasini singdirish orkali olinadi. Maktab praktikasida suv tegirmoning paranlari kayikchalarga xuddi shunday ishlov beriladi.

"Tilla " va "kumush" kogozlarni tayerlash uchun alyuminli va tillarang bronza kukunlaridan foydalaniladi. Erituvchi tinktura odatda kukun bilan birga sotiladi. Metal kukunlarini rangsiz spirt lakida xam aralashtirish mumkin. Agarda kogozi ustunini rasm bilan buyash kerak bulsa metal kukuni kraxmal dekstrinli yelimda eritilib kogozi buyagandek buyaladi. Birok bu buyek unchalik pishik chikmaydi.

Kogozi buyashda buyalayetgan kogozi tagiga gazetani bir necha kavat kilib solish kerak. Ular knopka bilan stopga maxkamlab kuyiladi. Buyalgan kogozi mum yoki lak bilan saykal beriladi.

Nazorat topshiriklari

1.1. Gazeta kogozi xususiyatlarini ayting.

a) satxi sillik.

v) eng pishik

s) kalin kogozi

d) rangli va jiloli

2.1.2. Yezuv kogozi necha nomerda chikariladi.

a) 1

v) 2

s) 3

d) 5

2.2.1. Kogozi va karton sanoatda kullanilishini suzlab beradilar.

2.2.2. Kogozi va kartonning turlarini sanaydilar farklaydilar.

2.2.3. Kogozi nuxsonlarini sanab uting.

FOYDALANILGAN ADABIYETLAR:

1. Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 67-76betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

4. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.

5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.

6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.

4. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu: Boshlangich sinfda loy va plastilin bilan ishlash.

Ajratilgan soat – 2

Mashgulot turi -

Asosiy masalalar

1. Loy va plastilin xakida tushuncha.

2. Loydan narsalar yasash usullari.

Tayanch ibora va tushunchalar: chet predmetlar tosh, oyna, kum, preskash, sintetik materiallar, paralom, kapron, asbobsozlik, stanoksozlik, shar, chuzish, yumaloklash, surish.

1-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: talabalarga loy va plastilin tugrisida tushuncha berish.

Identiv ukuv maksadlari:

1.1.Loy va plastilin tugrisida tushuncha beradilar.

2.1.Narsani yasashda ishlatiladigan asbob va moslamalarni izoxlaydilar.

1-asosiy masalaning bayeni:

Mexnat darslarida loy, plastilin, mum kabi materiallardan foydalanib, ulardan turli uyinchoklar, xayvonlar, kushlar, ertak kaxramonlari yasaladi. Uyinchok-dekarativ amaliy san'atning eng kadimiy turlaridan bulib, kadim asrlardan loydan yasalgan narsalar bizgacha yetib kelgan.

Respublikamizda sanoat va madaniyatning rivojlanib borishiga kura uyinchoklarning assortimenti ularning obrozlari yildan-yilga boyib bormokda. Uyinchoklar yasaladigan materiallar uta xilma xildir.Birok afzallik loyga beriladi. Loy narsalar yasashda asosiy material xisoblanadi, chunki u istalgan joyda topiladi, arzon va kayishkokdir.

Narsalar yasaladigan materialda chet predmetlar tosh, kum va shu kabilar bulmasligi kerak. Chunki ish kulda bajariladi. Shuning uchun ish boshlashdan oldin loyni tayerlash kerak buladi. Topilgan loyni narsalar yasashga yarokli yeki yukligini oldindan tekshirish kerak.

Loy shirali va shirasiz buladi. Shirasiz loyning tarkibida kup kum bulib unda yepishkok xususiyati yemon buladi.

Loyni aralashmalardan tozalab ustiga suv kuyib 5-6 soat saklanadi, sungra suvini tukib kulga yepishmaydigan kuyukrok xamir xolatiga kelguncha yaxshilab ishlandi.

Tayer loyni selofan yeki plenka kopchalarda saklanadi va darsga foydalanishga tayer loy sifatida keltiriladi.

Plastilin narsalar yasashda ishlatiladigan boshqa materialdir. Undan asosan kichik modellarni yasashda foydalaniladi. U sun'iy plastik massa bulib loydan xech kachon kurimasligi va doimo ishlatilishiga tayerligi bilan farklanadi. Plastilinning xar xil oddiy va murakkab turlari bor uni tayerlashning bir necha reseptori bor.

Narsalar yasashda ishlatiladigan asbob va moslamalar. Loy bilan ishlaganda asosan oddiy asboblari pichok oddiy konstruksiyadagi yegoch va metallar uchilardan foydalaniladi. Ularni kizitish xamda yugon mis alyumin yeki temir simdan tayerlash mumkin. Sirkul, sirkul-pantogrof, merka, chizgich va burchaklar kabi ulchov asboblari modellarni chizish va ulchash ishlarida kerak buladi.

Molbert-bu oddiy yegoch taglikni ustaxona bemaol yasash mumkin. Ulchami 20x30 yeki 25x25sm bulgan fanera organik shisha yeki boshqa materiallardan tayerlangan tagliklardan xam foydalanish mumkin.

Tayer parsalardan changlarni yukotish loy parchalarini supurib tashlash, narsanisolish va unga narsalar surtish jarayenida xar xil muykalam kerak buladi. Diametiri 2-3smli va 1,5smli muykalamlar bulishi maksadga muvofikdir.

Nazorat topshiriklari:

1.1.1. Loy necha xil buladi?

- a) ikki xil
- v) uch xil
- s) turt xil

1.1.2. Loyni necha soat achitish kerak?

- a) 3-4 s
- v) 4-5 s
- s) 5-6 s

1.1.3. Loyning plastilindan farkini suzlab bering.

1.1.4. Plastilinn loydan avzallik tomonlarini ayting.

2.1.1. Narsalar yasashda ishlatiladigan asbob va moslamalarni sanab uting.

2.1.2. Kanday ulchov asboblari ishlatiladi.

2 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadlari: talabalarga loydan narsalar tayerlash usullarini tushuntirish koidalarini keltirishdan iboratdir.

Identiv ukuv maksadlari

2.1. Loy va plastilin bilan ishlashda kerak buladigan koidalarni keltiradilar.

2.2. Koidalarni bir-biridan farklaydilar.

1-asosiy masalaning bayeni

Loydan narsalar yasash usullari. Loy va plastilin bilani ishlaganda kerak buladigan koidalar.

1. Yumaloklash - bu parcha loydan shar yasash unga olcha, olma kabilar shaklini berishdir.

2. Bir bulak loydan kaftda aylana xarakatlar bilan shar yasash.

3. Shar yasash sungra uzunasiga xarakatlar bilan uni tukum ustun kabilarga aylantirish.

4. Yassilash - sharikdan yassi yasaladi, kulning xolati doimo uzgarib turadi.

5. Chuzish - sharikning bir kismi chuziladi.

6. Surish (yamash) buyumning ayrim kismalarini uzaro biriktirish.

Shuni kayd etish lozimki, Uzbekiston issik iklim sharoitida narsalar yasash buyicha amaliy mashgulotlarni loydan bajargan ma'kul chunki plastilindan yasalgan narsalar issikdan uz shaklini tez yukotadi.

Ishni oddiy predmetlar:sabzavot mevalarni yasashdan boshlash kerak. Tayar namuna yeki rasm buyicha ishlashni taklif etish mumkin.

Ukuvchilar narsalaryasash usularini egallab olganlaridan sung uyinchok badiiy bezakli dekorativ idishlarni yasashga utishlari mumkin.

Papye - mashenvigi. Gijimlangan kogoz demakdir. Bunday kogozdan kleyst bilan loy va plastilindan yasalgan tayer model buyicha forma yelimlanadi.

pape-mashedan tayerlangan uyinchoklar maktab ukuv inventlari xar xil loydan narsalar yasashning osonligi bilan ajralib turadi.

Pape-mashye bilan ishlash jvarayeni ukuvchilarda mexnat malakalarining shakllanishiga turli asbob va materiallar bilan ishlash kunikmalarini rivojlanishiga yerdam beradi.

Pape-mashye bilan ishlaganda stekalar lomset yelim pishirish uchun idish tayer maxsulotni buyash uchun buyek muykalamlar kerak buladi. Ish kogozi tayerlanishidan boshlanadi. Buning uchun gazeta va urash kogozlari kerak buladi. Kogoz nomlanadi biroq ivib ketmasligi kerak. Bir idishda gazeta va ikkinchi idishda urash kogozi turadi. Shundan keyin yasaladigan forma tayerlanadi.

piyela fanera ustiga tuntarib kuyiladi. Unga yupka kogoz yeg surtiladi. Shundan keyin namlangan paloskalariga klester surtib birin-ketin kuruk tomonini piyelaga kilib bittadan oralatib bir-biriga kundalang bir lenta 2-siga yetadigan kilib kuyib chikiladi.

Poloskalarining eni 1-2 sm uzunligi esa piyelaning ikkala tomoniga yetib fanera ustiga tushib turadigan bulishi kerak. Bunday kogozlar ikki katlam kilinib ochik joylarni koldirmay kogozi navbatlab yelimlanadi. Shundan keyin yana ikki uch katlam yepishtiriladi biroq endi poloskalar emas balki kogoz parchalari yepishtiriladi.

Kogoz albatta kulda yirtilishi kerak. Shunday kilinsa yelimlangan kogozdan bir meyerdagi tekis katlam xosil buladi.

Nazorat topshiriklari

2.1.1. Loy va plastilin bilan ishlaganda kerak buladigan koidalarni sanab bering.

2.1.2. Koidalarni bir-biridan farkini ayting.

2.2.2. Pape-mashe yasash koidalarini takrorlaydilar.

FOYDALANILGAN ADABIYETLAR:

1.Vorobyev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi. – Toshkent.: O'qituvchi, 1992. 67-76betlar.

2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

3. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

4. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.
5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
5. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

mavzu: №14. Boshlangich sinflarda texnik modellashtirish darslarini tashkil etish va utkazish.

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi - ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Texnik modellashtirish darslarining maksad va vazifalari.
2. Konstruktor naboridan model yasash.
3. avtomobil kurilish modellari.

Tayanch ibora va tushunchalar: model konstruktor nabor maket nusxa tasvir detal avtomobil modeli kurilish mashinalari.

1 - asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: alabalarga texnik modellashtirish darslarini maksad va vazifalarini tushuntirib izoxlab berish.

Identiv ukuv maksadi

- 1.1. mashina turlari tugrisida tushuncha beradilar.
- 1.2. model maketini ta'riflaydilar.

1 - asosiy masalaning bayeni.

Texnik modellash darslarining vazifasi bolalarda texnikaga bulgan kizikishini yanada rivojlantirish bitlimni mustakil amalga oshirish masalalarni xal etish yullarini topishga urgatish ularni mustakil ijodkor mexnatga tayerlashdir. Bu asosiy masalani xal etish uchun texnik modellash darslarida bolalar turli tex obyektlar mashina va mexnizmlarning umumiy prinsiplari va ishlash texnik kurilmalariga asos kilib olingan asosiy konunlar bilan asbob uskunalar va ularning nomlari bilan tanishadilar oddiy yiguv operasiyalarini bajarish ishni rejalashtirish kerakli materiallarni tanlashni urgatadi.

Boshlangich sinflardagi texnik modellashning asosiy obyektlarning eng yangi bolalarga yaxshi tanish energetika kabi mashina turlaridan tanlash kerak. Bundan tashkari modellash uchun obyekt tanlashda 1-3 sinf ukuvchilarining materialiga ishlov berish montaj operasiyalari chizmaning murakkabligiga alokador yesh xususiyatlarini xam xisobga olish kerak. 1-3 sinf ukuvchilari tayerlaydigan modellar tasvirlanayetgan predmetlarning anik nusxasi bulmaydi. Bu modellar sxematik fakat tashki uxshashlikni aks ettiruvchi modellardir.

Eng kizikarlisi xamda zamonaviy mashina va mexanizmlarning keng tuzilishi nimalarga muljallanishi va asosiy funksiyalari bilan tanilishiga yerdam beruvchi modellar xarakat kiluvchi modeldir.

Eng muximi texnik modellashda boshka ish turlarida xam barcha modellar ye uyinda ye maket yaratishda amaliy kullanishdir.

Texnik modellashdan oldin u xakda umumiy tasavvurga ega bulish kifoya kilmaydi buning uchun bulajak modelni xar bir kismning ulchamini ular munosabatini anik tasavvur kilish kerak. Agarda ukuvchilar obyektini naturada kuzatib uning kanday kislardan tarkib topganligini kurib umumiy tasavvurga kelsalar juda yaxshi buladi. Birok xar kanday xolatda xam modelni tayerlashda ukuvchilar oldida ye maket namuna ye fotosurat turish kerak.

1-sinfda ukuvchilar muvofik tajriba va malakasiz xotira asosida unchalik murakkab bulmagan maketlari yasashlari rasm model chizma buyicha uzlarining kandaydir ijodiy masalalarni xal etishlari material tanlashlari ish tartibini biriktirish usullari kabilarni belgilashlari mumkin.

2-sinf ukuvchilari namunasiz burchak chizgich sirkuldan foydalanib tayer chizma buyicha ishlarni bajara oladilar. 3-sinf ukuvchilari berilgan ulcham va texnik shart yeki konunlarini mustakil bajara olishlari kerak. Texnik modellashning dastlabki darsdan boshlab ukuvchilar texnikada ulchovlari millimetrda olib borishni egallab olishlari kerak. Maktab ta'limi darslarida murakkabrok va maxsus moddiy texnika bezashni talab kiluvchi modellarni tayerlash uchun vakt xam imkoniyat xam yetishmaydi.

Texnik modellash buyicha mashgulotlar "Moxir kullar" tugragida davom ettiriladi, bu yerda ukuvchilar uzlari uchun kizikarli bulgan ishlarni tanlashlari mumkin.

Predmetning naturasi kattalashgan yeki kichraytirilgan masshtabdagi xajmli tasviri model deyiladi. Modellar fakat turli mexanizmnigina emas balki xilma-xil predmetlarni: geometrik jism, yer relyefli shaxslari odam va jonivor tanasi kislarni usimliklarni xam tasvirlaydi. Model predmetning barcha uziga xos xususiyatlari uning rangi satxining fakuturasi ulchamlari kislarni mutanosibligini anik takrorlanishi mumkin. Bunday model tasvirlanetgan model nusxasi xisoblanadi. Model nusxa detallarini tayerlashda kupincha predmetning yasalgan materiallaridan foydalaniladi.

Murakkab obyektlar model nusxalarini tayerlash juda kup mexnat xamda bu ishni bajaruvchilarda xilma-xil mexnat malakalari bulishini talab etadi.

Maktabda odatda model nusxalar tayerlanmaydi. Maktabda yasaladigan modellarning asosiy turi predmeti soddalashtirilgan sxematik kurinishda ifodolovchi modem sxemadir. Model sxemada predmetning fakat asosiy asosiy xarakterli xususiyatlari saklanadi va kursatiladi. Mashinka pribor turli texnik kurilmalar va shu kabilarning modellari xarakat kiluvchi yeki turgun va shu kabilarning modellari xarakat kiluvchi yeki turgun bulishi mumkin.

Xarakatlanuvchi modellarishlovchi modellar deyiladi. Bunday modellar fakat inson yaratgan inoat va kurilmalarigina emas balki tabiiy obyektlarini xam uz

ichiga oladi. Masalan, "suv" mavzusini utishda bulokning paydo bulishi modeli tayerlanishi mumkin.

Kupgina modellar razbor kilinadigan kilib tayerlanadi. Bu ularning ichki tuzilishini bilan tanishish imkonini beradi. Manet -bu mavzuli kompaksning soddalashtirilgan uta sistemalashtirilgan asosan obyektlarning tashki kurinishi va ular kismlarining munosabatlarini kurstuvchi modeldir. Bu xajmi kichraytirilgan xajmli tasavurdir. Modellar va maketlarni yasash jarayeni mexnat malakalari turli materiallarga ishlov berishi montaj ishlari malakasini mustaxkamlash vositasidan biri bulib xizmat kiladi. Ukuv modeli - bu eng avvalo laboratoriya kilish bori bulib undan u yeki bu dastur materialini utishda ukuv materialini yaxshirok egallash uni aniklashtirish maksadida foydalaniladi. Masalan elektrlashtirilgan xona elektrlashtirilgan kupaytirish jadvali bolalarni elektrga oid xodisa va jarayenlar bilan tanishtirishga imkon beradi. Ukuvchilarni aerodinamik konunlar bilan plener modellari mexanika konunlari bilan mashina traktor va shu kabilarni tanishtiradi.

Texnika modellash buyicha ishlarda chizgich burchak sirkul kaychi pichok kerak buladi. Xar bir partaga 1 tagi yumalok idish bulish kerak. Bu asboblal ukituvchining asboblal shkafida saklanadi. Bundan tashkari kirkish teshish yelimlashda tagiga kuyiladigan taxtachalar xam kerak.

Dastlabki modellash ishlarida kalin, kogos turli formadagi karton kutichalar galtaklar tunuki parchalari sim dumalok modelchilari ishlatadigan rezinka. BF kazein rezina simlari kerak buladi.

Ukituvchi darsida uzini darsda dadilrok tutushi ish uchun nimalar kerak bulishi ishlov berish usullarini anik tasavvur kilishlari uchun avvalo model namunasini uning chizmasini avvalo uzi tayerlab kurishi kerak. Ukuvchilar modelini ogzaki bayen asosida yasaganliklarida xam namuna ukuvchilar ishni kiyeslash uchun kerak buladi.

Agarda ish uchun kandaydir mayda metallar kerak buladigan bulsa ular doimo zapasda bulishi ukuvchilarning uzlari darsda yasagan kutichalarida saklashi mumkin.

Ayrim detallarni ukuvchilar yegochdan yasashlarini yeki muvaffakiyatli novdalarni topishlari mumkin. Ba'zi ishlar uchun ayrim detallarning shablonlari kerak buladi. Masalan: bolalar oldingi mashgulotlarida yuk mashinasini yasashgan. Keyingi mashgulotlarida esa ekskavator yeki yuk mashina modelini yasashda ayrim detallar uchun mavjud bulgan shablonlardan foydalansa buladi.

Agarda detal chizilgach ularning shablonlari kartondan yasab ukituvchi shkafida saklasa yaxshi buladi.

NAZORAT TOPSHIRIKLARI:

- 1-1-1 Texnik modellashtirish jarayenida kanday mashina turlaridan tanlash kerak.
 - a) Kurilish, kishlok xujalik, turmush, energetika.
 - v) Xarbiy kurilish
 - s) Relsli suvosti transporti
- 1-1-2 Kanday materiallardan avtomobil maketlari tayerlash mumkin.
- 1-1-3 Texnik modellashtirish darslarida ukuvchilar kanday xislatlarini

namoish eta bilishlari kerak.

1-2-1 Predmetning natural kattalashgan yeki kichraytirilgan masshtabdagi xajmli tasviri model deyiladi. Shu javob tugrimi?

a) Tugri

v) Kisman tugri

s) Notugri

1-2-2 Maket deb nimaga aytiladi.

2-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: talabalarga konstruktor naborlar tugrisida tushuncha berish, turlari bilan tanishtirish avtomobil kurilish transportlarini axamiyati tugrisida ma'lumot berish.

IDENTIV UKUV MAKSADLARI.

2-1 Konstruktor naborlari tugrisida tushuncha beradilar.

2-2 Avtomobil modellari kuzov rama kabina vazifalarini takrorlaydilar.

2- asosiy masalaning bayeni

Ukuvchilarning konstruktorlik kunikmalarini rivojlantirishni nazarda tutgan xar bir texnik modellarni yasash uchun turli konstruktorlarning plastmassa metal yegoch konstruktor keng tarkalgan maxsus konstruktorlardir. Xar bir konstruktorda mavjud metallardan yasash mumkin bulgan obyektlarning texnik rasmlari detallar ruyxati obyektini kanday yasash xakidagi kursatmalar beradi. Bu detallardan ukuvchilar modelning uz namunalarini yasash mumkin.

Rasm bilan ishlashga bolalarni sekin-sekin urgatish kerak. Bolalar u yeki bu modelni tanlaganlaridan sung unga kanday detallar kancha kerak bulishi biriktirish joylari u xarakat kiladigan yeki turgun bulishi aniklanadi. Biriktirish murakkab bulgan xollarda klyug va atverka yerdam berishi kerak. Konstruktor bilan buladigan ish eng avvalo yarim uyin yarim mexnat xarakteridagi kizikarli mashulotlardir. Ukuvchilar konstruktor bilan ishlar ekanlar detallarni biriktirish usullarini uning nimalarga muljallanganing nomini bilib oladilar. Mashina modellari bilan tanishadilar. Ularni kismalari turlarini aytish va xarakat formalarini bilib oladilar.

Oddiy mexanizmlar bilan amaliy tanishadilar. Metall konstruktor bilan ishlash bolalarning texnik ijodiyetlarini tasavvurini rivojlantiradi. Konstruksiya kilish texnik taffakurni zexnlilikni ijodiy fikrlarni amalga oshirishda mustakillikni ustiradi.

Avtomobilning asosiy vazifasi tabiiyki odamlarni yuklarni tashishdir. Avtomobilning turlari markalari juda kup. Bajariladigan ishga karab ular transport va maxsus avtomobillarga ajratiladi. Transoport mashinalari yuk tashiydigan yengil mashinalar avtobuslar mikroavtobuslar maxsus mashinalarga avtomobil xolodilnik tukiladigan muljallangan mashinalar tez yerdam ut uchiruvchi mashina laboratoriya va xarbiy mashinalar kiradi.

1-3 sinfdagi avtomobillarni konstruksiyalash buyicha ishni gurux kismiga boshka materiallar kushib konstruksiyalashdan boshlash kerak. Bu urinda bolalar mashinalarning tashki kurinishi takrorlaydi.

Uning kislari bilan tanishadilar. Kuzov kabina motor gildirak mutanosibliklarini aniklaydilar. Bunday ishni boshlashdan oldin yuk av-
to transporti xakida suxbat utkazish namuna yeki rasm asosida asosiy kislarni va ularni yigish usullarini aniklash kerak yigish ishlari ukuvchilar mustakil bajara oladilar. Gugurt kutichasidan sinfda yuk mashinasini konstruksiya kilib ukuvchilar avtomobil kislarnining fazoda joylashishini yaxshi tasavvur kiladilar. 2-sinfda avtomobil konstruksiyasi va avtomobil yigish ishlari bilan ma'lum darajada tanish bulgan ukuvchilar avtomobilning ayrim detallarini ularning ulchamini model yeki rasmdan aniklab kub parallapipedlar tarzida tayerlashlari mumkin.

Kuzov kuticha ukuvchilar uni konstruksiya kilishlari bilan 1-sinfda tanishadilar. Kabina xam mator xam kutichadir. Rama massani kartondan kilib unga barcha detallar mustaxkamlanadi. Mashinalarni shablon razvertkalar buyicha xam yasash mumkin. Mashinaning yuradigan modelining konstruktor detallaridan kalin kogoz va kartondan detallar kushib chuntak fanari batareykalari mikromotordan foydalanib yasash mumkin. Kupgina transport mashinalarining asosida rama massi motor kabina yetadi. Kuzovning formulasi mashina markasiga kura uzgaradi. Agarda mashina suyuqlik tashishga muljallangan bulsa kuzov urniga xar xil turdagi kislarni urnatiladi.

Mamlkatimizda kurilish yildan yilga avj olmokda. Xar yili millionlab kv.m. turar joy yangi sanoat va kishlok xujalik obyektlari foydalanishga topshirilmokda. Bularning barchasi fakat katta xarakatlarni emas balki katta pulni talab kiladi. Bunday ishlardan mashinalar odamlar mexnatini yengilashtiradi. Ekskavatorlar fundamenti uchun yer kaziydi. Yuk mashinalari yuklarni keltiradi. Maxsus mashinalar beton yetkizadi. Kudratli kranlar tayer kerakli balandlikka kutaradi. Kutarma kran va ekskavatorlarni xarakatga keltiruvchi asosiy motor chigirikdir. Chigir yuklarni kutarish va yakin masofaga elitish ishlarini amalga oshiradigan mexanizmdir.

Bolalar chigirni ishlash usulini tushunib olgandan sung ekskavtor yeki kutarma kran modelini yasashga kirishadi. Modellar avvalo gugurt kutilaridan keyinchalik chizma va shablon kogoz yeki kartondan yasaladi. Kurilish materialini konstruktorlash ishining metodikasi kuyidagilar:

- a) detallarni ularning ulchami va munosabatini aniklash.
- b) oldin konstruksiya kilingan modellar bilan kiyeslab u uxshashligini aniklash.
- v) kerak buladigan materiallarni aniklash.
- g) ish kanday bajariladi tayer modeldan yeki chizmadan texnika rasmi yeki fotosuratdan yeki chizmalı mustakil chizish.
- d) yigish tartibini aniklash.

Kurilish mashinalari konstruksiyalashni kutarma kran yeki ekskavatorning ishlaydigan modelini konstruktor detallari chigir mikromotordan foydalanib yasash bilan yakunlanadi. Kutarma kran dvigatel uzatish mexnizmi boshkarish organlariga egadir. Kran modeli gildiraklarda yurish kutarish strelasining urnida aylanishi 100 gr kutarganda kran aganab tushmasligi kerak. Simlar batareyaning

bir plyusiga ulchaganda kran yukini kutarishi ikkinchisiga ulanganda yukni tushurish kerak buladi.

Nazorat topshiriklari

2.1.1. Kanday konstruktor turi kup tarkalgan?

- a) kogozdan kartondan chuyandan
- v) plastmassa metal yegoch konstruktor.
- s) kogozdan plasmassadan.

2.1.2. avtomobilning asosiy vazifasi nimalardan iborat.

2.2.1. Avtomobil rama kismi kanday vazifani bajaradi.

2.2.2. Avtomobillar ishga kura kanday turlarga ajratish mumkin.

- a) transport maxsus
- v) transport yengil
- s) yuk tashuvchi

2.2.3. Kurilish mashinalarining vazifalarini izoxlang.

Adabiyetlar ruyxati

1. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

2. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

3. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.

4. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.

5. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.

6. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu: № Boshlangich sinf ukituvchisining ukuv yiliga va darsga tayergarligi.

Ajratilgan soat – 4

Mashgulot turi- ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Ukuv jarayeni rejalashtirishning axamiyati va ukituvchining ukuv yiliga tayerlanishi.

2. Ukituvchining darsga tayerlanishi.

Tayanch tushuncha va iboralar: ukuv jarayeni, turli materiallar, ta'minlash, konstruksiya, maktab bazasi, ukuv adabiyatlari, metodik birlashmalar, darsning maksadi, mexnat obyekti jixozlari, darsning borishi.

1-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: talabalarga ukuv jarayenini rejalashtirish, ukituvchining ukuv yiliga tayerlanishi tugrisida tushuncha beradi.

Identiv ukuv maksadi:

- 1.1. ukuv jarayenini rejalashtirishda ukituvchi vazifalarni izoxlaydilar.
- 1.2. ukituvchining ukuv yiliga tayerlanishni suzlab boradilar.

1-asosiy masalaning bayeni

Ukuv jarayenini rejalashtirish ukituvchining mashgulotlariga tayerlanishda asosiy urin tutadi. Ukuv rejasini rejalashtirish tufayli ukituvchi va ukuvchilar ustaxonasidagi mashgulotlarda mexnat ta'limi vazifalari va maksadlariga uning prinsiplariga va ukuvchilar bilan ishlashga kuyiladigan boshka talablarga muvofik xamma ishlarni oldindan kurish mumkin. Ukuv rejasini rejalashtirishda ukituvchi kuyidagi asosiy didaktik vazifalarni xal kiladi.

1. Ukuv jarayenini moddiy jixatdan uz vaktida ta'minlash imkoniyati yaratiladi. Xususan ustaxonalarni turli materiallar va asboblardan bilan ta'minlash mudattlari oldindan ma'lum buladi. Buning axamiyati katta. Chunki ta'minot ma'lum kiyinchiliklar bilan bogliq, shuningdek, xar doim biror vaktida rezerviga ega bulish kerak.

2. Mexnat mashgulotlarining mazmuni bilan boshka ukuv predmetlarining mazmuni orasidagi boglanish yeritiladi. Ukituvchi ukuv materialini aloxida darsga taksimlab, mexnat buyicha mazkur anik mavzuni urganishgacha ukuvchilar boshka predmet darslarida kanday bilimlar olganliklarini aniklaydi: shundan kelib chikib mexnat ta'limi bilan fanlarning asoslarini urganish orasida didaktik boglanishni ta'minlash mumkin.

3. Yogochga ishlov berish va metallga ishlov berish uzaro muvofik ish olib borishga erishiladi.

4. Chorak, yarim yillik va yillik yakunlari chikarishda ukituvchi uchun ukuv rejaning bajarilishini tekshirish oson. Buning uchun rejalashtirilgan ish bilan amalda bajarilgan ishni takkoslash yetarli.

5. Ukuv bulimi xalk maorifi tomonidan ta'lim jarayenini nazorat kilish yengillashadi.

Ukituvchining ukuv yiliga tayerlanishi . Ukuv yili tugashi bilan ukituvchini navbatdagi ukuv yiliga tayerlanishi boshlanadi. Mexnat ukituvchisi jixoz va asboblarning xolatini tekshiradi. Jixozlardagi mayda nosozliklarni ukituvchining uzi bartaraf kiladi.

Ukuv ishini rejalashtirish maktab dasturini va undagi tushuntirish xatini urganishdan boshlanadi. Tushuntirish xatini urganishda mashgulotlarning vazifalarning shuningdek, ukuv prosessini tashkil kilishga, kursatmali kullanmalardan foydalanishga, ukuvchilar faoliyatini tekshirish, baxolash va xokozolarga oid metodik kursatmalarni sinchklab analiz kilish kerak.

Buyumlarni tanlash ukituvchi mashgulotlarini utkazishga tayerlashda ma'suliyatli boskich xisoblanadi, chunki buyumlar uz vazifalariga kura ijtimoiy foydali bulishi kerakligidan tashkari ularga yana kator talablar xam kuyildi.

1.Buyumlarga ishlov berish ukuv dasturidagi mavjud operasialardan iborat bulishi kerak.

2.Buyumni tayerlash bilan boglik ish talab kilinayetgan aniklik jixatidan xam rejalashtirilgan vakt normasi jixatidan xam ukuvchilarning kuchlari yetadigan bulishi kerak.

3.Buyum vazifasi va konstruksiyasiga kura ukuvchilar tushuna oladigan bulishi kerak. Bu talab ayniksa ukuvchilar xar xil modellarni tayerlayetganda muxim.

Maktab raxbarlari darslardagi mexnat mashgulotlarini xar xil korxonalarning buyurtmalari asosida tashkil kilishga intiladilar, chunki bu xolda ukuvchilarning unumli mexnatini yulga kuyish mumkin.

Ammo bunda ukuvchilarni fakat ishlanadigan konkret detallar bilangina emas, balki bu detallarning vazifalari va mashinadagi urni bilan xam tanishtirish kerak buladi. Bunda ukuvchilardan detallarni tayerlash buyicha talabalargina emas, balki ularni asoslab berishni talab kilish xam mumkin buladi, chunki xar bir talab detalning mashinada bajaradigan funksiyasidan kelib chikadi. Shunga kura ukuvchilarning mexnati ongli mexnatga aylanadi, bu esa butun ta'lim-tarbiya ishining natijalariga ijobiy ta'sir kiladi.

Nazorat topshiriklari

1.1.1. Ukuv rejasini rejalashtirishda ukituvchi nechta didaktik vazifalarni xal kiladi?

A) 3 ta

V) 4 ta

S) 5 ta

1.1.2. Ukuv rejasini rejalashtirishning didaktik vazifalarini Farkini ayting.

1.1.3. Ukituvchi mavzusiga oida konspekt rejani kimga tasdiklash kerak?

A) sinf raxbari

V) Ukuv ishlar buyicha direktor urinbosari

S) direktor

2-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi:

Ukituvchining maksadlari:

Talabalarga mavzu buyicha mashgulotlarga kanday tayerlanishi tugrisida tushintiradi.

Identiv ukuv maksadlari:

2.1. Kalendar reja tuzadilar

2.2. Ukituvchining mashgulotga tayergarligini izoxlaydilar.

2-asosiy masalaning bayeni:

Ukituvchining navbatdagi mavzu buyicha mashgulotlarga tayerlash.

Ukituvchining navbatdagi mavzu buyicha mashgulotlarga tayerlanishi kalendar plan tuzishdan boshlanadi.

Maxalliy sharoitlarga bog'lik xolda kalendar plan bir yula butun ukuv yiliga, yarim yil yeki ukuv choragiga tuzilishi mumkin. Agar materiallar tasodifiy manbalardan keladigan bulsa, plan kiskarok ammo ukuv choragidan kam bulmagan muddatga tuziladi.

Butun grupp bilan frontal tarzda urganib bulmaydigan mavzular uchun aloxida grafik tuziladi.

Buyumni tayerlash texnologiyasidagi variantlilik jixozlardan ancha tula foydalanish imkonini beradi. Masalan sirkul tayerlash darsida texnologiyaning bir kancha varianti berilishi mumkin. Ukuvchilar bu texniyalogiyalar buyicha ishlab toblashni xar xil vaktida bajaradilar. Shu usul bilan kizdirish kurulmasidan uzluksiz foydalaniladi. Ukuv mavzusining mazmunini tashkil kiluvchi butun materialni ukituvchi mashgulotlarga taksimlaydi, dars tiplarini, ular orasidagi boglanishlarni aniklaydi. Ta'lim metodlarini, ukuvchilar ishlaydigan obyektlarini belgilaydi. Bunday berilgan mavzu buyicha darslar sistemasini ishlash masalasi xal kilinadi, ya'ni shunday darslar tuplamini aniklaydiki, bunday ular orasida didaktik asoslangan boglanishlar ta'minlanadi.

Ilgor ukituvchilar ishlarining anamezi shuni kursatmokdagi, u yeki bu mavzu buyicha darslar sistemasini tashkil etishda kuyidagilarga amal kilish zarur. 1) Mavzuning ukuv predmetidagi urni va ukuvchilar egallashi kerak bulgan bilim, kunikma va malakalar doirasi. 2) nazariyaning praktika bilan bog'likligi 3) ukuvchilarning yangi mavzuga tayergarligi 4) materialning mantikiy bayeni 5) Ukuvchilar moddiy ishlarining imkoniyatlari 6) mavzuni urganishdan kutilgan natija 7) Darslar bilan ukuvchilarning sinfdan tashkari mashgulotlari orasidagi boglanishi.

Ukituvchi xar bir mashgulotlarning mazmunini oldindan bilsa, ukituvchilarning tayergarliklarini aniklash va ular oldiga utilgan materialni takrorlashga doir topshirik kuyishi imkoniga ega buladi. Yukorida kursatilgan barcha ishlar natijasida navbatdagi temani urganishning kalendar plan tuzilishi xam mumkin.

Ukituvchining darsga tayerlanish.

Ukituvchining darsga tayerlanishda tashkiliy va metodik xarakterdagi tadbirlarni, shuningdek maxoratni oshirish tadbirlarini ifodalash mumkin.

Mutloko ayenki, ukituvchining bilimlari ukuvchilardan talab kilinadigan bilimlardan ancha keng, chukur bulishi kerak. Ukituvchi ukuvchilarning ukuv programmasinidan tashkari savollarga javob berishga tayer bulishi kerak.

Ukituvchining darsga metodik tayergarligi ukuv adabiyeti ustida ishlahdan boshlanadi. Ukituvchi yangi ma'lumotlarni kullanmallarni karab chikadi. Ukituvchi fan asoslari buyicha ukuv adabiyeti bilan xam foydalanadi. Bu ish 2 ta asosiy sababaga kura zarur.

1. Kullanma ukuv programmasini bajarish uchun yetarli minimum material bayen kilingan.

2. Kullanma ukuv materiali ukuvchilarning umumiy rivojlanishiga va ularning fan asoslaridan olgan bilimlariga mos saviyada bayen kilinadi.

Bu ukituvchiga materiallarni ukuvchilarni tushunarli bayon qilishga tayaylashida yordam beradi. Ukituvchiga mashg'ulotlar boshlangunga qadar ukuvchilarga mehnat topshirig'i sifatida belgilanadigan obyektning mustaqil tayaylash tavsiyasi qilinadi. Bu ish metodik nuqtali nazardan bir qancha sabablarga qura muxumdur.

1. Mehnat usullarini mukammal egalaganini va shaxsan namuna bulishini kurgan ukuvchilar nazorida ukituvchining obrusi ortadi.

2. Ukituvchi tayaylagan na'munoslar ukuvchilarga etalon sifatida xizmat qiladi.

3. Ukituvchi mehnat prosesini mustaqil bajarib, ukuvchilar kandy kiyinchiliklarga duch kelishini kandy xatolarga yul kuyishlari mumkinligini aniq tasavvur qiladi.

Ba'zan ukituvchi yangi materialni yetarlicha aniq bayon qila olmasa, mehnat usulini bajarishni yetarlicha yakkol kursata olmasa, uning aybi bilan xatolar sodir buladi. Xatolar obyektiv sabablarga qura ruy beradi. Masalan ba'zan materiallarni kirkishni bajarish yetarli bulmay koladi. Ukituvchining vazifasi avvalo xatolarning oldini olishdan iboratdir. Shu sababli mehnat ukituvchisi ukuvchilar yul kuyadigan xatolarni muntazam analiz qiladi va bu xatolarni izlaydi. Kaysi temalarni urganishda ukuvchilar xatolarga yul kuyishlari va bu xatolarning xarakterini oldini yillar tajribasidan bilgani xolda u xatolarining oldini olish tadbirlarini belgilaydi. Darsning sifati kur jixatdan ukituvchining tashkiliy mamolarini oldindan ishlab chikishga bogliq. Kursatmani kullanmalarni tayaylash ukituvchidan jiddiy e'tiborni talab qiladi. Bunda gap avvalo texnik xujjatlar, chizmalar va operatsiya kartalari xakida bormokda. Operatsiya kartalarining kandy formada bulishi masalasi buyumning murakkabligiga, ukuvchilarning tayaygarligiga, kartalarga kay darajada, mufassal kursatmalar berilishiga karab xal qilinadi.

Joriy ishlarni xisobga olish jurnalda amalga oshiriladi, bu jurnalda ukuvchilarning davomati uzlashtirishlari kayd qilinadi, shuningdek mashg'ulotlarning mazmuni xam yeziladi. Ukituvchining darsga tayaylanishi dars planini tuzish bilan yakunlanadi.

Nazorat topshiriklari

2.1.1. Kalendar rejani kancha vaktida tuzadilar.

A) bir oyga

B) Butun ukuv yiliga, yarim yilga yeki ukuv choragiga

V) ukuv choragiga bir kunga

2.1.2. Ukituvchining mashg'ulotga tayaygarligini izoxlaydilar.

2.1.1. Ukituvchining darsga metodik tayaygarligi nimadang boshlashi kerak. A) ukuvchilarni bilimini sinaydilar

V) ukuv adabiyeti ustida ishlaydi.

S) tajribadan

Adabiyotlar ro'yxati

1. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar.

2. Mehnat ta'limdan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.
3. Vorobyev A. i. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'llash metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1980. 14-18 betlar.
4. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
5. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
6. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995, 45-65 betlar.

Mavzu №. Boshlangich sinf mehnat darslarida metal va kotishmalar xaqida tushunchalar berish.

Ajratilgan soat – 4

Mashg'ulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar

- 1.1.3.1. Metal va kotishmalar tugrisida tushuncha berish.
- 1.1.3.2. Metal bilan ishlaganda qullaniladigan asboblarning turlari.
- 1.1.3.3. Sim bilan ishlash va undan uyinchoklar yasash texnologiyasi

Tayanch tushuncha va iboralar: metal turlari, kotishmalar, ximiyaviy tadjikot, kora metal, chuyan pulat, tunika, mis, kalay, sim, tunuka kaychi.

1-asosiy masala buyicha ukutuvchining maksadi: metall va kotishmalar xakida tushuncha berish, ulardan sanoatda foydalanish, metallar bilan ishlaganda foydalanadigan asboblardan tanishtirish.

Identiv ukuv maksadi:

- 1.1. Metalni ma'nosini aytadilar.
- 1.2. Misning texnik xususiyatini izoxlaydilar.

1-asosiy masalaning bayeni

Metall suzi grekcha yerdankazib olaman degan mazmunda bulib, u dastlab kon, kazilma, degan ma'nolarni anglatadi. Kadimgi dune xalklari fakat oltin, kumush, mis, kalay, temir, simob kabi 7 xil metalnigina bilishgan.

Keyinchalik ximiyaviy tadjikot metodlari rivojlana borgan sari metallar soni xam ortib bordi. Mashinasozlik va kotishmalardan mashinasozlik, kishlok xujaligi, transport va turmushda keng foydalaniladi. Ukuvchilar metall rangli va kora metall gruppalarini bilish kerak.

Kora metallar temirning uglerod bilan kotishma va ozrok mikdordagi kremniy, marganes, fosfor va boshka elementlar aralashmasidan iborat buladi.

Tarkibidagi uglevodorodningmikdoriga kura kora metall chuyan va kora metall pulatga bulinadi.

Pulat – bu chuyanni turli usullarda ishlab chikariladigan tarkibida 2 dan kamrok uglerodli temir kotishmasidir.

Amaliy mashgulotlarni utkazish jarayenida ukuvchilar pulat va kotishmaning kora va ok tunika, felga, stanial, yupka polasa kilingan pulat, sim kabi turli bilan tanishiadilar. Shuning uchun ularning ayrim xususiyatlarini bilishi kerak.

Tunika- bu yupka yumshok pulat taxta bulib, tarkibida uglerod kam, shunga kura u yukori egiliuvchanlikka ega bulsada, unchalik pishik va kattik bulmaydi. Ikki tamoniga yupka kalay koplangan tunuka – ok tunika deyiladi. U sillik, yaltirok, toza satxga ega buladi.

Kalay katlami tufayli bunday tunika zanglamaydi. Bunday ximoya katlami bulmagan tunika kora tunika deyilib u zanglaydi.

Felga – metalning juda yupka prokat kilingan listi, kalinligi 0,1mmdan kam.staniol felga tarkibiga kura kalay va alyuminiyning juda yupka prokat kilingan kotishmalarining maxsus turidir. Staniol folga bilan birgalikda elektr asboblarda keng kullaniladi.

Rangli metallarga mis, alyumin, kurgoshin jez va boshka metallar ularning kotishmasi kiradi. Ukuvchilar amaliy mashgulotlar jarayenida duch keladigan ayrim rangli metallar tafsiloti:

Mis – kizgish rangdagi metall, elektr va issiklikni yaxshi utkazadi. Mis asosan elektr sanoatida elektr simlarni tayerlashda kullanadi. Eritilgan mis 0,5%iga yakindan mis kotishmalari tayerlanadi.

Alyuminiy – bu kumushsimon rangdagi yumshok, yengil, kayishkok metaldir. Unga kul asboblari bilan ishlov berish oson. Nuksoni unchalik pishik emas. Shuning uchun alyuminiydan kupincha boshka rangli metallar kotishmasidan foydalaniladi.

Kalay – kumushsimon, ok rangdagi, yumshok meta, 232 S xaroratda eriydi, zanglamaydi. Yuksak egiluvchanlik xususiyatiga ega. Kalaydan kotishmalar ishlab chikarishda foydalaniladi.

Mexnat darsida odatda boshka materiallar bilan kushgan xolda foydalaniladi: sim, folga va tunukani kurib chikish va ulardan narsalar yasashda foydalaniladi, bu metallarning egiluvchanligi, elastikligi, kogoz, karton xamda gazlamadan anchagina pishikligini kursatish kerak.

Metall bilan ishlaganda kullaniladigan asboblari: taxta kilingan metalnikirkishda maxsus tununika kaychilari kerak buladi. Simni jagi utkir ombir bilan, folga va stanial oddiy kaychi bilan kirkiladi. Soat siferblati uchun sim, mukova ishlarida sim iskanja, tabiatshunoslik, matematika, ona tili darslari uchun yasalgan kullanmalarni mustaxkamlovchi detallar va boshka ishlarda kushimcha bolga, egov kabi asboblari xam kerak buladi.

Metalga zarb kilish ishlari. Metal taxtaga zarb kilish kadim davrlardan Misrdan, Gresiya va Shark mamlakatlarida keng tarkalgan amaliy tasviriy san'at

usullaridan biridir. Zarb kilish metal listiga maxsus asboblari yordamida burtma ta'svir kabi naksh tushurish demakdir.

Zarb kilish bilan turli predmetlar: kurol-yarog, vazalar, idish-tovoklar bezatiladi, binolarni bezash uchun burtma tasvirlar kilinadi.

Metallga ishlov berishning boshka turi – prosechka xam mavjuddir. Bu turdagi naksh yassi va burtma bulishi mumkin.

Chekan jarayenida oddiy, uni bir necha boskichga bulishi mumkin. 1. materiallarni tayerlash, 2. rasmini chizish. 3. chekan jarayeni. 4. Pukamni jilolash va bezash.

Shunday kilib tayerlangan materialning teskari yeki ung tomoniga razmetka kilinadi. Sungra ta'svirning konturini siyexsiz sterjin sharigi bilan chizib chikish kerak. Bosilgan tasvir relyefida yanada kutarilishi. Burtib chikishi uchun old yeki teskari tomonidagi fon nuqtalari bilan chukurlashtiriladi yeki tayekchaga yassi tomoni bilan bosib chikariladi. Detallarning ayrim kismini burtib chikkan, ayrimini botik kilinadi.

Yumshok, yupka metaldan ukuvchilar yassi, yarim xajmli buyumlarni yasashlari mumkin. Yassi detallar bilan tabrik otkritkalari, albomlar, kutichalarni bezasa buladi. Ukuvchilar turli nishonlar, musobaka goliblari uchun medallarni zarb kilish mumkin.

Nazorat topshiriklari:

2.1.1. Xar bir asboblarning vazifasi tushununtiring.

2.1.2. Egovning turlarini sanab uting.

2.2.1. Tunika kaychini oddiy kaychidan farkini tushuntiring.

3-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Talabalarga sim bilan ishlash va undan uyinchoklar yasash usullarini tushuntirish.

Identiv ukuv maksadlari:

5.1. Boshlangich sinflarda simlardan foydalanish usullarini suzlab beradi.

5.2. Simlardan uyinchoklar takrorlaydi.

2-asosiy masalaning bayeni.

Sim bilan ishlash va undan uyinchoklar yasash: Turli maydonda maydachuyda narsalarni yasashda xilma-xil ishlardan yasash mumkin.

Kattik pulat yeki alyuminiy simdan texnik modellashda bir kator detallarni yasashda foydalaniladi. Bu simdan arava, avtomobil uklari, suvparragi, yumshok uyinchoklar va shu kabilarni tayerlashda foydalaniladi.

Ishlab chikarilayetgan simlarning ayrim xususiyatlari xakida ma'lumotlar. Chikarilayetgan simlarning diametri 0, 005 + 17 mm gacha buladi. Simlardan turli maksadlarda: elektr, radio, telefon, purjinalar, muzika asboblari uchun torlar yasash va shu kabilardan foydalaniladi.

Simdan tayyorlanadigan narsalardan turli maksadlarda foydalanish mumkin. Simdan yasaladigan xar kanday uyinchok bir bulakdan xech kanday kirkishlarsiz, ulashlarsiz yasalishi kerak. Ayrim bulaklardan fakat bezash maksadlarida foydalaniladi. Ishni oddiy narsalarni yasashdan boshlagan ma'kul.

Xutik, echki va shu kabilarni yumshok simdan tanasini yasashdan boshlab, keyin oyeklari, boshi, kuloklari kilinadi. Uni kiyintirish xam mumkin, buning

uchun unga rangli ip urab chikiladi. Ip, gazlamalardan kokil, dum yasaladi. Umuman figurani uz istagiga kura bezash mumkin.

Turli xil ajoyib odamchalarni yasash uchun 400 mm sim, xar-xil rangdagi kogoz, gazlama, muyna machalka, rangli ip, shablon uchun kogoz kerak buladi. Avval narsa yasaladigan barcha detallar tayerlanadi. Oyek-kul, gavda burab yasaladi. Ularni bir-biri bilan ulab chiziladi va unga xar xil bezaklar beriladi. Yumshok simdan xilma-xil uyinchoklarni yasash mumkin. Taklif etilayotgan rasmlar ukuvchida ijod va fantaziya cheksizligini oshiradi.

Simlardan jumboklar yasash.. Sim jumboklari bir-biriga birikkan sim figuradan iborat bulib, ularni butunligini va tashki kurinishini buzmay, ya'ni simlarni sindirmay va egmay bir-biridan ajratish kerak. Jumboklarni yasashda urtacha katiklikdagi 1,5 – 3 mm simlardan foydalaniladi. Xar bir sim jumbokni yasashga kirishdian oldin natural kattalikda chizib kurish kerak. Bunda sim jumboklarning turli detallari uz muljallagan joyiga kat'iy muvofik rioya kilish kerak.

Sim jumboklarini yasashda bolga, jagi utkir, jagi yassi va jagi yumalok ombir kerak buladi. Simni barcha konturlar buyicha rasmga anik muvofik iladigan kilib kirkish kiyin.

Xar bir sim jumbokda fakat figuralarni kanday ajratish yulinigina emas, balki keyin ularni biriktira bilish xam muximdir.

Nazorat topshiriqlari:

3.1.1. Chikarilayotgan simlarning diametri 0,005 dan 17 mm gacha buladi. Javob tugrimi?

- A) tugri
- V) kisman tugri
- S) notugri

3.1.2. Boshlangich sinflarda kanday simlardan foydalaniladi?

5.2.1. Boshlangich sinflarda simlardan kanday uyinchoklar yasaladi?

5.2.2. Simdan jumboklarni yasashda urtacha kattalikdagi 1,5 – 6 mm simlardan foydalaniladi.

- A) tugri
- V) kisman tugri
- S) notugri

3.2.3. Kanday omburlar sim bilan ishlaganda kerak buladi?

3-asosiy masalaning bayeni:

Ukituvchining navbatdagi mavzu buyicha mashgulotlarga tayerlanish kalendar reja tuzimidan boshlanadi.

Maxalliy sharoitlarga boglik xolda kalendar reja bir yula butun ukuv yiliga, yarim yil ukuv choragiga tuzilishi mumkin. Agar materiallar tasodifiy manbaalardan keladigan bulsa, reja kiskarok ammo ukuv choragidan kam bulmagan muddatga tuziladi.

Butun grupp bilan frontal tarzda urganib bulmaydigan mavzular uchun aloxida grafik tuziladi.

Buyumni tayerlash texnologiyasidagi variantlilik jixozlaridan ancha tula foydalanish imkonini beradi. Masalan, sirkul tayerlash darsida texnologiyaning bir kancha varianti berilishi mumkin. Ukuvchilar bu texnologiyalar buyicha ishlab toblanishi xar xil vaktda bajaradilar. Shu usul bilan kizdirish kurulmasidan uzluksiz foydalaniladi. Ukuv mavzusining mazmunini tashkil kiluvchi butun materialni ukituvchi mashgulotlarga taksimlaydi, dars mavzularini, ular orasidagi boglanishlarni aniklaydi, ta'lim metodlarini ukuvchilar ishlaydigan obyektlarni belgilaydi.

Bunda berilgan mvzu masalasi xal kilinadi, ya'ni shunday darslar tuplamini aniklaydiki, bunda ular orasida didaktik asoslangan boglanishlar ta'minlaydi. Ilgor ukituvchilar ishlarining ana shu mezoni shuni kursatmokdaki, u yeki bu mavzu buyicha darslar sistemasini tashkil etishda kuyidagilarga amal kilish zarur.

- 1) Mavzuni ukuv predmetidagi urni va ukuvchilar egallashi kerak bulgan bilim, kunikma va malakalar doirasi.
- 2) Nazariyaning praktika bilan boglikligi.
- 3) Ukuvchilarni mantikiy bayeni.
- 4) Materialning mantikiy bayeni.
- 5) Ukuvchilar ijodiy ishlarining imkoniyatlari.
- 6) Mavzuni urganishdan tutilgan natija.
- 7) Darslar bilan ukuvchilarning sinfdan tashkari mashgulotlari orasidagi boglanishi.

Ukituvchi xar bir mashgulotning mazmunini oldindan bilsa, ukuvchilarning tayergarliklarini aniklash va ular oldiga utilgan materialni takrorlashga doir topshirik imkonga ega buladi.

Yukorida kursatilgan barcha ishlar natijasida navbatdagi mavzuni urganishning kalendar-rejasi tuzilishi xam mumkin.

Ukituvchining darsga tayerlanishi. Ukituvchining darsga tayerlanishida tashkiliy va metodik xarakterli tadbirlarni, shuningdek maxoratni oshiriiiish tadbirlarini ifodalash mumkin.

Mutloka ayonki, ukituvchining bilimlarini ukuvchilardan talab kilinadigan bilimlardan ancha keng, chukur bulishi kerak. Ukituvchi ukuvchilarning ukuv dasturidan tashkari savollarga javob berishga tayer bulishi kerak.

Ukituvchining darsga metodik tayergarlig ukuv adabiyeti ustida ishlashdan boshlanadi. Ukituvchi yangi ma'lumotlarni kullanmalarni karab chikadi. Ukituvchi fan asoslari buyicha ukuv adabiyeti bilan xam foydalaniladi. Bu ish 2 ta asosiy sababga kura zarur.

- 5.2.2.1. Kullanma ukuv dasturini bajarish uchun yetarli minimum material bayen kilingan.
- 5.2.2.2. Kullanma ukuv materiali ukuvchilarning umumiy rivojlanishiga va ularning fan asoslaridan olgan bilimlariga mos saviyada bayen kilinadi, bu ukituvchiga materialni ukuvchilarni tushunarli bayen kilishga tayerlanishda yerdam beradi. Ukituvchiga mashgulotlar boshlangunga

kadar ukuvchilarga mehnat topshirigi sifatida belgilanadigan obyektni mustakil tayerlash tavsiya kilinadi. Bu ish metodik nuqtai nazaridan bir kancha sabablarga kura muximdir.

- 1) Mehnat usullarini mukammal egallashni va shaxsan namuna bulishini kurgan ukuvchilar nazarida ukituvchining obrusi ortadi.
- 2) Ukituvchi tayerlagan na'munalar ukuvchilarga etalon sifatida xizmat kiladi.
- 3) Ukituvchi mehnat prosessini mustakil bajarib, ukuvchilar kanday kiyinchiliklarga duch kelishini kanday xatolarga yul kuyishlari mumkinligini anik tasavvur kiladi.

Ba'zan ukituvchi yangi materialni yetarlicha anik bayen kila olmasa, mehnat usulini bajarishni yetarlicha yakkol kursata olmasa, uning aybi bilan xatolar sodir buladi. Xatolar obyekti o'v sabablarga kura xam ruy beradi. Masalan ba'zi materiallarni kirkishni bajarish uchun ukuvchining jismoniy rivojlanishi yetarli bulmay koladi. Ukituvchining vazifasi avvalo xatolarning oldini olishdan iboratdir. Shu sababli mehnat ukituvchisi ukuvchilar yul kuyadigan xatolarni analiz kiladi va bu xatolarning sabablarini yukotishni yullarini izlaydi. Kaysi mavzularni urganishda ukuvchilar xatoldarga yul kuyishlari va bu xatolarning xarakterini oldini yillar tajribasidan bilgani xolda u xatolarning oldini olish tadbirlarini belgilaydi.

Joriy ishlarni xisobga olish turlarida amalga oshiridi, bu jurnalda ukuvchilarning davomati uzlashtirishlari paydo kilinadi, shuningdek mashgulotlarning mazmuni xam yeziladi. Ukituvchining darsga tayerlanishi dars rejasi tuzish bilan yakunlanadi.

Nazarot topshiriklari:

2.1.1. Kalendar rejani kancha vaktga tuzadilar?

- A) bir oyga
- V) butun ukuv yiliga
- S) ukuv choragiga bir kunga

2.1.2. Ukituvchining mashgulotga tayergarligini izoxlaydilar.

2.1.1. Ukituvchining darsga metodik tayergarligi nimadan boshlanishi kerak?

- A) ukuvchilarni bilimni sinashdan
- V) ukuv adabiyeti ustida ishlashdan.

S) tajribadan

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barkomol-avlod Uzbekiston tarakkiyotiningi poydevori. T., 1997 y.
2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
4. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986.

5. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993.

6. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995.

7. Maktabda politexnik ta'lim. P..Atutov T., Ukituvchi. 1998 y.

3. Umumiy urta ta'lim maktablarida kasbga yunaltirish metodik tavsiyanoma. T., TDPU. 2000. U. Tolipov.

4. Mehnat ta'lim buyicha urta umumiy ta'lim maktablar uchun dastur. T. 1998 y.

5. Pedagogika. Munavvarov. T., Ukituvchi. 1996 y.

Mavzu. Maktab ta'lim jarayonida kasb tanlashga yullashning formalari va metodlari

Ajratilgan soat - 4

Mashgulot turi – ma'ruza

Asosiy masalalar

1. Kasbga yunaltirishning tarixiy tarakkiyoti xakida tushuncha berish.
2. Mehnat ta'limi jarayonida kasb tanlashga yullashning maksadi, vazifalari, forma va metodlari

Tayanch tushuncha va iboralar: Xunormandchilik, kasb-kunar, Kasb byurosi. Inson-inson, inson-tabiati, inson-texnika, inson belgilar tizimi, inson badiiy obraz. Kasbiy maslahat, kasb tanlovi, kasbiy moslashish xissiy irodaviy xislatlar.

1-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Talabalarga kasbga yunaltirishning tarixiy tarakkiyoti kasblar tugrisida tushuncha berish

Identiv o'quv maqsadlari

- 1.1. Kasbga yunaltirishning tarixiy tarakkiyotini tushuntirib beradilar
- 1.2. Kasb tiplarini izoxlaydilar.

1- asosiy masalaning bayoni:

Mustakil Uzbekiston Davlat siyosati darajasiga kutarilgan ta'lim soxasida amalga oshirilayotgan isloxatlar jarayonida asosiy bugin xisoblangan umumiy urta ta'lim maktablari faoliyatining muxim vazifalaridan biri ukuvchilarni xayotga tayyorlash va kasb tanlashga yunaltirishda iboratdir.

Kasbga yunaltirishga yoshlarning kasbni erkin va mustakil toplashning ilmiy-amaliy tizimi sifatida karash lozim. U xar bir shaxsning xam individual xususiyatlarini, xam xalk xujaligi monfaatlari nutki nazaridan mehnat resurslarini tulokonli ta'minlash, bozor iktisodiyoti munosabatlari zaruratini xisobga olish kerak. Ukuvchilar shaxsini shakllantirishning omili sifatidagi mehnat tarbiyasining samaradorli gini oshirishga kasb tanlash ishlarining puxta uylab tashkil kilinishi katta rol uynaydi. Xar bir ukuvchining oldida uzi yoktirgan kasbni tanlash uchun keng imkoniyatlar bor.

Xar kaysi maktabdagi kasb tanlash ishlarining vazifasi va mazmuni uning atrofidagi ishlab chikarishning xususiyatlari, tabiiy sharoitlari mazkur iktisodiy tumondagi xalk xujaligi va madaniyatining rivojlanish yunalishlari bilan belgilanadi. Maktab uz tarbiyalanuvchilarini kasblar, mexnatining mazmuni, u yoki bu kasb egalariga kilinadigan talablar xakidagi bilimlar bilan kurollantirish ukuvchilarning individual, jismoniy va psixologik xususiyatlarini urganish va ularga ana shu xususiyatlarga mos kasblarni tanlashlarida yordam berish kerak.

Mexnat va kasbiy tayyorgarlik tizimi bevosita yoshlarning mexnat va kasb tarbiyasini, ta'limini kasbiy axborotlar, kasb tanlash, kasbga yunaltirish ishlarini amalga oshiradigan ulkan ishlardan biri bulib juda utmish tarakkiyotiga egadir. Xalkimizning millat, xalk, Elat bulib shakllanishi mexnatsiz, kasblarsiz, xunarsiz tasovvur etib bulmaydi.

Inson paydo bulishidan boshlab mexnat bilan shugullangan, turmush buyumlari yasagan namunalar bajargan. XII-XV asrlarda Movaronnaxr va Xurosonda xunar, ilmi kuloni rivojlanishi eng yukori pogonaga kutarildi. Xar bir xalk ota-bobosidan meros bulib, avloddan-avlodga utib kelayotgan uzining tarixiy –madaniy birligi bilan ajralib uziga xos xususiyatlarni saklab kelgan. Uzbeklar xam shular jumlasidandir. Respublikamizning xududida utkazilgan arxeologik tadbikotlar shuni kursatadiki, xunarmandchilik bu yerlarda ikki ming yillar oldin rivojlangan. Bu davrda sinfiy jamiyat paydo bulib, yirik mexnat taksimoti negizida xunarmandchilik mustakil soxa bulib ajralib chikkan.

IX-XII asrlarda xunarmandchilik keng rivojlanib xalkimizning xorijiy davlatlar bilan iktisodiy-madaniy alokalar avj olgan. Ayrim maktablarga asoslanib shuni aytishimiz mumkin, 32 xil xunar turi mavjud bulgan axoli yashaydigan joyni shaxar deb atalgan 1897 yili 1-chi axoli ruyxati vaktida katta shaxarlarda axolining kupchilik kismi xunarmandlar xisoblangan. Noiosh axolisining 64 foiz, Kukonning 52%. Margilonning 50% mustakil kasb – xunar egasi xisoblangan.

Xunarmandchilikning kadimiy davrlarda eng kup tarkalgan turi temirchilik, zargorlik, misgorlik va tunikasozlik bulgan. Xozirgacha keng tarkalgan kadimiy kasblar biri yogoch buyumlari yasash xunarmandchiligidir. XX asr boshlarida tikuv mashklari paydo bulishi bilan yangi xunarmandchilik kasb yuzaga keldi. Shu bilan birga, Xunarmondlar terida poyofzol, nonvoylik, kandolatchilik, kassoblik, otpozlik kasblari yuzaga kelgan.

Ulug bobokonimiz A.Navoiy uz gazallarida yoshlarni ilm-xunar egallashga chakiradi.

Ilm kasbini kildi to joni bor,

Xunar urgandi onga ki imkoni bor.

Kasb-xunar fazilati tugma bulmaydi. Xalklar va shaxar akllarida, axlok-odob, kasb xunar, odat va irodani xosil kilishi uchun insondagi zur kuch va kudrat talab kilinadi.

Kasb-xunar egallashni axamiyati tugrisida komusiy olim Abu Ali Ibn Sino (980-1037) yilning asarlarida xam kuramiz. Uning fikricha bolaga yoshligidan biror kasb xunarni urgatish lozim. Insoniyat tarixiy tarakkiyotida Sharku-Garbda xam Amerikada xam yoshlarni kasb-xunar egallashlariga aloxida e'tibor bilan

karalgan. Ularni kasb-xunar egallashlariga otalik-ustozlik maslaxatlarini, yul-yuriklarini muntazam berib kelganlar. Rasmon kasbga oid maslaxat idoralari asrimiz boshlarida poydo bula boshlagan.

Birinchi kasbni maslaxat byurosi 1yo908 yil AKSh ning Boston shaxrida tashkil etilgan bulib, bu sona kasbga yunaltirishning boshlanish deb yuritilib kelmokda.

Insonning bilim, kunikma va kobiliyatlarini tashxis kilish bilan boglik kasbga yaroklilik darajasini baxolash elementlarining paydo bulish tarixi uzok asrlarga borib takoladi. Sinab kurish va tanlovda utkazishni buyuk alloma Pifagor uz boshidan utkazgan. Ukishdan sung Gresiyaga kaytgach u uzi bosib utgan sinovlar tizimi asosida talabalar tanlab olinuvchi maktab ochgan. 1922 yilda germaniyada kasbga yunaltirish va maslaxat tugrisidagi konun kobul kilindi. Nizam tasdiklandi. Rossiyada kasbga yunaltirish XX asrning dastlabki yillarida amalga oshira boshladi. 1927 yilda Leningradda tashkil etilgan kasbiy maslaxat byurosi misol bula olish mumkin.

Uzbekiston mustakillikni kulk kiritilgan yildan boshlab ta'lim tizimida tub uzgarishlar ruy bermokda. «Ta'lim tugrisida» gi Konuni «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ning kabul kilinishi natijasida xalk xujaligining malakali mutaxassis kadrlar bilan ta'minlash tizimi yarotilmokda.

Mexnat predmetiga karab barcha kasblar 5 tipga bulinadi. Inson-tabiati. Bu tipga masalan, kuyidan kasblar kiradi. Urugshunoslik, meva-sobzavotshunoslik, agronomiya, zootexnik, usta-charvador.

«Inson-tabiati» tipidagi kasblardan kushidagilarni ajratib kursatish mumkin. Usimliklar organizmi mexnat predmeti bulgan kasblar.

Inson texnika bunday kasblar tipida mexnatning asosiy yetakchi predmeti-texnika obyektlar, mashinalar, mexanizmlar va boshkalar metall ishlab chikarish, transport mashinalarini remont kilish, sozlash va ularga kizmat kursatish.

3. Inson bu yerda asosiy mexnat predmeti odamlardir. Mazkur tipga kiradigan kuyidagi kasblarni ajratib kursatish mumkin. Insonlarni ukitish va tarbiyalash bilan, bolalar jamoalarini uyushtirish bilan boglik bulgan kasblar.

Ishlab chikarish boshkarish (raxborlik)

Moishiy savdo xizmati

Axborot kizmati kursatish bilan boglik bulgan kasblar.

Medisina xizmati kursatish bilan boglik bulgan kasblar

4. Inson – belgim sistema. Kasblarning bu tipdagi shartli belgilar, rakamlar, kadrlar. Xozirgi zomon kishisi belgilar va belgi sistemalari dunyosida – tekstlar, chizmalar, sxemalar, kartalar, jadvallar, formulalar yul belgilari ichida yashaydi. Binobarin bularning xammasini biladigan tegishli mutaxassislar xam zarur.

5. Inson badiiy obraz. Kasblarning bu tipdagi badiiy obrazlar, ularning tizimi usullari yetakchi mexnat predmeti xisoblanadi. Bu yerda kuyidagi kasblarni ajratib kursatish mumkin:

tasviriy faoliyat bilan boglik bulgan kasblar

musika faoliyat bilan boglik bulgan kasblar

adabiy-badiiy faoliyat bilan boglik bulgan kasblar
akterlik-soxna faoliyat bilan boglik bulgan kasblar

Nazorat topshiriqlari

- 1.1.1. Siz ukuvchini kasbga yunaltirish vaktida kaday sifatlarini bilishingiz zarur?
 - a) fikrlash kengligi
 - v) xotirasi mustaxkamligi
 - s) ziyroklik
 - d) individual
 - ye) barchasi
- 1.1.2. XII-XV asrlarda Movaraunnoxr va Xuryusonda xunar, ilim kulani rivojlanishi eng yukori pogonaga kutarilganligini tushintiring
- 1.1.3. Ilm kasbini kildi to joni bor
Xunar urgandi onga ki imkoni bor
Kaysi allomaning gazalida yoshlarni ilm xunar egallashga chokiradi
 - a) Abu Ali Ibn Sino
 - v) Naksh band
 - s) A.Navoiy
 - d) Fitrat
- 1.1.4. Birinchi kasbiy maslaxat byurosi 1908 yil AKSh ning kaysi shaxrida tashkil etildi
 - a) Nyu-York
 - v) Vashington
 - s) Los Anjelas
 - d) Boston
 - ye) Chigago
- 1.1.5. Germaniyada nechanchi yil kasbga yunaltirish va maslaxat tugrisidagi konun kobul kilindi?
 - a) 1922 yil
 - v) 1923 yil
 - s) 1924 yil
 - d) 1925 yil
 - ye) 1926 yil
- 1.1.6. Tariximizda bulgan kasblarning bizgacha yetib kelgan kasblar bilan solishtirish va taxlil kilib bering
- 1.2.1. Mexnat predmetiga karab kasblar nechta tipga bulinadi
 - a) 1 tipga
 - v) 2 tipga
 - s) 3 tipga
 - d) 4 tipga
 - ye) 5 tipga
- 1.2.2. Kasblarning inson-tabiati tipini tushintiring?

- 1.2.3. Inson texnika kasblarida kanday tip kasblarda foydalanish mumkin?
- 1.2.4. Inson-inson mazkur tipda kanday kasblarga bogliq bulgan ishlarni bajarish mumkinligini taxlil kiling
- 1.2.5. Inson badiiy obraz bunday kasblarga kanday tipdagi kasblar kiradi?
 - a) shifokorlar va sotuvchilar
 - v) shoferlar va transport
 - s) muzika va akterlik
 - d) arxeolog va ukituvchi
 - ye) ukituvchi va shifokorlar

2-asosiy masala

Tayanch tushuncha va iboralar: Mexnat ta'limi jarayonida kasb tanlashga yullashning maksadi, vazifalari fark va metodlari

2-asosiy masala buyicha ukituvchining maksadi: Trishalabalarga, ukuvchilarni kasblarga yunaltirishning maksad vazifalari forma metodlarini tushuntirib berish

Identiv oquv maqsadlari

1. Ukuvchilarga kasbga yunaltirishning maksad va vazifalarini bilish
2. Mexnat ta'limi jarayonida kasb tanlashga yullashning farki va metodlarini tushuntirish

2 - asosiy masalaning bayoni:

Ukuvchilarni kasbga yunaltirishning asosiy maksadi xar bir ukuvchiga individual ravishda kasb yoki mexnat faoliyati soxasini asosli va tugri tanlashda yordamlashishdir. Ukuvchilarni kasbga yunaltirish umumta'lim maktabi ishining tarkibiy kismidir. Ma'lumki, agar kasb tugri tanlangan bulsa, inson uchun mexnat kuvonch, ijodiy ilxom manbaiga aylanadi, bu esa inson uchun xam, jamiyat uchun xam foydalidir. Kasb tanlashga yullash butun pedagoglar jamoasi tomonidan xol etiladigan umum maktab vazifasi xisoblanadi. Shu bilan birga , bu ishda mexnat ta'limi aloxida urinni egallaydi. Ukuvchilarni kasb tanlashda asosiy omillar ota-ona, muxit va ta'lim-tarbiyadir. Kasb tanlashning asosiy vazifasi ukuvchilarni fan asoslari, politexnik mexnat va malakalari bilan kurollantirishdan , ularni mexnat va ijtimoiy faoliyatga , kasblarni ongli ravishda tanlashga , moddiy va ma'naviy boyliklarni ishlab chikarishda ishtirok etishga tayyorlashdan iboratdir.

Maktabdagi kasb tanlashga yullash ishlari kuyidagi maksadlarni kuzda tutadi.

1. Ukuvchilarni kichik sinflardan boshlab xalk xujaligining turli tarmoklari bilan tanishtirib borish.
2. Ukuvchilarni xalk xujaligining turli tarmoklari bilan tanishtirib, ommaviy kasblarning mazmuni, sinfdan tashkari utkaziladigan tadbirlarni amalga oshirish.
3. Kasb tanlashga yullash ishlarini olib borishda ukuvchilarni asosan maktab joylash xududning korxona, tashkilotning extiyoji uchun zarur bulgan kasb va mutaxassislarga yullash.

4. Xar bir ukuvchining bulajak kasbni tanlashi obyektiv va ongli xarakatlarga ega bulishi lozim.

Ukuvchilarni kasb tanlashga yullash soxasida oldinga kuyilgan maksadlarni amalga oshirish uchun kuyidagi eng muxim vazifalar xal etilish lozim.

- I. Ularning kizikishlari, mayli va kobiliyati, psixofiziologik imkoniyatlari, jismoniy tayyorligi va solomotligi urganilishi
- II. Ularning kasblar xakidagi bilimlarini kengaytirishga doir tadbirlar uylab kurulishi
- III. Tanlangan mexnat soxasidagi amaliy faoliyatning tashkil etilishi bu ukuvchilarning kasbga kizikishlarini rivojlantirish va mustaxkamlashga yordam beradi
- IV. Maktabni bitirib chikayotgan yoshlarning kasbga kat'iy kizikishlarini tarki toptirish va mustaxkamlashda yordam kursatish, ishlab chikish sharoitlariga kunikishiga doir tadbirlar belgilanishi kerak.

Kasb tanlash juda muxim masala bulib kupincha ukuvchilar uni mustakil xal kila olmaydilar. Bu masalada ularga maktab yordam berishi kerak.

Ukuvchilarning ish tajribasi ukuvchilarni kasb tanlashga yullash- ning fark va metodlarini belgilab berdi. Ulardan asosiylari kuyidagilardan iborat.

1. Darslarda kasb tanlashga yullash. Masalan ukituvchi ukuvchilarni mashgulotlarda bajaradigan ish bilan boglik kasblar bilan tanishtiradi. Ukuvchilar yogochga ishlov berishni urganayotganlaridla, durodgor, yogoch kesuvchi, rom yasovchi, parnolovga kasblar xakida bilim oladilar. Metallga yoki gazlamalarga ishlov berishda slesor, tokor, parnolovchi, tikuvchilik, voxokorlar bilan tanishtiradi.
2. Ekskursiyalarda kasb tanlashga yullash. Odotda ekskursiyalarda ukuvchilarni ukuv rejasi doirasidan chikuvchi material bilan tanishtirishga kulay shoroit yuzaga keladi. Bu imkoniyatdan ukuvchilarni kasb tanlashga yullash uchun foydalalanish mumkin. Ayniksa ishchilar uzlari yasaydigan narsalarni maxsulotlarni kursatsalar juda yaxshi axamiyatga ega buladi.
3. Tugarak mashgulotlarida kasb tanlashga yullash. Tugarak mashgulotlarida ukuvchilarni turli kasblar bilan tanishtirishga kuprok imkoniyatlar vujudga keladi. Yogoch bilan gazlama texnik ijodkor va xakozo tugaraklar.
4. Ishlab chikarish ilgorlar maktabni bitirgandan sung ishlab chikarishda soxasida ishlayotganlar bilan uchrashuvlar. Odatda mazkur maktabni bitirgandan keyin sanoat korxonalarida ishlayotgan kishilarning chikishlari ukuvchilarda katta ta'surot koldiradi. Mexnat ta'limi jarayonida ukuvchilar tanishadigan kasblar ancha kup. Ishlab chikarish ilgorlari bilan uchrashuvlar kupincha tantanali vaziyatda utadi.
5. Xar xil madaniy-ommaviy tadbirlar utkazish. Kasb tanlashga yullash ishining muvaffakiyatli olib borilishiga yordam beruvchi xar xil madaniy-ommaviy tadbirlar maktablarning ish tajribasidan ma'lum. Masalan «Kasb xakida kim kuprok biladi» mavzusiga bagishlab konkurslar utkazish. « Kasblar dunyosi, kasb tanlashda shaxsiy va jamoat fikri » mavzusida

munozaralar uyushtirish kinofilmlarni muxokoma qilish shular jumlasidandir.

6. Kasblarni chukur urganish. Ukituvchi muayyan kasblar tugrisida tasavvur berish uchun bir yula barcha ukuvchilar bilan ish olib borishdan tashkari yo yoki bu kasb bilan iyaxshilab tanishish istagi bulgan ukuvchilar bilan jiddiyrok ish olib boradi. Ukuvchilar kizikishlariga karab gruppalarga yoki klublarga birlashtiradilar. Bunda ish turli-tuman. Tashkiliy formalari kullaniladi. Ukuvchilar uz kuchi bilan referatlar yozadilar. Ekskursiyalar utkazadilar.
7. Fakultativ mashgulotlar. Ayrim maktablarda fakultativ mashgulotlarga ajratilgan soatlarning ma'lum kismidan kasb tanlashga yullash ishi uchun foydalaniladi.

Nazorat topshiriqlari

- 2.1.1. Ukuvchilarni kasb tanlashning asosiy vazifalarini tushintiring
- 2.1.2. Ukuvchilarni kasb tanlashida asosiy omillarni izoxlang
 - a) maktab, korxona
 - v) maktab, ota-ona
 - s) ota-ona, muxit, ta'lim-tarbiya
 - d) ota-ona korxona
 - ye) ta'lim-tarbiya, ota-ona
- 2.1.3. Maktabdagi kasb tanlash yullarida kanday maksadlar kuzda tutiladi (taxlil kilish)
- 2.1.4. Ukuvchilarni kichik sinflardan boshlab xalk xujaligining turli tarmoklari bilan tanishtirib borish, maksad tugri berilganligini analiz kiling
 - a) tugri javob
 - v) kisman tugri javob
 - s) notugri javob
 - d) barcha javob tugri

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barkomol-avlod Uzbekiston tarakkiyotiningi poydevori. T.,1997 y.
- 2.Vorobev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar
- 2.Vorobyev A. I. va boshqalar. Mehnat ta'limi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. 96-132 betlar. 4. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi. 1986. 17-37 betlar.
3. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: Mehnat 1993, 40-52 betlar.
- 4.Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent Mehnat. 1995.
- 5.Maktabda politexnik ta'lim. P.Atutov T.,Ukituvchi. 1998 y.

6. Umumiy urta ta'lim maktablarida kasbga yunaltirish metodik tavsiyanoma. T., TDPU. 2000. U. Tolipov.
 7. Mehnat ta'lim buyicha urta umumiy ta'lim maktablar uchun dastur. T. 1998 y.
 8. Pedagogika. Munavvarov Ye. Toshkent., Ukituvchi. 1999
- 2.2.2. Amaliy dars ishlanmalari.